

**FARKLI KLASMANLARDAKİ FUTBOL
HAKEMLERİNİN KARAR VERME STİLLERİ VE
ÖZGÜVEN DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Atakan AKSU

Yüksek Lisans Tezi

Elazığ – 2016

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

**FARKLI KLASMANLARDAKİ FUTBOL HAKEMLERİNİN KARAR
VERME STİLLERİ VE ÖZGÜVEN DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Atakan AKSU

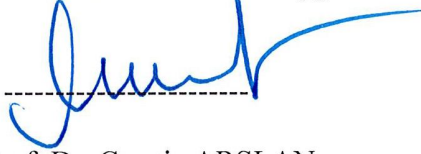
Danışman
Prof. Dr. Cengiz ARSLAN

Elazığ – 2016

ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Mustafa KAPLAN

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü
Bu tez Yüksek Lisans Tezi standartlarına uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Cengiz ARSLAN

Beden Eğitimi ve Spor
Anabilim Dalı Başkanı

Tez tarafımızdan okunmuş, kapsam ve kalite yönünden
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cengiz ARSLAN

Danışman

Yüksek Lisans Sınavı Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Mehmet ACET

Prof. Dr. Cengiz ARSLAN

Doç. Dr. Ercan GÜR

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim boyunca, bu tezin yürütülmesi ve ortaya çıkarılması aşamasında bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım değerli danışman hocam Prof. Dr. Cengiz ARSLAN hocama teşekkür ederim.

Bu güne kadar hep yanımda olan ve beni sabırla destekleyen sevgili aileme sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ONAY SAYFASI	i
TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	xii
1. ÖZET	1
2. ABSTRACT	3
3. GİRİŞ	5
3.1. Futbol Hakemliği	7
3.1.1. Futbol Hakemliğinin Tarihçesi	12
3.1.2. Türkiye’de Futbol Hakemliği	13
3.2. Hakemlik Klasman Çeşitleri	13
3.2.1. Aday Hakem ve İl Hakemi	13
3.2.1.1. Aday Hakem	13
3.2.1.2. İl Hakemi	14
3.2.2. Bölgesel Yardımcı Hakem (BYH)	15
3.2.3. Bölgesel Hakem (BH)	16
3.2.4. Ulusal Yardımcı Hakem (UYH)	17
3.2.5. Ulusal Hakem (UH)	18
3.2.6. Üst Klasman Yardımcı Hakem (ÜKYH)	19
3.2.8. FIFA Yardımcı Hakemi,	20
3.2.9. FIFA Hakemi	21

3.3.	Karar Verme	22
3.4.	Sporda Karar Verme	27
3.4.1.	Sporda Karar Vermedeki Bilişsel İşlemler	30
3.4.2.	Sporda Karar Vermede Dikkat, Konsantrasyon ve Deneyim	32
3.4.3.	Sporda Karar Vermeyi Etkileyen Dış Etkenler	38
3.5.	Futbol Hakemliğinde Karar Verme	41
3.6.	Özgüven	47
4.	GEREÇ VE YÖNTEM	49
4.1.	Araştırmada Evren ve Örneklem Seçimi	49
4.2.	Veri Toplama Araçları	49
4.2.1.	Kişisel Bilgi Formu	50
4.2.2.	Karar Verme Stilleri	50
4.2.2.1.	Melbourne Karar Verme Ölçeği	50
4.2.2.2.	Melbourne Karar Verme Ölçeğinin Güvenirliği	51
4.2.2.3.	Melbourne Karar Verme Ölçeğinin Geçerliliği	52
4.2.2.3.1.	Özgüven Ölçeği	52
4.2.2.3.2.	Özgüven Ölçeği Güvenirliği ve Geçerliliği	52
4.3.	İstatistiki Değerlendirmeler	53
5.	BULGULAR	55
5.1.	Araştırmaya Katılan Hakemlere İlişkin Sosyo-Demografik Veriler	55
5.2.	Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeylerinin Futbol Hakemlerinin Özlük Niteliklerine Göre Farklılaşmakta mıdır?	60

- 5.2.1 Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, yaş değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 60
- 5.2.2. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, medeni durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 64
- 5.2.3. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, klasman durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 65
- 5.2.4. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, hakemlik yılı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 66
- 5.2.5. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, futbol oynama ve oynamamaya göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 69
- 5.2.6. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, eğitim düzeyleri değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 70
- 5.2.7. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, Aylık Gelir değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 71
- 5.3. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Futbol Hakemlerinin Özlük Niteliklerine Göre Farklılaşmakta mıdır? 73

- 5.3.1. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, yaş değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 74
- 5.3.2. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, boy değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 77
- 5.3.3. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, kilo değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 80
- 5.3.4. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, medeni durum değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 83
- 5.3.5. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, klasman değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 85
- 5.3.6. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, hakemlik yılı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 87
- 5.3.7. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, meslek değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 90
- 5.3.8. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, futbol oynama ve oynamama değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır? 93

5.3.9.	Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, eğitim düzeyleri değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	95
5.3.10.	Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, aylık gelir değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	100
5.4.	Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin Özgüven Düzeyleri, Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stillerine Göre Anlamlı Düzeyde Farklılaşmakta mıdır?	104
6.	TARTIŞMA	107
7.	SONUÇ VE ÖNERİLER	118
7.1.	Sonuç	118
7.2.	Öneriler	119
8.	KAYNAKLAR	122
9.	EKLER	127
Ek-1:	Kişisel Bilgi Formu	127
Ek-2:	Karar Verme Ölçeği	128
Ek-3:	Özgüven Ölçeği	129
Ek-4:	Etik Kurul Formu	130
	ÖZGEÇMİŞ	131

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Futbol Hakemlerinin Bölgelere Klasmanlar Dağılımı	55
Tablo 2. Futbol Hakemlerinin Yaş Değişkenlerine Göre Dağılımı	56
Tablo 3. Futbol Hakemlerinin Boy Ölçüleri Değişkenine Göre Dağılımı	56
Tablo 4. Futbol Hakemlerinin Kilo Değişkenine Göre Dağılımı	57
Tablo 5. Futbol Hakemlerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Dağılımı	57
Tablo 6. Futbol Hakemlerinin Klasman Değişkenine Göre Dağılımı	57
Tablo 7. Futbol Hakemlerinin Hakemlik Yılı Değişkenine Göre Dağılımı	58
Tablo 8. Futbol Hakemlerinin Meslek Değişkenine Göre Dağılımı	58
Tablo 9. Futbol Hakemlerinin Futbol Oynama Değişkenine Göre Dağılımı	59
Tablo 10. Futbol Hakemlerinin Eğitim Düzeyleri Değişkenine Göre Dağılımı	59
Tablo 11. Futbol Hakemlerinin Aylık Gelir Değişkenine Göre Dağılımı	60
Tablo 12. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Yaş Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	61
Tablo 13. Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Yaş Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı	61
Tablo 14. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Boy Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	62
Tablo 15. Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Boy Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı	63
Tablo 16. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Kilo Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	63

Tablo 17.	Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Kilo Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı	64
Tablo 18.	Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Medeni Durumu Değişkenlerine İlişkin t Testi Dağılımı Değerleri	65
Tablo 19.	Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Klasman Durumu Değişkenlerine İlişkin t Testi Dağılımı Değerleri	65
Tablo 20.	Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Hakemlik yılı Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	66
Tablo 21.	Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Hakemlik yılı Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı	67
Tablo. 22.	Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Meslek Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	68
Tablo 23.	Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Meslek Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı	68
Tablo 24.	Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Futbol oynama Değişkenlerine İlişkin t Testi Dağılımı Değerleri	70
Tablo 25.	Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Eğitim Düzeyleri Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	70
Tablo 26.	Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Eğitim düzeyi Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı	71
Tablo 27.	Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Aylık Gelir Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	72
Tablo 28.	Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Aylık Gelir Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı	72
Tablo 29.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Yaş Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	74

Tablo 30.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Yaş Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri	76
Tablo 31.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Boy Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	77
Tablo 32.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Boy Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri	79
Tablo 33.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Kilo Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	80
Tablo 34.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Kilo Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri	82
Tablo 35.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Medeni Durum Değişkenlerine İlişkin t Testi Dağılımı Değerleri	83
Tablo 36.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Klasman Değişkenlerine İlişkin t Testi Dağılımı Değerleri	85
Tablo 37.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Hakemlik yılı Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	87
Tablo 38.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Hakemlik Yılı Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri	89
Tablo 39.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Meslek Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	90

Tablo 40.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Meslek Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri	92
Tablo 41.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Futbol Oynama Değişkenlerine İlişkin t Testi Dağılımı Değerleri	94
Tablo 42.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Eğitim Düzeyleri Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	96
Tablo 43.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Eğitim Düzeyi Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri	98
Tablo 44.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Aylık Gelir Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri	100
Tablo 45.	Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Aylık Gelir Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri	102
Tablo 46.	Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin Özgüven Düzeylerinin, Yordanmasına (Karar Vermede Öz Saygı Ve Karar Verme Stilleri) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Dağılımı Değerleri	104
Tablo 47.	Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin Özgüven Düzeylerinin, Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stillerini Açıklama Gücü Dağılımı Değerleri	105

KISALTMALAR

AH	: Aday Hakemlik
BH	: Bölgesel Hakem
BYH	: Bölgesel Yardımcı Hakem
FIFA YH	: FIFA Unvanlı Yardımcı Hakemler
FIFA H	: FIFA Unvanlı Hakemler
FIFA KH	: FIFA Unvanlı Kadın Hakem
FIFA KYH	: FIFA Unvanlı Kadın Yardımcı Hakem
FİFA	: Federation Internationale de Football Association
İH	: İl Hakemliği
İHK	: İl Hakem Kurulu
KKH	: Kadın Klasman Hakem
KKYH	: Kadın Klasman Yardımcı Hakem
MHK	: Merkez Hakem Kurulu
MKVÖ	: Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II
SLH	: Süper Lig Hakemi
SLYH	: Süper Lig Yardımcı Hakemi
UEFA	: Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
UH	: Ulusal Hakem
UYH	: Ulusal Yardımcı Hakem
ÜKH	: Üst Klasman Hakem
ÜKYH	: Üst Klasman Yardımcı Hakem

1. ÖZET

Çalışmamızda, farklı klasmanlardaki futbol hakemlerinin karar verme stilleri ile öz güven düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın evrenini; 2015-2016 sezonunda Türkiye’de farklı klasmanlarda bulunan futbol hakemleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise; Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde farklı klasmanlarda görev alan 178 futbol hakemi oluşturmaktadır. Demografik bilgiler; 10 soruluk “*Kişisel Bilgi Formu*” ile, Karar Verme Stilleri; Mann ve Ark. (1998), tarafından geliştirilen “*Melbourne Karar Verme Ölçeği*” ile, Özgüven Düzeyleri ise; Akın (2007) tarafından geliştirilen “*Özgüven Ölçeği* “ kullanılarak tespit edilmiştir. Veriler SPSS 22.0 istatistik paket programı ile değerlendirilmiş ve anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak alınmıştır. İkili karşılaştırmalarda t testi, ikiden fazla karşılaştırmalarda ise Anova testi kullanılmıştır.

Araştırmamızda elde edilen bulgulara göre hakemlerin özgüven düzeylerine bakıldığında; yaş değişkenine göre 26-30 yaş futbol hakemlerinin, 21-25 yaş futbol hakemlerine göre özgüven puan ortalamaları açısından anlamlı düzeyde farklılaşmanın olduğu bulunmuştur ($p<0,05$). Hakemlikteki meslek yıllarına göre 7 yıl ve üstü kıdeme sahip hakemlerin özgüven düzeyleri, 1-3 yıl kıdeme sahip hakemlerin öz güven düzeylerine, göre daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Karar vermede öz saygı ve karar verme stillerine bakıldığında; bulundukları klasman, meslek, eğitim düzeyi ve aylık gelir düzeylerinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<0,05$).

Sonuç olarak; hakemlik yılı, eğitim düzeyleri arttıkça, karar vermede özsaygı ve dikkatli karar verme stili pozitif yönde, kaçınan, erteleyici ve panik karar verme stilleri ise negatif yönde etkilendiği, evli olan hakemlerin karar verme stillerinin olumlu düzeyde yükseldiği gözlenmiştir. Hakemlerin özsaygı, karar verme stilleri ve özgüvenlerinin yeterli düzeye gelmeleri için hakemlik yılı, eğitim düzeyi, aylık gelir ve bulundukları klasmanın önemli bir etki sağladığı kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Hakem, Klasman, Karar Verme, Özgüven

2. ABSTRACT

INVESTIGATION OF DECISION MAKING STYLES AND SELF CONFIDENCE LEVELS OF FOOTBALL REFEREES IN DIFFERENT CLASSIFICATIONS

The analyzing of decision-making style of football referees in the different divisions and their confidence level in terms of some variables are aimed in the study.

Football referees of different divisions in the 2015-2016 season in Turkey generate the study population. 178 football referees who assigned in the different divisions in Eastern Anatolia Region generate the study population. Demographic information; “Personal Data Form ”in 10 questions, Decision-making styles is determined by using “Melbourne Decision-Making Scale” developed by Mann and Ark. (1998), Confidence level is determined by using “Self-Confidence Scale” developed by Akin (2007). Data are evaluated by SPSS 22.0 statistical package program and the level of significance is taken $p < 0.05$. T test is used in the dual comparisons, Anova test is used in more than two comparisons.

Considering the self-confidence level of football referees according to obtained data; according to age variable, 26-30 year old football referees are found to be significant differences in comparison with 21-25 year old football referees in terms of point averages. ($p < 0.05$) According to professional years it's determined that the self-confidence level of referees who have 7 years and older seniority in refereeing is higher than self-confidence level of referees who have 1-3 year seniority. ($p < 0.05$) Considering decision-making style and self-respect in

decision-making the significant differences are found in their divisions, professional and educational level and monthly income level. ($p < 0.05$)

As a result, it's determined that when refereeing years and educational level are increased self-respect and careful decision-making style in decision-making are increased positively, avoidant, postpone and panic decision-making styles are affected negatively, decision-making styles of married referees are increased positively. It's concluded that refereeing years, educational level, monthly income and the divisions affect significantly on self-respect, decision-making styles and self-confidence of referees to be sufficient.

Keywords: Football, Referee, Division, Decision-Making, Self-Confidence

3. GİRİŞ

İnsanların günlük yaşamlarında birbirleriyle iletişim ve etkileşim içinde olduğu önemli sosyal faaliyetlerden birisi de spordur. Bu spor faaliyetlerinden ise en büyük payın futbol oluşunu söyleyebiliriz. Günümüzde futbol hızla büyüyen bir endüstri haline gelmektedir. Uzun yıllar önce İngilizler tarafından icat edildiği varsayılan ve bugün bilinen formatına getirilen futbol, sadece eğlence bir oyun değildir. Ebettteki içerisinde hala eğlence unsurunu fazla barındırıyor, fakat bugün bu eğlenceye çok ciddi ticari getiriler de eklenmiş durumdadır. Futbol günden güne daha da ticari ve ekonomik bir hal almaktadır (1).

Toplumda ki bireylerin büyük bir çoğunluğu futbolu hayatının vazgeçilmez bir parçası olarak görmektedir. Futbolda gelişen bu durum, futbolun önemli bir kurumu olan hakemlere ve hakemlik kurumuna farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Müsabakaları sahada oyun kuralları çerçevesinde uygulamaya çalışan hakemler bu bakımdan büyük bir önem teşkil etmektedir. Hakemler yalnızca maçları idare eden bir birey olmayıp, bunun dışında özel hayatı, işi ve sosyal çevresi olan kişidir. Toplumda yediden yetmişe büyük bir kesim hakemin insan olduğunu düşünmediğinden ki acımasızca basın yayın organlarına açıklamalarda bulunmaktadırlar. Bu açıklamalarla hakemleri etki altına alıp kendi tuttıkları takımların lehine kararlar verip ve müsabakaları kazanmayı amaçlamaktadırlar. Çünkü müsabakaların neticeleri sadece kendi takımlarını değil diğer kesimleri de ilgilendirmektedir. Bu bakımdan futbol hakemleri sporun önemli bir parçasıdır.

Futbol hakemliği; futbol oyun kurallarını iyi bilen ve saha içerisinde uygulayabilen, tarafsız ve objektif kişiliği ile saha içinde ve saha dışında

sporculara örnek olan kişi olarak tanımlanır. Bir başka deyişle müsabaka içersindeki oyun kurallarını uygulaya, düzenleyen ve anlaşmazlıkları çözümleyen tek yetkili kişi olarak adlandırılır.

Araştırmamızda futbol hakemleri; “yař, boy, kilo, medeni hal, klasman durumları, hakemlik yılı, meslek, futbol oynama durumları, eğitim durumu ve gelir düzeyleri” gibi değişkenler ačíısından test edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı; farklı klasmandaki futbol hakemlerinin bazı değişkenlere göre karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ile özgüven düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu düşüncelerinden yola çıkarak, araştırmamızda; farklı klasmanlardaki futbol hakemlerinin karar verme stilleri ve özgüven düzeyleri incelenmiştir.

3.1. Futbol Hakemliği

Futbol hakemliği; kısa zaman içinde karar verme yetisini barındıran meslek gruplarından biri olarak tanımlanmaktadır. Hakemler futbol oyun kuralları ile uygulamalarında özel bilgi yetisine sahip bireylerdir. Müsabakayı yöneten ve kesin karara sahip ve kendi kararıyla değiştirme yetkisine – kural hatalarının olup olmadığını yada müsabakanın tekrar başlamadan önce yardımcıları gerekli hatayla uyarı kararlarının değişmediği durumlarda (2) imkanı değildir. Bu durum futbol hakeminin sahada ki otoritesini sağlamaktadır, verilen hatalı kararlara sebebiyet verir (3).

Hakem sözcüğünün İngilizce anlamı ‘referee’ dir. Bu kelimenin kökeni bu dilde ‘başvurmak’ sözcüğünden gelmektedir. Bu sonuçla hakem şüphe durumunda danışılacak bireydir. İlk zamanlarda hakemler maçları yapacak olan takımların kaptanları tarafından ortak kararıyla belirlenirdi (4).

Hakem, ‘bir anlaşmayı çözmek, bir tartışmayı yatıştırmak için taraflarca seçilmiş kimse’ olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle futbol hakemi; spor organizasyonların yapan ve sorumlu olan kişiler tarafından seçilmiş ve kuralları daha önceden belirlenen müsabakaları idare eden, puanlar, galibiyetler, mağlubiyetler ile aldıkları cezai yaptırımları rapor eden bireydir. Sporcular ile birlikte sahada mücadele eden, müsabaka sonuçlarına doğrudan etkin eden hakemler; “müsabakalar da alınan puanların tespiti yada oyun kurallarına uymayan kişileri ceza vermekle görevli bireydir ” futbol müsabakalarının, oyun kurallarıyla belirlenmiş fairplay (dürüst oyun) ilkesinde oynanması, sonuca ulaşması ve oyun kurallarına uyulmasını sağlayan vazgeçilmez önemli bir etkidir (5).

1860 yılında ilk defa belirli kurallara bağlanan futbolda ‘Cheltenham’ ilk kez hakemin konuşulduğu yer olarak geçmektedir. Bu ilk döneminde her 2 alanın kontrolünü sağlayan 2 hakem ile sahanın dış alanında ‘umpire’ diye adlandırılan bir hakem müsabakaları yönetiyordu (6).

1891 yılına gelindiğinde 1000 profesyonelin bulunduğu İngiltere’de orijinal kurul kararları yeniden gözden geçirdi ve hakem sahada maçın tek hakimi, yöneticisi olarak ortaya çıktı. Artık hakem birçok yetki ile donatılmış, sahadaki tek kural uygulayıcı kişiydi. Bu kural uygulayıcılıkta hakemin her geçen gün yetkileri arttırıldı (7).

Yüzyılın başlarında futbol alanının belirleyen çizgiler şuan kullanılmakta olan çizgilere benzemeye başladı. 1902 yılında golle penaltı alanlar şimdiki gibi belirlenmiş olup, orta sahadaki çizgiler hakemlerin ‘off-side’ kuralını uygulaması için çizilmiştir. 1905’de günümüzdeki esnek sistem uygulamaya başlandı, daha sonraları ise Sir Stanley tarafından geliştirilip bugüne kadar gelmiştir. 1935 yılında maçın iki hakeme paylaştırılması düşünüldü ve bu konu üzerinde denemeler gerçekleştirildi. Her ne kadar ilk denemeler olumlu sonuç verse de bu plan daha sonra iptal edildi ve futbolun tek hakemli yönetimine kesin karar verildi. Günümüze kadar modern futbolun gelişimi ile birlikte hakemlik müessesesi de gelişti (7).

Türkiye’de futbol oynayanlar aynı zaman da ilk hakemlerde olmuşlardır. Önceki zamanlar kendi takımların müsabakası bulunmayan futbolcular farklı takımların aralarındaki maçlar da hakemlik yaparlardı. Daha sonra zaman ilerledikçe hakemler de ünlü futbolculardan seçilmeye çalışıldı. Sürekli olarak hakemlik yapan ilk kişi İstanbul ligi’ni kuran bir İngiliz, James Lafontaine’dır (8).

1. Dünya savaşını takiben hakemlikte gelişmeler gerçekleşmeye başladı. İlk başlarda parkalı, takım elbiseli, eli şemsiyeli hakemler müsabakalarda görev yaparken bu durum ilk hakem kursunun 1932 yılında İstanbul Cağaloğlu'nda açılması ile değişti ve Türk futbolunda ilk diplomalı hakemler yer almaya başladı. 1940 yılında hakemlik müessesesinde bir devrim gerçekleşti ve hakemler lisansa bağlandı. Bu tarihten itibaren hakemlik kurumu futbolun hızlı gelişimine uygun biçimde ilerledi ve günümüzdeki çağdaş yapısına ulaştı (7).

Sözlük anlamı ile hakem “futbol oyununu yöneten sorumludur.” Bir başka şekilde söylenir ise “anlaşamayan iki taraf arasında doğruyu göstererek aracılık yapan kişidir”. Bu durumda hakem kendisine verilen yetkilerle bir yargı görevi yapmaktadır. Yani bir müsabakanın kuralları içerisinde oynanmasını, kurallar çerçevesinde hareket etmeyen tarafın davranışların da cezalandırılması işlevini yerine getirmektedir. Hakemin maç içerisinde vereceği kararlar oyuncu-yönetici-seyirci tarafından müsabaka sırasında ve müsabaka sonrasında alkışlanacak, övülecek veya yerilip eleştirilecektir (9).

Futbol hakemliği psikolojik ve bilişsel (zihinsel) yönleri olan bir fiziksel eylemdir. Yıllarca ‘gerekli bir şeytan’ olarak kabul edilen hakem, yapılan araştırmalar ve futboldaki profesyonelliğin büyük bir hızla gelişmesi ile günümüzdeki modern konuma gelmiştir (6).

Spor günümüzde, gelişimini sürdürmektedir. Bu gelişim her geçen gün büyüyen bir sektörü de beraberinde getirmektedir. Yarışmalar ve yüksek performans beklentisi, kazanma uğruna sarf edilen maddi ve manevi çaba, sporla ilgilenenlerin ortak konuları arasında yer almaktadır. Özellikle futbol, günümüzde insanların ilgi odağı haline gelmiştir ve Dünya Kupası 2.88 milyar izleyiciye

ulaşmış, 213 ayrı ülkede yayınlanarak evrenselliğini gözler önüne sermiştir (10). Bazen milyonların bazen ise yüz milyonların izlediği bu sporun saha içerisindeki yönetimi spor eğitimi almış, futbol hakemleri tarafından yapılmaktadır (11).

Spor, belirli kurallar altında araçlı veya araçsız, ferden veya grupla, boş zaman veya tüm zamanını alacak şekilde meslek olarak yaptığı, sosyalleştirici, ruh ve fiziği geliştiren rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir kavram olarak ortaya konulmaktadır (12).

Böylesine büyümüş ve kitleleri etkileyen bir sporun sahadaki yönetimini üstlenen hakemin sorumluluğu büyüktür. Bu sorumluluğu almaya gönüllü olup hakem olmaya karara veren kişiler üzerinde yapılan bir araştırmada, hakemlerin %50'sinin amacının boş zamanlarını değerlendirmek olduğu görülmektedir. Özellikle bu oranlar hakemliğe yeni başlayan gruplarda yükselmektedir. Bu da bu hobinin özendirici özelliklerinden biri olarak düşünülebilir. Bunun dışında sporun ekonomiden aldığı pay oranında insanların kazandıkları paraların da artması ve bu oranların hakemlere de kısmen yansması ile gelir oranlarının her geçen gün artması, hakemliğin profesyonelce kazanç sağlanan bir meslek olarak görülmesini sağlamıştır. Aynı araştırma da hakemlerin % 36.5'inin bu düşünceden hareketle bu uğraşıya başladığı bulgusuna erişilmiştir (13).

Futbol, yeryüzünde herkes tarafından kabul edilmiş sosyal ve sportif bir olgu olarak tanımlanır (14). Bu oyun içerisinde ve dışında hakemler gerektiğinden fazla gündemi oluşturmaktadır. Bu durumun özellikle ülkemizde daha fazla olduğu dikkat çekmektedir (15). Hakemler ile ilgili olumsuz haberlerin %4 'lük kısmının müsabaka öncesinde, %96'lık kısmının ise müsabaka öncesinde

olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu olumsuz haberler hakemlerin tarafsızlığı ve yetersizliği üzerine odaklanmaktadır (16).

Hakemler oyun kurallarını profesyonel bir düşünceyle yorumlayarak müsabakaları yönetmeye çabası içerisindeki insanlardır ancak bu çabaları devam ederken kontrolsüz, bilgiden ve fair-play ruhundan uzak, hedef gösterici eleştirilerin etkisinde kalmaları üzerlerinde baskı ve sorumluluğu artırır, bu nedenle bazen standart kararlar veremedikleri söylenebilir. Bu durumdan ötürü müsabakanın tüm noktalarında büyük etkisi olan hakemlerin fizyolojik ve psikolojik durumlarının verdikleri kararlar üzerindeki etkileri de artık dikkate alınmaktadır. Hakemlerin kaygı, korku ve stres gibi psikolojik etkenleri kontrol altına alarak, müsabakalarda doğru karar verme özellikleri olmalıdır (5).

Hakemlik bir bilim, bir yargıcılık ya da bir polislik iş değildir. Hakemlik bir sanattır ve liderlik gerektirir. Futbol öncelikli olarak oyuncular için olan ve yaratıcılık gerektiren bir oyundur. Bu noktada hakemin işine yaklaşımı pozitif ve işbirlikçi bir yapıdadır. Hakem kurallara aykırılıklar ve cezai uygulamalardan ziyade sanatını kullanarak oyuncuların ve kendisinin de zevk alacağı canlı ve iyi futbolu yaratacak atmosfer oluşturur. Hakem her zaman sahaya, işinin ayrı ayrı pek çok olayı yönetmek değil, oyunu tüm olarak kontrol etmek olduğunun bilincinde çıkmak durumundadır. Bu ‘hakemliğe pozitif yaklaşım’ olarak adlandırılan yaklaşımın bir kısmıdır. Hakemin işi olayları en başından itibaren kontrol etmektir, bunun sonrasında oyuncular hakemin kendilerinden ne beklediğini tam olarak bilirler (17) .

Modern futbolda hakemde geçmişe nazaran büyük gelişmeler göstermiş ve özelliklerini geliştirmiştir. Kararlılık, insan yönetimi becerisi, kendine güven, yaptığı işten zevk alma, ısrarcı olma gibi özellikler bir hakem için önemlidir (18).

Hakem oyunu kontrol altında tutmakla yükümlüdür ve bu yükümlülük içerisinde kargaşaya neden olabilecek sinyalleri de sürekli olarak kontrol altında tutmak gerekir. O oyuncuların zevk veren ve eğlence kaynağı olan yetenekleri ile, sakatlanmalara neden olan sert hareketleri arasındaki hassas çizgiyi temsil eder. Futbol oyun kuralları bilgisi hakem için gereklidir ancak hayal gücünden yoksun bir kural uygulama sadece akıllıca olmayan bir davranış değil aynı zamanda etkisiz bir yoldur. İyice düşünülmeden verilen kararlar oyuncuların yaptıkları kural ihlalleri gibi oyunun yaratıcı yapısını da tahrip edecektir. Müsabaka ile ilgili pek çok psikolojik faktör bulunmaktadır ve hakem oyun kurallarını akıllı bir biçimde uygulamak zorundadır (19, 20).

3.1.1. Futbol Hakemliğinin Tarihçesi

Hakem kelimesi farklı şekillerde kullanılır. En yaygın olanı “referee” olanıdır. Bunun dışında “Arbitre” ve “Schlichter” de kullanılır. Hakem, kararlarını en süratli şekilde veren, haklıyı haksızı saniyede ayıran, çok kısa bir anda gördüklerini yorumlayıp kurallar çerçevesinde neticelendiren, en önemlisi dönüşü olmayan kararlar veren, bir benzetme yapılacak olursa, spor hâkimleridir. Hâkim ile hakem arasındaki en önemli fark zamansal açıdan değerlendirme ve düşünme süreleridir (7).

1860 yılında futbol oyunu ilk defa kurallara bağlanarak İngiltere de oynanmıştır. 1880 yılında, futbol oyununu yönetmek için görevliler ve bunlara

yetkilerin tanınması düşünülmüştür. 1905 yılında bugünkü diyagonal sistem uygulanmaya başlanmıştır. Diyagonal sistem Sir Stanley Rous tarafından öne sürülerek 1930 yılında günümüze kadar uygulanan modern şeklini almıştır (21).

3.1.2. Türkiye’de Futbol Hakemliği

Türkiye ilk hakemlik yapan kişiler aynı zamanda ilk futbolu oynayan kişilerdir. Önceleri, o tarih veya saatte kendi takımlarının maçı olmayan futbolcular, rakip takımlar arasındaki maçlarda hakemlik yaparlardı. Zaman ilerledikçe hakemlik yapanlar mümkün olduğunca eski ünlü futbolculardan seçilmeye başlanmıştır. Sürekli olarak hakemlik yapan ilk kişi; Türkiye de futbolu ilk oynayanlardan biri olan ve aynı zamanda İstanbul Futbol Liginin de kuran kişi olarak tanınan İngiliz James Lafontaine’ dir (7).

3.2. Hakemlik Klasman Çeşitleri

3.2.1. Aday Hakem ve İl Hakemi

3.2.1.1. Aday Hakem

Aday Hakem Kursunu başarı ile tamamlayıp İl veya İlçe Hakem Kurulları denetiminde birbirini takip eden en fazla 2 futbol sezonu içinde saha denemelerine tabi tutulan hakemlerdir. Aday Hakemler, adaylıklarının MHK’ anca kabul edildikleri tarihten itibaren en erken 6 ay sonra İl hakemliğine teklif edilebilirler. İki sezon içerisinde İl Hakemliğine teklif edilmeyenlerin adaylıkları sona erer. Belgelendirilmiş yasal mazereti olanların durumu MHK tarafından görüşülüp karara bağlanır. Aday hakemler lisanslı olarak futbol oynayabilirler ancak, lisanslı oldukları kulübün katıldığı lig grubunda görev yapamazlar. Talimatta belirtilen hakemliğe giriş koşullarına uymak kaydı ile aday hakemler katıldığı kursu başarı

ile tamamlamaları gerekmektedir. Bu hakemlerin yaş sınırı 18-30 aralığında olup, kokartları beyaz bordürlüdür.

3.2.1.2. İl Hakemi

Futbol Hakemliği İç Tüzüğü 22. madde, d fıkrasına göre; İl Hakemleri, il düzeyinde resmi ve özel müsabakalarda görevlendirilir. İç talimatta belirtilen koşullar ve kriterlere uymak kaydı Aday Hakemler, en fazla 30 yaşında olmaları ve en az 6 ay süreyle saha denemelerini başarı ile tamamlamaları şartı ile İl Hakem Kurulunun teklifi, Merkez Hakem Kurulunun onayı ile İl hakemi olurlar.

A- Aşağıdaki koşulları taşıyanlar İl Hakemliği kadrosundan çıkarılır:

- Yeni futbol sezonu için yaş sınırını aşanlar,
- Yeni futbol sezonu için vizesini yenilemeyenler,
- Toplam 3 Fiziksel Yeterlilik Testine mazeretsiz katılmayanlar (ciddi sağlık problemleri nedeniyle Resmi Sağlık Kurumunun sağlık kurulundan en az 3 ay sportif faaliyetlere katılamaz raporu alanlar ve bu mazeretleri THK'nca kabul edilenlere bu madde uygulanmaz) veya 3 Fiziksel Yeterlilik Testinde başarılı olamayanlar,
- Toplam 3 müsabakada geçerli mazeret belirtmeden görev kabul etmeyen veya göreve gitmeyenler,
- İl Hakemliği yazılı sınavında 60 puandan düşük not alanlar,
- Hakemliği bırakanlar İl Hakemliği kadrosundan çıkarılır.

Bir önceki sezon İl Hakemliği kadrosundan, yazılı sınavda başarısız oldukları veya vize yaptırmadıkları için çıkarılmış olanlar gerekli koşulları yerine getirmeleri şartı ile İl Hakemliği kadrosuna alınabilirler.

B- İl Hakemliği Kadrosunun Oluşumu

- Bu talimatta belirtilen koşulları taşıyarak MHK tarafından İl Hakemliğine terfi ettirilenler,
- İl Hakemliği yazılı sınavında ve İl Hakemliği Fiziksel Yeterlilik Testinde başarılı olup, yeni futbol sezonu için vizesini yeniletenler.
- Önceki sezon veya sezonlarda mazeretli olup, 2. maddedeki İl Hakemliği koşullarını yerine getirenler,

BYH VE BH kadrosundan ve yaş sınırları nedeniyle diğer klasmanlardan düşenler İl Hakemliği kadrosunu oluştururlar.

3.2.2. Bölgesel Yardımcı Hakem (BYH)

Görev Alanı: Bölgesel müsabakalarda yardımcı hakem ve dördüncü hakem; tüm amatör müsabakalarda hakem ve yardımcı hakem olarak görevlendirilir.

Giriş Şartları:

- a) En fazla 33 yaşında olmak,
- b) En az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) faal İH olarak görev yapmış olmak ve bu süre zarfında en az toplam 40 resmi amatör müsabakada yardımcı hakem olarak görev yapmış olmak.
- c) Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testleri'nde başarılı olmak,
- d) Bir sezonda en az 3 müsabakada, bağlı bulunduğu il dışındaki bir ile bağlı BG tarafından, BYH kadrosuna terfi edebileceğine dair rapor yazılmış olması.

Yaş: 21-38

Tavsiye/Onay: BHK' nin tavsiyesi ve MHK' nin onayı ile dâhil olunur. BHK tarafından tavsiye edilenlerin, İHK tarafından belirlenen BYH adayları listesinde olmak kaydı ile MHK tarafından düzenlenen BYH Aday Kursu'nu başarı ile tamamlamış olmaları şarttır.

Sayı: Bölgesel Amatör Lig ve A-2 Ligi takım sayısının üç (3) katıdır.

MHK, TFF/MHK bölgesel yapılanmasına göre her bir bölge için BYH sayısını belirleyebilir.

Kokart: Yeşil (22).

3.2.3. Bölgesel Hakem (BH)

Görev Alanı: Bölgesel müsabakalarda hakem; en üst 2 profesyonel ligdekiler dışındaki müsabakalarda ve Türkiye Kupası kademe müsabakalarında dördüncü hakem; tüm amatör müsabakalarda hakem ve yardımcı hakem olarak görevlendir Giriş Şartları:

- a) En fazla 33 yaşında olmak,
- b) En az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) faal İH olarak görev yapmış olmak ve bu süre zarfında en az toplam 20 resmi amatör müsabakada hakemlik görevi yapmış olmak.
- c) Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testleri'nde başarılı olmaktır.
- d) Bir sezonda en az 3 müsabakada, bağlı bulunduğu il dışındaki bir ile bağlı BG tarafından, BH kadrosuna terfi edebileceğine dair rapor yazılmış olması.

Yaş: 21 - 38

Tavsiye/Onay: BHK' nin tavsiyesi ve MHK' nin onayı ile dâhil olunur. BHK tarafından tavsiye edilenlerin, İHK tarafından belirlenen BH adayları

listesinde olmak kaydı ile MHK tarafından düzenlenen BH Aday Kursu'nu başarı ile tamamlamış olmaları şarttır.

Sayı: Bölgesel Amatör Lig ve A-2 Ligi takım sayısının bir buçuk (1,5) katıdır.

MHK, TFF/MHK bölgesel yapılanmasına göre her bir bölge için BH sayısını belirleyebilir.

Kokart: Yeşil (22).

3.2.4. Ulusal Yardımcı Hakem (UYH)

Görev Alanı: En üst 2 profesyonel ligde oynananlar dışındaki müsabakalarda ve Türkiye Kupası Kademe müsabakalarında yardımcı hakem ve dördüncü hakem; tüm amatör müsabakalarda hakem ve yardımcı hakem olarak görev alan hakemdir.

Giriş Şartları:

- a) En fazla 35 yaşında olmak,
- b) En az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) faal BYH veya Bn. BH olarak görev yapmış olmak ve toplam en az 30 bölgesel resmi müsabakada yardımcı hakem olarak görev yapmış olmak,
- c) Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testleri'nde başarılı olmak,
- d) Bir sezonda en az 3 müsabakada, bağlı bulunduğu il dışındaki bir ile bağlı UG tarafından, UYH kadrosuna terfi edebileceğine dair rapor yazılmış olması.

Yaş: 23 – 40

Tavsiye/Onay: BHK' nin tavsiyesi ve MHK' nin onayı ile dahil olunur. BHK tarafından tavsiye edilenlerin, BHK tarafından belirlenen UYH adayları listesinde olmak kaydı ile MHK tarafından düzenlenen UYH Aday Kursu'nu başarı ile tamamlamış olmaları şarttır.

Sayı: En üst 2 profesyonel ulusal lig dışındaki profesyonel ulusal liglerde mücadele eden takım sayısının üç (3) katıdır.

Kokart: Mavi (22).

3.2.5. Ulusal Hakem (UH)

Görev Alanı: En üst 2 profesyonel ligde oynananlar dışındaki müsabakalarda ve Türkiye Kupası Kademe müsabakalarında hakem; tüm liglerde dördüncü hakem ve tüm amatör müsabakalarda hakem ve yardımcı hakem olarak görev alan hakemdir.

Giriş Şartları:

- a) En fazla 35 yaşında olmak,
- b) En az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) faal BH veya Bn. BH olarak görev yapmış olmak ve toplam en az 30 bölgesel resmi müsabakada hakem olarak görev yapmış olmak,
- c) Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testleri'nde başarılı olmak,
- d) Bir sezonda en az 3 müsabakada, bağlı bulunduğu il dışındaki bir ile bağlı UG tarafından, UH kadrosuna terfi edebileceğine dair rapor yazılmış olması.

Yaş: 24 - 40

Tavsiye/Onay: BHK' nin tavsiyesi ve MHK' nin onayı ile dahil olunur. BHK tarafından tavsiye edilenlerin, BHK tarafından belirlenen UH adayları listesinde olmak kaydı ile MHK tarafından düzenlenen UH Aday Kursu'nu başarı ile tamamlamış olmaları şarttır.

Sayı: En üst 2 profesyonel ulusal lig dışındaki profesyonel ulusal liglerde mücadele eden takım sayısının bir buçuk (1,5) katıdır.

Kokart: Mavi (22).

3.2.6. Üst Klasman Yardımcı Hakem (ÜKYH)

Görev Alanı: Tüm müsabakalarda yardımcı hakem; amatör müsabakalarda hakem ve yardımcı hakem olarak görevlendirilir.

Giriş Şartları:

- a) En çok 38 yaşında ve askerliğini yapmış olmak,
- b) ÜYH kadrosunda en az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) faal olarak görev yapmış ve toplam en az toplam 50 resmi profesyonel müsabakada yardımcı hakem olarak görev yapmış olmak,
- c) Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testleri'nde başarılı olmak,
- d) MHK tarafından düzenlenen EYH Aday Kursu'nu başarı ile tamamlamak.

Yaş: 26 - 45

Tavsiye/Onay: MHK

Sayı: ÜKH sayısının 2 katı kadardır. MHK bu sayıyı % 10 oranında değiştirebilir.

Kokart: Kırmızı (22).

3.2.7. Üst Klasman Hakem (ÜKH)

Görev Alanı: Tüm müsabakalarda görevlendirilen hakemdir.

Giriş Şartları:

- a) En çok 38 yaşında ve askerliğini yapmış olmak,
- b) UH kadrosunda en az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) faal olarak görev yapmış ve en az toplam 50 resmi profesyonel müsabakada hakem olarak görev yapmış olmak,
- c) Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testleri'nde başarılı olmak,
- d) MHK tarafından düzenlenen ÜKH Aday Kursu'nu başarı ile tamamlamak.

Yaş: 27 - 45

Tavsiye/Onay: MHK Sayı: En üst 2 profesyonel ligde mücadele eden takım sayısı kadardır. MHK bu sayıyı % 10 oranında değiştirebilir.

Kokart: Kırmızı (22).

3.2.8. FIFA Yardımcı Hakemi,

FIFA ve UEFA ile Türkiye Futbol Federasyonu tarafından düzenlenip Süper Lig Hakemlerinin görevlendirildiği müsabakalarda Yardımcı Hakemlik yapan Uzmanlaşmış Yardımcı Hakemdir.

SLYH olmak, FIFA'nın ve Merkez Hakem Kurulu İç Talimatının belirlediği kriterlere uymak şartıyla;

FIFA Yardımcı Hakemliğe yükselme koşulları:

- En çok 35 yaşında olmak
- İyi derecede İngilizce bilmek

- En az 2 futbol sezon SLYH kadrosunda başarı ile görev yapmak Yaş Sınırı 24-45 olup, kokart mavi (FIFA) bordürlüdür. FIFA yaş haddini değiştirdiğinde yeni sınırlar geçerlidir. Kadroyu FIFA belirler. Tavsiye ve onayı MHK ve TFF Yönetim Kurulu verir.

3.2.9. FIFA Hakemi

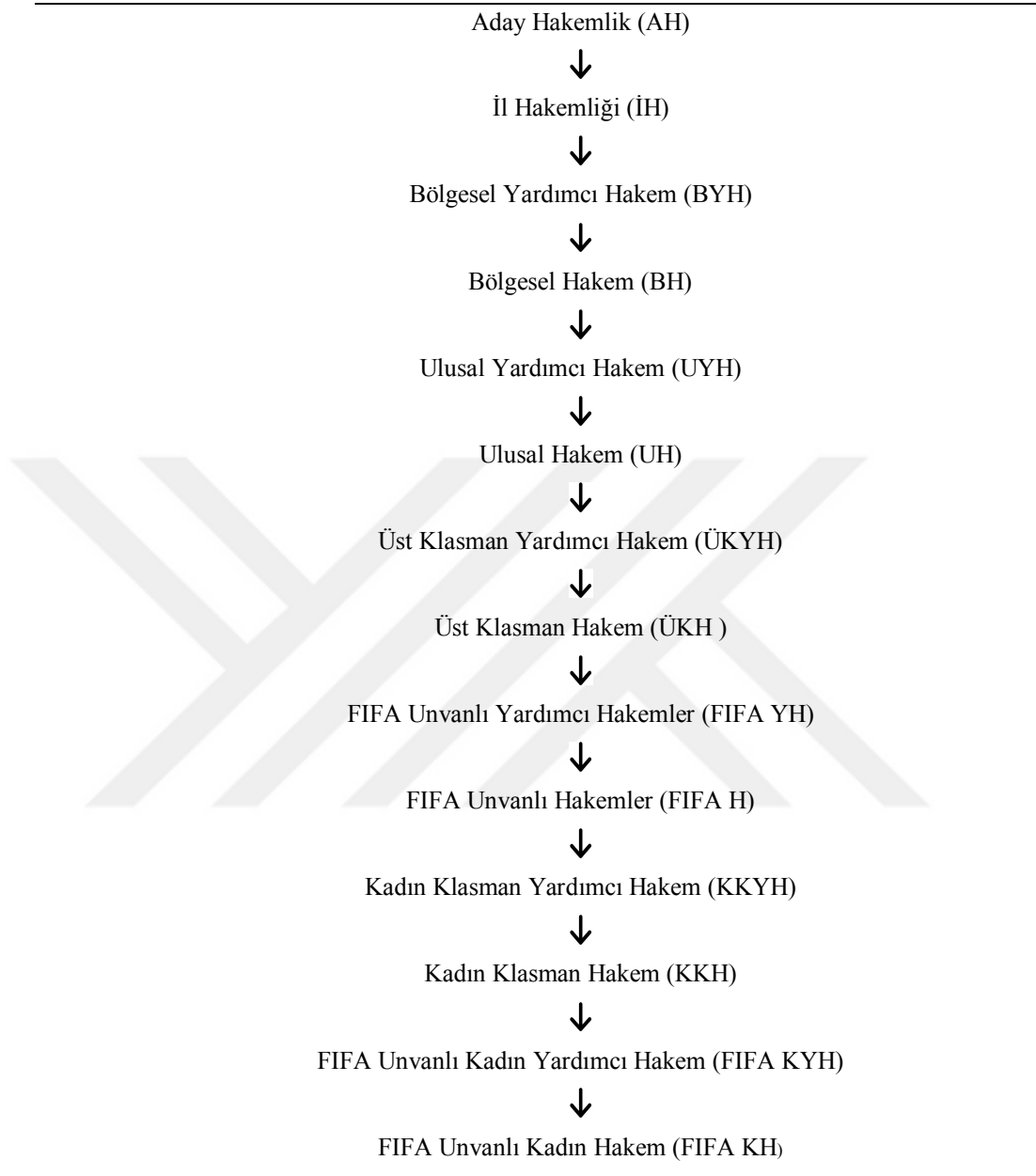
FIFA veya UEFA ile Türkiye Futbol Federasyonu'nun düzenlediği müsabakalarda görevlendirilen hakemlerdir. SLH olmak, FIFA'nın ve Merkez Hakem Kurulu İç Talimatı'nın belirlediği kriterlere uymak şartıyla;

FIFA Hakemliğine yükselme koşulları:

- En çok 38 yaşında olmak,
- İyi derecede İngilizce bilmek
- En az 2 futbol sezonu SLH kadrosunda başarıyla görev yapmak,

Yaş Sınırı 25-45 olup, kokart beyaz (FIFA) bordürlüdür. FIFA, yaş haddini değiştirdiğinde yeni sınırlar geçerlidir. Kadroyu FIFA belirler. Tavsiye ve onayda MHK ve TFF Yönetim Kurumu yetkilidir.

Hakem kadroları aşağıdaki gibi sınıflandırılarak detaylandırılmıştır (22).

3.3. Karar Verme

Karar verme “bireyi, bir ihtiyacını gidereceği düşünülen bir objeye götürecek birden fazla yol olduğu zaman ya da o objenin bir gereksinimi gidermek için uygun bir hedef olup olmadığı kesin değil iken yaşanan sıkıntıyı giderici bir yöneliş”tir (23).

Kişinin yerinde ve doğru kararlar verebilmesi, önce seçenekleri doğru algılayabilmesini ve daha sonra da kendi gereksinimleri ile seçenekler arasındaki ilişkiyi kurabilmesini gerektirir (24).

Karar verme, daima kesinlik içermeyen durumlarda söz konusudur. Aksi halde bir karar verme söz konusu olamaz. Karar verirken nadiren olasılıklar bilinir ve bu nedenle de insanlar genelde bir yargıya varmak için bazı kestirme yollar (heuristikler) kullanırlar.

İnsanlar ellerindeki ipuçlarından yararlanarak bir karara ulaşırlar. Örneğin geçmişte pek çok örneğine rastlandığı gibi, her hangi bir bölgeye yapılan bir terör saldırısı o bölgedeki turizmin bir süre durmasına, insanların daha güvenli olarak kabul ettikleri bölgelere yönelmelerine neden olur. Bu durumda insanlar yaşanan bir olayın etkisinde kalarak bir yargıya varırlar ve karar verirken de yaşanan bu olaydan yaptıkları çıkarsamayı kullanırlar (25).

Karar verme sürecindeki klasik yaklaşım, kişilere 5 aşamalı bir yol önermektedir. Bu yaklaşımdaki amaç bu 5 aşamayı açık bir düşünme dizisi olarak sunmaktır. Klasik karar verme, düşünmeyi çok düzenli bir süreç olarak kabul etmemekle birlikte yine de sürecin belli bir mantığı vardır. Klasik karar verme sürecinin aşamaları şunlardır (26);

1. Amacın belirlenmesi.
2. Gerekli bilgilerin toplanması.
3. Sonuca ulaşılabilecek uygun seçeneklerin yaratılması.
4. Kararın verilmesi.
5. Verilen kararın uygulanması ve sonucun değerlendirilmesi.

Kişinin bu aşamaları bilinçli olarak uygulaması karar verme sürecindeki hatalarının da farkına varmasına yardımcı olur.

Karar verme ya bilginin belirsizliği ya kişinin tercihlerine ilişkin endişeleri ya da her ikisi ile tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle karar verme sürecinin her aşamasında olası yardımcı kararların verildiği ve belli bir evreler silsilesine sahip bir dizi işlemin varlığı söz konusudur (27).

Huitt'e göre, karar verme ve problem çözme süreci şu dört aşamayı içermektedir (28).

1. Girdi: Sorunun anlaşılması, değerlendirme ölçütlerin belirlenmesi ve bunlara ilişkin bilgilerin toplanması.

2. İşlem: Eğer yeterince seçenek yoksa, yeni seçeneklerin oluşturulması, bunların değerlendirilmesi ve sınanması.

3. Çıktı: Kararın verilmesi ve sonucun iletilmesi.

4. Gözden geçirme: Gereksinim duyulduğu takdirde sürecin yeniden değerlendirilmesi ve gerekli değişikliklerin yapılması.

Huitt, bu aşamaların gerektiği şekilde geçilebilmesinin önemini vurgularken, bunun eleştirel düşünme ve çift yönlü düşünme ile olanaklı olacağını ifade etmektedir.

Lipshitz (1993), sistematik modeli açıklayan klasik model kavramlarından ayrı olarak açıklama-temelli (description-based) kavramdan söz etmektedir. Bu kavram kararların nasıl verilmesi gerektiği üzerinde değil, gerçekte nasıl verildiği üzerinde durmaktadır. Lipshitz'in açıklama-temelli sisteminde uzmanların kendi uzmanlık alanlarında nasıl karar verdikleri ve verdikleri kararların niteliğini

yükseltme yöntemleri açıklanmaktadır. Bu açıklama, karar verme ile uzmanlık arasındaki açık ilişkiyi göstermektedir. Karar verme süreci, görevin gerektirdiği değişikliklere uyum göstermek zorundadır (29).

Tenenbaum ve Bar-Eli'nin (27) belirttiği gibi, tarihsel bir bakış açısıyla ele alındığında karar verme konusunda etkili olan ve aşağıda belirtilen üç temel yaklaşım ayırt edilebilir:

1. Ekonomi ve uygulamalı matematik ile çok yakın ilişki içerisinde olan karar ve oyun yaklaşımları.
2. Bireysel öğrenme ve güdülenme süreçleri odaklı psikolojik yaklaşımlar.
3. İnsanın sosyal durumlardaki karar verme sürecini açıklamaya çalışan psikolojik ve sosyolojik yaklaşımlar.

Karar vermeye ilişkin olarak birbirleriyle etkileşim içerisinde olan iki farklı yaklaşım vardır. Bunlar normatif yaklaşım ve betimsel yaklaşımdır. Normatif yaklaşımın kaynağı ekonomidir. Bu yaklaşım, kazanımları en üst düzeye çıkaran ve kayıpları da en alt düzeye indiren davranış biçiminin ne olduğu ile ilgilenir. Bu yaklaşımı yansıtan kuramlar, kişinin inançlarını ve değerlerini temel alır. Betimsel yaklaşımın kaynağı ise psikolojidir. Ekonomistler ussal davranış modelini geliştirmeye çalışırken, psikologlar da insan kararlarının betimsel karar kuramından (Formal Decision Theory) kaynaklandığı görüşünü savunmuşlardır. Betimsel yaklaşımlar gerçek karar verme davranışı ile normatif (ideal) karar verme davranışı arasındaki boşlukları araştırarak bu boşlukların nedenlerini kişinin inançları, beklentileri ve tercihleri ile açıklamaya çalışırlar. Bu

yaklaşım la günümüzde karar verme sürecine bilişsel ve sosyal psikolojinin penceresinden bakılmaktadır (27) .

İnsanlar zor bir durumla karşılaştıklarında öncelikle durumu anlamaya çalışırlar. Daha sonra duruma ilişkin deneyimlerini hatırlarlar, içinde bulundukları durum ile hatırladıklarını karşılaştırarak bir yargıda bulunurlar. Son olarak da şu ya da bu şekilde bir tepkiye karar verirler. İnsanların günlük yaşamında kullandıkları bu yargılama süreci karar verme süreciyle hemen hemen aynıdır. John Dewey bu yargılama sürecini bilimsel bir yöntem olarak geliştirmiştir. Yirminci Yüzyılın başından beri farklı disiplinlerde kullanılan bu yöntemin dört basamağı farklı uygulamalara ve konulara göre artırılabilir (30)

Simon'a (1960) göre karar verme, üç aşamalı bir süreçtir. Bu aşamalar; mevcut durumu gözden geçirerek bilgi toplama (intelligence), tasarım (design) ve tercihtir (choice). Bilgi toplama, durum hakkında bilgi ve veri toplamayı ve gerçekte problemin çözümünün bir karar gerektirip gerektirmediğinin belirlenmesini içeren aşamadır. Karar verilmesi gerektiğinin belirlenmesi ile tasarım aşamasına geçilir. Bu aşamada alternatifler ve ölçütler tespit edilip değerlendirilir. Tasarım aşamasında yer alan ölçütün tespiti ve özellikle de karardaki rolü çok önemlidir. En son aşama olan seçim aşaması ise tespit edilen kriterlere dayanılarak karar verme eylemini içerir (31).

Einhorn ve Hogarth (1981) ve Payne (1982), karar vermenin üç aşamalı bir süreç olduğu yönündeki görüşlerin genellikle kabul gördüğünü belirtmektedirler. Buna göre bilgi edinme aşaması sıralamada ilk yeri almaktadır. Bunun ardından bilginin değerlendirmesi ve eylem aşaması gelmektedir. En son sırada ise geribildirim alıp öğrenme aşaması yer almaktadır (32).

Karar verme eylemi çok sayıda değişkenden söz edilebilir. Örneğin bireysel kararlardan farklı olarak insanlar grup içerisindeyken ya da grupla beraber yaptıkları seçimlerde daha cesur davranmakta ve daha fazla risk almaktadırlar. Bireylerin tek başlarına veremeyecekleri kararları grup olarak bir araya geldiklerinde daha rahat verdikleri ve grubun eriştiği son karar ile daha fazla riske girme eğilimi gösterdikleri görölmüştür. Bu noktadan yola çıkarsak karar vermede içinde bulunulan durumun da çok etkin bir rol oynadığı ve verilen kararların içerdiği risklerin de bu durumla doğrudan ilişkili olduğu sonucuna varılabilir (33).

Karar verme süreçlerinin hayatımızdaki önemine karşın, sosyal yargı ve karar verme yazınında geniş kapsamlı bir kuramsal model eksikliği hissedilmektedir. Belki daha da ilginç, insanların kendi kararlarına nasıl ulaştıklarına ilişkin olarak kendilerine ait bir modellerinin de olmayışıdır. Başka bir deyişle, bireyler çoğu zaman belli bir karara nasıl ulaştıkları konusunda bilgi sahibi değildirler; sonuçtan haberdar olsalar bile karar verme mekanizması hakkında herhangi bir yorumları yoktur (34).

3.4. Sporda Karar Verme

İnsanlar sağlık, ekonomi, eğitim, vb. gibi yaşamın çeşitli alanlarında çok sayıda karar verirler. Spor da bu alanlardan biridir. Sporda karar verme bilişsel süreçleri içeren çalışmalar için canlı bir laboratuvar olarak kullanılabilir.

Karar verme işlemi ile karşı karşıya kalındığında olası tüm seçeneklerin, her bir seçeneğin özelliklerinin ve olası sonuçlarının eş zamanlı olarak değerlendirilmesi çoğu zaman olanaklı değildir. Bu nedenle bu işlemler belli bir

sıralamaya göre yapılır. İşlemlerin sıralaması da kararlarda derin etkiler yaratabilir (32).

Karar verme sürecinin gerçekleşmesi için oluşan eyleme katılan pek çok temel bilişsel mekanizma vardır. Özel olarak bir problem sunulduğunda en önemli özellikler belirlenir, önceki bilgiler bellekten geri çağırılır ve bu bilginin anlamlı bir organizasyonu gerçekleştirilir. Diğer bilgi kaynakları da değerlendirilir, bütünleştirilir ve karar verilir. Bunun için bir sporcunun karar verme performansı ile ilişkili bilişsel süreçlerin araştırılması duygu, algı, hafıza, konsantrasyon, genel yetenek ve problem çözüme gibi faktörlere değinilmesi gereklidir. Biliş ile ilgili bu bilgi, iki temel varsayım ile ilişkilidir (27);

1. Her atletik eylem, sporcunun verdiği kararın niteliğini etkileyen bilişsel süreçler gerektirir.
2. Bu süreçleri tespit etmek, değerlendirmek ve bir dereceye kadar etkilemek mümkündür.

Atletik görevler dinamik, karmaşık ve bir noktaya kadar da risk gerektiren durumlar olarak tanımlanabilir. Atletik görevler genellikle kesin olmayan ve örneğin sporcunun stres altında problem çözmesinin beklendiği ortamlarda yerine getirilir. Bu çerçevede 5 nokta tespit edilebilir. Bunlar; bellek (kısa ve uzun süreli), bilişsel üsluplar, düşünme yeteneği, dikkat ve konsantrasyon ile deneyimdir. Bu görevlerde kararlar bir ardışıklık içererek verilir, görev özellikleri zaman içerisinde ya bağımsız olarak ya da önceki kararlara bağlı olarak değişiklik gösterebilir; uygun bilgi daha önceki kararların sonuçlarına bağlı olabilir ve tüm kararların amaçlanan anlamlarına gelecekte erişilebilir. Bu tanıma göre atletik

görevler karar vermeyi gerektiren dinamik bir yapıya sahiptir. Örneğin bir antrenör sporcularının en iyi sportif performansa ulaşmasını sağlamak ve sporcusunu desteklemek için sporcusunun yarışma sırasındaki motor davranışlarını sıkça değerlendirir. Sportif yetenek fazla bilginin kısa zamanda işlemlenmesini gerektirir. Dolayısıyla sporcu, sürekli olarak kritik ilişkili sinyaller ve ses sinyalleri ile karşı karşıya gelir. Bir belirsizlik durumunda ise bu sinyallerin oranları karmaşık bir karar verme durumuna neden olur. Bir yarışma ortamında sporcunun anlamlı çevresel bilgi ile aldatıcı bilgiyi birbirinden ayırt etmesi gerekmektedir. O halde sporcunun karar vermesi ve bir sonra yapacağı eylem, sinyal/ses oranına bağlıdır (27).

Trudel ve Bloom'a göre (1995), karar verme eylemi sırasında içinde bulunulan durum hakem için önemli olabilir. Örneğin buz hokeyi penaltı kararlarını değerlendirdikleri çalışmalarında Trudel ve arkadaşları, antrenör ve oyunculara nazaran hakemlerin olayın olduğu ana daha fazla önem verdikleri sonucuna varmışlardır. Gilbert ve arkadaşları (1995) ise bu bulguyu doğrulayan çalışmalarında, hem oyunun skorunun hem de kalan zamanın hakemin verdiği penaltı kararını etkilediği görüşünü savunmuşlardır (29).

Karar verme eylemi sırasında içinde bulunulan durum hakem ve sporcu için önemli olabilir. Örneğin buz hokeyi penaltı kararlarını değerlendirdikleri çalışmalarında, antrenör ve oyunculara nazaran hakemlerin olayın olduğu ana daha fazla önem verdikleri sonucuna varmışlardır. Hem oyunun skorunun hem de kalan zamanın hakemin verdiği penaltı kararını etkilediği görüşünü savunmuşlardır (35).

3.4.1. Sporda Karar Vermedeki Bilişsel İşlemler

Bilişsel sosyal psikologlar, insanların tutum ve davranış değişikliğine karşı nasıl direnç gösterdiklerini araştırmışlardır. Hatta yanlış izlenimlerin, yargıların, bilgi-işleme stratejilerinin, yeni kanıtlar ile çok zor değiştiğini ortaya çıkarmışlardır. Buna göre yeni bilgilerin alınması ile davranış tarzları genellikle sınırlı ölçüde yenilenir ve gözden geçirme (revizyon) oldukça ufak çaplıdır. Böylece devam eden bir yenilenme gereksinimi duyulduğunda aşırı bilişsel yüklenme, yeniliğe açık olmayan kararlara neden olabilir. Buna ek olarak bir yarışma ortamında antrenör sıklıkla kendine özgü bir sorumluluk olarak algıladığı kararları stres altında verir. Sonuç olarak sadece yüksek düzeyde duygusal stres ve kaygı hissedilmez; bu koşullarda bireylerin problem çözme ve karar verme becerileri de zayıflayabilir (27).

Sportif ortamlardaki durumlar düşünüldüğünde pek çok durum anlaktır ve yenidir. Bu durum sportif hakemliklerde de böyledir. Rasmussen'in (1993), yaklaşımının hakemlikle ilişkili bir değerlendirmesi yapılabilir. Hakemlerin süre baskısı ve çok fazla uyaran ile karşı karşıya kaldıklarını ve spor hakemliğinin her zaman çabuk bilgi işleme gerektirdiğini düşünürsek, kararlar genellikle sinyallerin farkına varılması ve deneyimle kazanılan ipucu değerlendirmeleri ile verilir. Rasmussen'e göre, deneyimsiz hakemler daha çok öncelikli olarak kural ve bilgi temelli davranışlar sergilerken, deneyimli hakemler yetenek ve kural temelli davranışları daha çok sergilerler (32).

Bilgi işleme psikolojisi, bilişsel modellerin alıcılar tarafından algılanan bilgi akışını ve karar verilene kadar olan evredeki kısımları açıkladığını söylemektedir. Neisser (1967), bağımsız bilişsel modellere güvenmek için hiçbir

kanıt olmadığını, zira bu modellerin geçerliliğinin sorguya açık olduğunu savunur. Neisser'in ekolojik yaklaşımı doğal çevreye dayanır ve ilgi alanı öğrenme ilkeleri üzerine değil, doğal ortamdaki davranışın kendisi odaklıdır. Hull (1951), Spence (1956) ve Skinner'in (1938) yaklaşımları bir taraftan, Neisser'in (1967) yaklaşımı diğer bir taraftan, Piaget'in (1952) bilişsel gelişim yaklaşımı ile birlikte insanın davranış ve zekasının anlaşılmasında önemli bir yapı oluşturur (27).

Sporcu bilgiyi iki kaynaktan algılar;

(1) Dışsal uyaran kaynakları; örneğin futbolda top, kale, hakem, taraftarlar ve oyuncular gibi.

(2) İçsel kaynaklar ya da kas gerginliği; hareket açısı ve benzeri şeyler ile ilişkili olan duyuşsal uyaranlar.

Singer'a (1993) göre her uyaran, atletin dikkat göstermesi için belli bir eşiğin üstünde olmak zorundadır. Çevresel (periferel) duyuşsal sistem uyarını sinirsel kodlar formunda duyuşsal bellek mekanizmasına transfer etmektedir. Uyaran eşiğin altında kalan bilgiler bir sonraki evreye geçmez ve unutulur. Duyuşsal belleğin işlevi bilgiyi toplamak, filtre etmek ve algısal mekanizmaya aktarmaktır. Karar verme için bilgi, sadece uyaran duyarlılığı (stimuli sensation) ve uzun süreli bellek mekanizmasının bütünleşmesi için esastır. Bu mekanizma çevresel uyarana bir anlam verir ve seçici dikkatin harekete geçmesini sağlar. Alderson (1972) kişisel algısal yeti merkezinin sinir sistemi ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu mekanizma performans ve çevre ile ilişkili olan değişkenler arasındaki iletişim aracıdır. Bunların kalitesi sporcunun görevdeki (task) yetenek düzeyini belirler (27).

3.4.2. Sporda Karar Vermede Dikkat, Konsantrasyon ve Deneyim

Futbol oyununda 4 kritik etken vardır. Bunlar dikkat, motivasyon, yetenek ve korumadır. Oyuncu müsabakanın kritik anlarına hazırdır, gerekli bilgiyi süzer, istenen eylemi gerçekleştirecek yetenek ve güdülenmeyi sağlar ve doğru kararlar verir. Farklı niteliklerdeki yetenek kazanımı ve geliştirmesi, oyun sırasında gerekli özelliklerin gözlemlenmesine, analizine ve karar verilmesine bağlıdır (36).

Dikkat insanların neyi algıladıklarında önemli bir etkindir. İnsan tüm uyarılar arasında sadece birkaç uyarıcıyı belirgin olarak algılar. Algılanan uyarıcıların bir kısmını dikkatin sınır alanında algımlarken, kalan uyarılar ise kısmen farkında olduğu veya sadece arka alanı oluşturan hiç fark etmediği uyarılardır (33).

Psikolojinin İlkeleri adlı kitabın yazarı James'in tanımına göre ise dikkat diğer çevresel uyarıları ve düşünceleri içinde barındırmayan pür imgelerin ve şekillerin algılandığı düşünce tarzı ile ilgili durumdur. Bu aslında bilincin yoğunlaşması ve odaklanması halidir. Bu durumda belli bir uyarandan daha etkili bir uyarı için vazgeçilir. Bir başka deyişle dikkat, bazı şeyleri diğerlerine göre daha etkin ele almak için yapılan seçim olarak da tanımlanabilir (37).

Jones (1972), seçici işlemlerde çevresel uyarıyı üç faktöre bağlar (27);

- 1- Bilinçli olma ve en gerekli bilgi kaynaklarını seçme yetisi.
- 2- Uyarı çokluğu.
- 3- Atletin kullanabildiği zaman.

Hiçbir sporcu sınırlı bir zaman içerisinde tüm potansiyel bilgiyi algılama yetisine sahip değildir. Bu nedenle sporcu gerekli bilgiyi işlemlemek için seçici

olmalı ve yetileri ölçüsünde (bilişsel ve motor) dikkatini en gerekli ipuçlarına (uyarana) yöneltmelidir. Yetenekli atletin optimal performans için gerekli uyararı daha az yetenekli bir atlete görece daha iyi algıladığı ve bu deneyimin ona anlamlı bir katkıda bulunduğu söylenebilir. Laboratuvar ve alan çalışmalarına bağlı olarak Jones (1967) seçici dikkatin uyarılmışlık düzeyi, alışkanlıklar, içsel ve dışsal karmaşa ve kişisel farklılıklar gibi değişkenlerden etkilendiği sonucuna varmıştır. Bir objenin çevrede keşfedilmesi iki etkene bağlıdır;

(1) Çevredeki obje (uyaran) sayısı.

(2) Amaçlanan objelerin çevredeki mevcut alanı amaçlanmayan objeler ile ne dereceye kadar paylaştığı.

Pek çok çalışma, amaçlanmayan hedefler (uyaranlar) ortamda ne kadar fazla ise görsel taramanın o kadar fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunun aksi halinde yani amaçlanan hedefler ortamda olduğunda görsel tarama daha sabittir (27).

Dikkat, dikkat kapasitesi, dikkat aralığı ve seçici dikkat işlemlerini de içerisine alan büyük bir işlemdir. Dikkat aralığı bireyin belirli bir eyleme odaklandığı zamana işaret ederken, dikkat kapasitesi ve hafıza kapasitesi birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Seçici dikkat ise göreve uygun ipuçlarının kodlarının çözümlenmesini ve sürekli olarak gerekli bilginin çalışan bellekte korunması işleminin kontrolünü içermektedir (38).

Spor psikologları odaklanmış (focal) ve dağılmış dikkat arasındaki farkı ayırt etmişlerdir. Odaklanmış dikkati daha az çaplı ve daha zengin ayrıntılara sahip bir ortam belirler. Dağılmış dikkat ise daha geniş çaplı bir dikkat alanı

tarafından belirlenir fakat bu ortamdaki görüş alanı ile objelerin ayrıntılarına dair daha az bilgi vardır. İşlemin ve eylemin otomatikleşmesi sporcunun karmaşık görevlerde (özellikle de kesin olmayan) dikkatini kontrol etmesini sağlar. İki veya daha fazla görevin eşzamanlı işlemine izin verir. Dikkat esnekliği sporcunun çevresel sinyalleri çok çabuk tespit etmesini ve farklı durumlar ile daha homojen biçimde yüz yüze gelmesini sağlar (27).

Spor hakemlerinin karar verme süreçleri çok kısa olduğu gibi aynı zamanda sıklıkta içerir. Hakemlerin baskı ortamında dikkat ve konsantrasyonlarının maksimum düzeyde olması şarttır. Örneğin 1986 Dünya kupasındaki incelemeler sonucunda çeyrek final ve sonrasında oynanan 16 müsabakada görev yapmış olan futbol hakemlerinin 2167 karar verdikleri saptanmıştır. Bunun anlamı da dakikada 1.6 karar, yani her 40 saniyede 1 karardır. Arka arkaya ve çok kısa zaman dilimi içerisinde karar verilmesi gerekliliği hakemin karar verme sürecindeki dikkat ve konsantrasyona olan gereksinimini yansıtmaktadır (39).

Tam olarak hazır olmadıkları (start tabancasını kaçıran 100 metre koşucusu), konsantrasyonlarını kaybettikleri (hedefe kilitlenmede sorun yaşayıp dikkatini toplayamayan bir atıcı), dikkatlerinin dağıldığı (serbest atışı sırasında kalabalık sesinden rahatsız olan) için kötü performans sergileyen sporculara ilişkin kısa haberler, seçici, optimal, belli bir süre devam ettirilebilen dikkatin önemini ifade etmektedir (40).

Dikkat ve konsantrasyonda dikkat stillerindeki farklılıklar etkin rol almaktadırlar. Çevresel bilgi ile başarılı yada başarısız biçimde başa çıkabilmek için farklı dikkat stilleri belirlenmiştir. Nideffer, Easterbook (1959) , Heilbrun

(1972) ve Watchel (1967) tarafından öne sürülen teorilere bağılı olarak dikkatin odaklanma ve yön kapsamı olmak üzere iki boyutu olduğunu öne sürmüşlerdir (26). İster bireysel ister takım sporu olsun tüm spor branşlarında optimal performans için farklı boyutta bütünleşme gereklidir. Genelde durumlar daha karmaşık olduğunda ve daha çabuk değişebilirlik içerdiğinde, sporcu için odaklanma boyutlu dikkat gereklidir. Karar verme düzeyi analiz etme ve planlamayı gerektirdiği zaman ise yansıtıcı içsel dikkate olan gereksinim artar. Pek çok spor dalında sporcunun dikkat stilini hem kapsam hem de yön boyutunda değiştirmesi beklenir. Bu bize sporcunun dikkat stilini kontrolünün ve dikkatli biçimde değiştirebilme yeteneğinin onun performansında çok önemli bir etmen olduğunu göstermektedir. Diğer yandan kontrol eksikliği ve/veya dikkat stilini değiştirebilme yeteneğine sahip olmama performansta düşme ile ilişkilendirilebilir. Sporcular birbiriyle bağdaşmayan dikkat stilleri sonucunda hata yaparlar. Böylece oyuncular yarışma sırasında gerçekleşen değişikliklere uyum sağlayamazlar. Tek tip eylem gerçekleştirirler ve çevresel koşulları dikkate almadan bu eylemde kalırlar. Bu tipte bir sporcu oldukça dar ve dışsal bir dikkat stili gösterir (27).

Konsantrasyonun sürdürülmesi de doğru kararlar verilmesinde büyük önem taşımaktadır. Uzatmalara giden bir müsabaka sonucunda dikkatin korunamaması ve konsantrasyonun kaybedilmesi durumu söz konusu olabilir. Böyle bir durumda bunu yaratan en önemli faktörlerden birinin, sporcunun yarışma sırasında uygunsuz ipuçlarına yönelmesi olduğu söylenebilir (37).

Giges (2000), konsantrasyon eksikliğini ve hedefe odaklanamamayı psikolojik engellerden biri olarak değerlendirir. Kolt (2000) ise, jimnastik gibi

spor branşlarında konsantrasyon ve odaklanmayı güvenliğin temeli olarak görmekte ve sporcuya yaptığı işe konsantre olmada yardımcı yöntemlerin sunulmasının işlevsel olduğundan söz etmektedir (41).

Fischer (1984) futbol gibi açık bir görevde sporcu takım arkadaşlarından ve rakip oyuncularından gelen tüm gerekli uyarıları yakalamak için geniş-dışsal odaklanmaya gereksinim duyduğundan bahsetmektedir. Futbol oyuncusu bunun dışında farklı oyun durumlarında ortaya koyması gereken eylemler için geniş-işsel odaklanmaya da ihtiyaç duyar. Fisher' a göre uygun dikkat entelektüel davranışı zenginleştirirken uygun olmayan dikkat entelektüel davranışı bloke eder. Dikkat esnekliği ve dikkat stiline uygun olan görevin gerekliliklerini yerine getirme yetisi optimal performansın anahtarlarıdır. Buna göre Fisher sportif görevlerdeki karar verme eyleminde bireylerin aşağıdaki sıralamayı izlediğini söylemektedir (27);

1- Çevrenin özelliklerini algılamak.

2- Görev için gerekli ipuçlarını araştırmak ve bulmak (gerekli olanları olmayanlardan ayırt etme).

3- İpucu tiplerini tespit etmek (Pasif içsel durumları, dışsal olanlar gibi tanımlama).

4- Oyunu, ara zamanı stratejisini ve önceki defansif taktikleri planlamak için kısa süreli belleği kullanma (Bunlar bellekte kayıtlı olan stratejilere örnektir).

5- Uzun süreli belleği kullanma (Eğer uyarı sinyalleri beyinde kodlanmış ve tanımlanmış ise hareket tarzları geliştirilebilir).

6- Karar verme.

Bilgi işlemek ve tepkide bulunmak için çok fazla zaman yoktur. Sporcunun mükemmel performans sergileme isteği başarısız olma korkusu ile gerçekten başarısızlığı yaratabilir. Buna rağmen sporcular yukarıda açıklanan işlem ile olağandışı performanslar ortaya koymuşlardır. Yetenekli bir sporcu deneyimsiz bir oyuncudan farklı olarak durumun içerdiği bilgiyi seçer, işlemler ve alır. Bununla birlikte, yetenekli oyuncular daha az yetenekli olanlara göre çevresel bilgi kodlarını daha kolay kırıp bilgiye daha çabuk mu ulaşır veya oyun durumlarındaki algısal sezinlemenin doğası nedir gibi soru işaretleri de mevcuttur. Bu ve benzer soruların yanında oyun zekasının (örn. Problem çözme becerisi) genel zeka ile ilişkili olup olmadığı sorusu ise önemini korumaktadır.

Performansta dikkatin önemi konusunda düşünülmesi gereken son bir nokta, bireyin sadece belli dikkat türlerini geliştirmesi için gereken atletik yeteneğini değil aynı zamanda özel atletik durumların gerektirdiği dikkat türleridir. Amaç bireyin dikkatini kontrol etmesi ve spor ortamında değişen dikkat gerekliliklerinde değişiklikler yapabilmesidir. Eğer performans tahmin edilmek isteniyorsa değerlendirilmesi gereken en az 3 tip dikkat vardır. Bunlar dikkatin genişliği, dikkat odağının yönü ve bir dikkat türünden diğer bir dikkat türüne geçebilme yeteneğidir. Dikkat genişliği bireyin algı çerçevesine ne kadar bilgi kabul edeceği ile ilgilidir. Golf topunu deliğe sokmak daha dar bir dikkat gerektirirken toplu oyunlarda dikkat stili gerekliliği farklılaşabilir. Dikkat odağının yönü bireyin kendi içsel ipuçlarına, duygularına ve düşüncelerine mi yoksa dışsal uyaranlara ve ipuçlarına mı odaklandığı ile ilgilidir. Dikkatin aynı hem içsel hem de dışsal olarak yönlendirilemeyeceği varsayılmaktadır. Bu

nedenle üçüncü özellik olan bir dikkat türünden diğer bir dikkat türüne geçebilme yeteneği gerekmektedir (42).

Karar vermede önemli diğer bir nokta da deneyim unsurudur. Motor performansın pek çok aşamasında deneyimli ve deneyimsiz olmanın farklılıkları vardır. Bu farklılıklar yeterli biçimde anlaşılamamıştır. Pek çok araştırma deneyimli olan kişileri deneyimsiz olanlardan farklı kılan motor-algısal etkenleri açıklamak için motor davranışa ve bilişsel-psikolojik davranışa odaklanmıştır. Dikkate odaklanmış olan bilgi-işlem modellerinden birinin sonuçları deneyimli olan kişilerin kendilerine sunulan bilginin daha fazla farkında olduklarını ve deneyimsizlere göre sunulan bilgiyi daha etkili bir şekilde kullandıklarını ortaya çıkarmıştır. Bu dikkat yeteneği, deneyimli olanların deneyimsiz olanların aksine performans ile ilişkili gerekli bilgiyi nasıl analiz ettiğini açıklayabilir. Algısal mekanizmanın işlevi çevresel bilgiyi tanımlamak ve ona anlam vermektir. Bilgiyi tanımladıktan sonra, algısal mekanizma seçici dikkat ile algılanan ve gerçekleştirilecek performans ile ilişkili bilginin çoğunluğunu kontrol eder ve ilgisiz bilgiyi değerlendirmeye almaz. Bu noktada birey ne kadar deneyimli ise, bu işlemin tanımlanması da o kadar hızlı ve etkili olur. Algısal motor işlemler bireyin geçmiş deneyimlerine dayanmaktadır (27) .

3.4.3. Sporda Karar Vermeyi Etkileyen Dış Etkenler

Cox, İskoçya birinci Futbol liginde yapmış olduğu araştırmada ev sahibi takımların kendi evlerinde oynadıkları müsabakalarda gördükleri taraftar desteği sonucunda daha iyi bir performans ortaya koydukları bulgusuna ulaşmıştır. Araştırmada İskoçya birinci liginde oynayan iki profesyonel futbol takımının oyuncularının performanslarında taraftar desteği, kendi evinde oynamak gibi dış

etkenlerin etkileri araştırılmış ve araştırma sonucunda oyuncuların kendi evlerinde taraftar desteği ile oynamalarının onların başarılarında etkili olduğu saptanmıştır (43).

Schwartz ve Barsky (1977) 1970’li yıllarda oynanan binlerce müsabakayı analiz etmiş ve ev sahibi takımların anlamlı üstünlüğünü bulmuşlardır. Müsabakaların galibi dikkate alınarak yapılan araştırmada en düşük oranı %53 ile beysbol takımları gösterirken en yüksek oran basketbol ve buz hokeyi takımlarında çıkmıştır (her ikisi de 64%). Futbol takımlarında ise %60 lık bir ev sahibi takımın galibiyet üstünlüğü tespit edilmiştir. Schwartz ve Barsky araştırmalarında ev sahibi takımın oyuncularının dışarıda oynadıkları müsabakalara nazaran daha iyi bir oyun ortaya koydukları yorumunu yapmıştır (43).

Sekiz İngiliz ve İskoç takımını içine alan 1992 –93 sezonunda yapılan bir araştırmada ortalama %60’lık bir ev sahibi takım galibiyet oranı saptanmıştır. Nevill (1996) ve arkadaşları, İngiltere Premier ligindeki takımların evlerinde oynadıkları müsabakaları kazanma oranları %65 iken İskoç ikinci liginde oynayan futbol takımlarının evlerinde kazanma oranlarının %51 olduğunu bulmuşlardır. Bu kazanma oranı İngiltere Premier liginde oynayan takımların kendi evlerinde oynadıkları müsabakalarda kendilerini destekleyen kalabalık taraftar kitleleri ile ilişkilendirilebilir (44).

Portekiz birinci futbol liginde 2000/2001 ve 2001/2002 sezonlarında ev sahibi takımların kazanma oranlarını değerlendiren benzer bir araştırma yapıldı. Ev sahibi takımların kendi sahalarında oynadıkları müsabakaları kazanma oranı 2000/2001 sezonunda %50.9 ve 2001/2002 sezonunda ise %51.3 olarak bulundu.

Araştırmada 18 takımdan 8 tanesinin ev sahibi takım avantajlarına sahip olduğu ortaya çıktı. Bu sekiz takımın yedi tanesi her iki sezonda da değişmedi ve bir değişiklik haricinde her iki sezonda da bu 8 takım ilk sekiz içerisinde idi. Seyirci sayısına bakıldığında bu 8 takımın müsabakalarını izleyen seyirci sayısı diğer takımların sayılarına göre daha yüksekti. Bu araştırma da kalabalık sesinin ev sahibi takıma avantaj kazandırıp galibiyetini sağlayan faktörlerden biri olarak tespit etti (45).

Yukarıda verilen araştırma sonuçlarını destekler şekilde Nideffer (1959), dikkatin uyarılmışlık ve kaygı seviyesi ile çok yakın ilişkide olduğunu işaret eder. Kaygı ve uyarılmışlık seviyelerindeki artış, bir dikkat stilinden diğer birine geçmeyi ve dikkat seviyesini sınırlar. Sporcuların uyarılmışlık seviyesinin artmasıyla sistematik olarak dikkatlerinde daralma olur ancak baskı altında iken dikkatin daralmasına dair nedenler yeterli derecede açık değildir. Bacon (1974) uyarılmışlık seviyesinin çevresel uyarana karşı olan duyarlılığı azaltarak ve böylece bilgi işlemlemeyi sınırlayarak performansı etkilediğini öne sürmüştür (27).

Yukarıda sözü edilen dış faktörlerin başarıda etkili olduğu kesinlik kazanmıştır. Yüksek performansta doğru karar vermenin önemi yadsınamaz. Dış faktörlerin başarıyı bu kadar etkilediği göz önüne alınırsa sporcuların baskı altında doğru ve çabuk karar verme başarısını göstermede zaafı olduğu kanısına varılabilir. Sporda karar vermeyi etkileyen bazı dış faktörler olduğu, olumsuz tezahürattan etkilenme, kalabalık seyirci topluluğundan etkilenme veya dış sahada oynamanın dezavantajları üzerine yapılan araştırmalardan çıkartılmaktadır.

3.5. Futbol Hakemliğinde Karar Verme

Bilginin % 85’lik kısmı görerek elde edilmektedir ve bu şekilde direkt bir görüşle olayın farkına varan hakem çok kısa bir zaman dilimi içerisinde karar vermek durumundadır. Kısaca hakem uyarıcıyı seçerek algılar, analiz eder, kategorilere ayırır, kıyaslama yapar ve daha sonra bu uyarana en uygun tepkiyi verir (6).

2000 Avrupa futbol şampiyonasında elit hakemler üzerinde yapılan araştırmaya göre bir hakem dakikada en az 2-3 karar verme durumundadır. Bu rakama kendi içinde vermediği kararlar da dahildir. Bu şartlar altında hakemlik için yüksek derecede motivasyon şarttır (46).

Futbol hakemliğinin en önemli yönü, müsabaka esnasındaki olası gergin ortamlarda yukarıda söz edilen özellikleri kullanmasıdır. Konsantrasyonu bozan uyarıları ortadan kaldırma gibi önemli özelliklere sahip bir hakem, gergin ortamlarda da soğukkanlılığını koruyup oyunun tüm kontrolünü elinde tutma becerisine sahip olacaktır (47) .

Hakemlerin kararlarındaki doğruluk derecesini ortaya koymak amacıyla bazı çalışmalar yapılmıştır. Nevill (2000), futbolda ev sahibi takımın tribünlerdeki kalabalık seyirci topluluğu ile artan önemli bir avantajını gözlemlemiştir. Ancak kazanma, deplasman takımlarının oyuncularının oyundan atılması ve ev sahibi takımların penaltı kazanması gibi avantajların, seyirci sayısının fazla olduğu Premier League (İngilterenin en üst düzeydeki futbol ligi) ortamında, bir alt lig olan 1. lig ortamına göre daha çok olduğunu saptanmıştır. Bu sonuçlar kalabalığın

belli bir yoğunluğa ulaştığı zaman ev sahibi takımın en önemli avantajı olduğunu göstermektedir (48).

Bu çalışmalar seyirci topluluğunun büyüklüğü ve yoğunluğunun ev sahibi takımın avantajının derecesini etkileyebileceğine ilişkin kanıtlar sunmaktadır. Bu bulgular kalabalığın ya ev sahibi takımın oyuncularının performansını yükselttiğini ya da hakemlerin bilinçaltılarında, ev sahibi takımlar lehinde etkileri olduğunu söylemektedir. Öte yandan, bu konu üzerinde hakemin deneyimi ve tutarlı olmayan kararlar arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik yapılan araştırmalarda yoğun baskının olduğu durumlarda deneyimli hakemlerin duygusal durumlarını kontrol etmede daha iyi oldukları ve stresli ortamlarda karar verirken göreve özgü bilgiyi temel aldıkları ortaya konmaktadır (48).

Lehman ve Reifman'ın (1987) oyuncuların statüleri (yıldız oyuncular vs.) ve aleyhlerinde verilen ihlal kararları arasındaki ilişkiyi hem deplasmanda hem de kendi sahalarında inceledikleri çalışmada, yıldız oyuncuların kendi sahalarında oynarken anlamlı biçimde daha az ceza aldıkları saptanmıştır. Yıldız oyuncu sıfatını taşımayan oyuncularda ise böyle bir fark bulunmamıştır. Lehman ve Rifman, bu durumu ev sahibi takımın taraftar kalabalığının ortaya çıkardığı baskıya hakemlerin gösterdikleri tepkinin bir yansıması olabileceği sonucunu çıkarmaktadır. Bu sonuç deplasman takımının sosyal destek açısından eksik olan bir ortamda olmasının oyuncularda saldırgan bir tepkiyi doğurabileceğini ve hakemlerde ise daha az objektif bir bakış açısını kolaylıkla oluşturabileceğini savunan düşünce ile bağdaşmaktadır (49).

İngiltere ve İskoçya'daki profesyonel liglerde yapılan araştırmalar ev sahibi takımların maçların %60'ını kazandığını göstermektedir. Ev sahibi takımı

desteklemek için maça gelen taraftar sayısı azaldıkça bu oran büyük ölçüde düşmektedir. Araştırmacılar yaptıkları analizlerde penaltı ve kırmızı kart durumlarının oyunun kati neticesinde ev sahibi takımlar lehine bir rol oynayıp oynamadığına bakmışlar ve sonuçta ev sahibi takımın bu durumdan daha fazla yararlandığını ve bunun da kalabalık seyirci kitlesi ile ilişkili olduğunu görmüşlerdir. Örneğin ortalama taraftar sayısı maç başına 22000 olan İngiltere Premier liginde, penaltıların %71'i ev sahibi takımlar lehine verilmiştir. Ortalama taraftar sayısının 2000 olduğu İskoç liginde ise ev sahibi takımların penaltı kazanma oranı %47 olarak tespit edilmiştir. Premier ligde deplasman takımlarının kırmızı kart görme oranı %67 iken yine İngiltere'deki ortalama maç başı izleyici katılımının 1000 kişi olduğu Vauxhall liginde bu oran %54 olarak saptanmıştır. Maç başına ortalama taraftar sayısının 500 olduğu 2.İskoç liginde ise bu oran %46'dır. Bu çalışmanın bir devamı olarak araştırmacılar kalabalık seyirci topluluğunun sesinin, kararlar üzerindeki etkisini inceleme girişiminde bulundular. Araştırmacılar maçların kaydedilmiş olduğu videokasetleri kullandılar. Bu maçlardaki olası ihlal durumlarında karar vermeleri için ise deneyimli gözlemciler kullanıldı. Bu noktada olası ihlal pozisyonları gözlemciler hem sesli hem de sessiz izletildi. Pek çok noktada fark yoktu ancak şüpheli veya tartışmalı pozisyonlarda, gözlemciler faul kararını ev sahibi takım lehine vermede yüzeysel bir tercih gösterdiler. Sonuç gözlemcilerin bu çok zorlu pozisyonlarda kalabalığın reaksiyonu ile etkilendiğini yönünde idi (39).

Greer (1994), ev sahibi takımın performansında gözlenen artışın ya misafir takımın performansındaki azalmayla ya da hakemin ev sahibi takımın taraftar kalabalığından doğan önyargı ile (çünkü en fazla olumsuz tezahürat hakeme

olmaktadır) bağlantılı olduğu görüşünü ortaya atmıştır. Ancak ev sahibi takım lehinde gözlemlenen kararlar, misafir takımın kalabalığın etkisi ile daha saldırgan oynaması veya daha savunmaya dayalı bir taktik ile sahada dizilmiş olmasından da kaynaklanabilir (48).

Kalabalığın yönetim üzerindeki etkisini saptayabilecek iki sistematik hata kaynağı deneklerin zaman darlığı ile karşı karşıya kaldıklarında en belirgin ipuçlarını seçme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Hakemlerin tartışmalı bir pozisyon ile karşı karşıya kaldıkları zaman, kendileri için ev sahibi takımın kalabalık taraftar topluluğunun sesinin en belirgin ipucu olduğu ve bunun da ev sahibi takım lehine karar vermeye yönelttiği yönünde görüşler vardır (48).

Kalabalığın çıkardığı ses tanısal bir doğruluk içermediği ve çok güvenilir olmadığı için genelde kararlar ev sahibi takımın lehinde sonuçlanır. Karar verme sürecinde heuristik (kestirme) kullanımını inceleyen benzer bir araştırma da kalabalık sesinin etkin olabileceği yönünde bulgular sunar. Eğer karar vermede kullanılan ipuçları çok güvenilir ve açık değil ise bu tipte ipuçları (kalabalık sesi) önem kazanabilir. Bu durumda ses bilgiden çok bilgi içermeyen ipuçlarına götürebilir. Karar verme sürecindeki olası ön yargı ile ilgili olarak ise, hakem kalabalıktan gelen işitsel bilgiye görsel bilgi kadar önem verebilir ve bu da ev sahibi takım lehinde bir karar dengesizliği oluşturabilir (50).

Wann, sporun içinde etkin rol alan sporcu, antrenör ya da yönetici kimlikli kişilerden çoğunun, seyircilerin oyunun sonucunu değiştireceklerine inandıklarını söylemektedir. Taraftarların kendi takımlarının başarısında etkin ve çok önemli bir rol oynayacaklarına inandıklarından dolayı artık çoğu yönetici daha zevkli, daha ateşli, daha kıskırtıcı ve rakibi de bir o kadar endişeye sokan tezahüratlar

geliştirmeye çalışmakta ve bu anlamda taraftarların örgütlenmesine yardımda bulunmaktadır (51) .

Taraftarlar rakip oyunculara tezahürat yaparken, kendi takımlarına yardım ettiklerine inanırlar ve kazanmada pay sahibi olduklarını düşünürler. Ancak Wann’a göre taraftarlar hakeme kötü tezahürat yapacaklarında bunun takımlarına yardım etmeyeceği düşüncesindedirler. Taraftarların çoğu kendilerinin güçlü ve tutkulu tezahüratları ile takımlarının ateşleneceği düşüncesindedirler; çoğu antrenör de kendi taraftarının o sahayı “savaş” alanına çevirmelerini ve rakip takıma korku yaşatmalarını ister ve birçok saha, rakip takıma bu korkuyu yaşatmak ve baskı altına almak için dizayn edilir (51) .

Taraftar kitlelerinin bu şekilde yönlendirilmeleri ve rakip ile hakemi etki altına alma çabalarında spor medyasında yer alan saldırganlık içeren şiddet manşetlerinin, mücadelenin zorluğunu anlatım aracı olarak kullanılmaya başlanması, şiddetin oyunun bir parçası oluşunu gösterir niteliktedir. Bu anlayışla, sporun evrensel değerleri ortadan kalkar; “savaşmak”, “parçalamak”, “ölümüne oynamak” ifadeleri sıradan bir hale gelir. İnsanları farklı noktalara götüren bu futbol anlayışında, “topun çeşitli gel-gitlerden sonra kalelerden birine girmesi, golü atan takımı tutanlar açısından dünyanın fethi anlamına gelmektedir. Gol atanlar “kahraman” yiyenler “hain” hakem “satılmış” veya “harikadır” (52).

Wann’ın fikirlerini destekleyici bulgulara Türkiye’de profesyonel ve amatör futbolcular üzerinde yapılan bir araştırma ile de ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre futbolcuların seyircilerden etkilenme durumuyla ilgili yapılan bu araştırmada, profesyonel ve amatör futbolcular kendi seyircilerinin maça gelmesinden % 91 civarında olumlu etkilendiklerini belirtmiştir. Maça seyircisiz

ıkan profesyonel futbolcuların % 55.5'nin, amatör futbolcuların ise % 28.3'ünün morallerinin bozulduğu anlaşılmıştır. Taraftarın gelmemesi dışında futbolcuların yapılan kötü tezahüratlar ile performanslarının düştüğü sonucuna varılmıştır (53).

Hakemlerin baskı altına alınmaları durumuna dair, şiddet olaylarına bakış açılarını içeren televizyon yorumları, köşe yazıları, yönetici, antrenör ve futbolcu demeçlerinde “Kr hakem ver-me-yin”, “Hakeme takıldık” ve “Hakem Yaktı” gibi hedef gösterici üslupların kullanılması ile hakemlerin baskı altında kaldıklarının söylenebilir. Orta Anadolu bölgesinde görev yapan hakemlerin % 54.2'sinin “spor medyasından” etkilendiklerini ifade etmeleri müsabaka öncesi ve sonrasında spor medyasında yer alan haberlerin işleniş tarzından ve baskılardan endişe duydukları şeklinde yorumlanabilir. Hakemler yaratılan baskı ortamının planlı bir şekilde bilinçli olarak oluşturulduğuna olan inançlarını “Futbolcuların Seyirci Saldırganlığı üzerinde etkisine” dair sorulan soruya %52.9'unun “tamamen katılıyorum” ve “katılıyorum” diyerek belirtmişlerdir (5) .

Sonuç olarak, günümüz medya söylemlerinin şiddete dayandırılması, taraftar kitlelerinin de müsabakaya bakış açılarını değişirmiştir. Bu kitleler müsabakalara sadece kazanma amacını gdere gelmek ve bu ğurda her türlü şeyi yapmanın gerekliliğini benimsemişlerdir. Kitleler müsabaka sonunda elde edilecek olan galibiyetin nasıl elde edildiğinden ziyade elde edilip edilmediği ile ilgilenmektedir. Bu ğurda baskı uygulayabilecekleri tüm imkanları kullanmak ve ürkütücü bir atmosfer yaratıp rakip takımı ve hakemleri etki altına almak istemektedirler.

3.6. Özgüven

Öz güvenin birçok tanımı yapılabilir. Literatürde bulunan tanımlardan bazıları öz güveni öyle tanımlamıştır; Öz güven ki inin başarılı olmadaki becerisi ya da yeterliliğin genel duygu halidir (44).

Vealey' göre özgüven; Bireyin kısmi kapasite ve yeteneklerine uygun olarak gerekli hareket ve eylemde bulunmasına neden olan inanç olarak tanımlanmıştır. Kendine güven bir inançtır, verilen aktiviteyi, bir işi, hareketi, başarılı bir şekilde yapabilmektir (55)

Burton & Platts' a göre özgüven; kişinin kendisinden beklenen ya da istenen bir davranışı gerçekleştirmesine olan inancı olarak tanımlanabilir. Spor, müzik, resim gibi mesleklerde olmak ya da toplum önünde konuşmak belirli bir öz güven gerektirir (56).

İç özgüven ve dış özgüven olmak üzere iki değişik özgüven olduğunu söyleyebiliriz. İç özgüven, kendimizden memnun ve kendimizle barışık olduğumuza dair inancımız ve bu konuda hissettiklerimiz; dış özgüven ise, dışarıya kendimizden emin olduğumuz seklinde verdiğimiz görüntü ve davranışlardır. İç özgüveni ve dış özgüveni sağlam olan kişiler, asacıdaki tabloda gösterilen özellikleri geliştirmişlerdir (38). Özgüven (self-confidence) kişinin kendisini değerlendirmesi (self-esteem) ile kendisinden memnun olup olmaması (self-satisfaction) sonucu ortaya çıkan öznel bir olgudur. Olumlu ya da olumsuz (yüksek veya düşük özgüven) olabildiği gibi, statik değildir ve koşullara, içinde bulunulan şartlara göre değişim gösterir. Özgüvenin oluşumunda temel rol oynayan benlik kavramı, bireyin ne olduğunu; ideal benliğin Pozitif düşünme

Duygularını kontrol edebilme kişinin olmak istediği benliği; özsaygısının ise bireyin kendisini nasıl gördüğü ve nasıl olmak istediği arasındaki duygu farkı olarak ortaya çıkar (39).

4. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmamız da, farklı klasmanlardaki karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri ile özgüven düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amacıyla, “Anket Survey” yöntemi kullanılmıştır.

4.1. Araştırmada Evren ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini; Türkiye’de farklı klasmanlarda bulunan futbol Hakemleri (Ulusal Hakem, Ulusal yardımcı hakem, Bölgesel hakem, Bölgesel yardımcı hakem ve il hakemleri) oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise; 2015-2016 futbol sezonunda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde farklı klasmanlardaki futbol hakemleri (ulusal hakem, ulusal yardımcı hakem, bölgesel hakem, bölgesel yardımcı hakem ve il hakemleri) oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında; Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde futbol hakemi olarak görev yapan 178 futbol hakemine (%72' sine) ulaşılmıştır (Tablo 1).

4.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmamızda farklı klasmanlarda bulunan futbol Hakemleri (Ulusal Hakem, Ulusal yardımcı hakem, Bölgesel hakem, Bölgesel yardımcı hakem ve il hakemleri) bağımsız değişkenleri ile ilgili bilgi toplamak amacıyla futbol hakemlerine uygulanan “*Kişisel Bilgi Formu*”nun yanı sıra “*Melbourne Karar Verme Ölçeği*” ve “*Özgüven Ölçeği*” ölçekleri kullanılarak anket oluşturulmuştur (53, 56).

4.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu farklı klasmanlardaki futbol hakemlerinin demografik bilgilerine “yaş, boy, kilo, medeni hal, klasman durumları, hakemlik yılı, meslek, futbol oynama durumları, eğitim durumu ve gelir düzeyleri” öğrenebilmek amacıyla araştırmacı tarafından 10 soruluk form hazırlanmıştır (**EK-1**).

4.2.2. Karar Verme Stilleri

Araştırma kapsamında örneklem grubu olarak seçilen farklı klasmanlarda bulunan (Ulusal Hakem, Ulusal yardımcı hakem, Bölgesel hakem, Bölgesel yardımcı hakem ve il hakemleri) futbol hakemlerinin karar verme stilleri “Melbourne Karar Verme Ölçeği ” kullanılarak elde edilmiştir (**EK-2**).

4.2.2.1. Melbourne Karar Verme Ölçeği

Orijinali Mann ve Diğ. (1998), tarafından geliştirilmiş olan Melbourne Karar Verme Ölçeğini, (Melbourne Decision Making Questionary) Deniz (2004), Türkçeye uyarlayarak geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmıştır (54).

Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II (MKVÖ)’ nin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları 2002-2003 öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Bilgisayar Sistemleri Öğretmenliği ve Otomotiv Öğretmenliği ikinci sınıf öğrencileri üzerinde yürütülmüş ve 154 öğrenciden veri toplanmıştır (54).

Melbourne Karar Verme Ölçeği iki kısma ayrılmaktadır. *I. kısım: **Karar vermede özsaygıyı** (kendine güven) belirlemeyi amaçlamaktadır.* Altı maddeden oluşmakta ve üç maddesi düz, üç maddesi ters yönde puanlanmaktadır. Puanlama maddelere verilen “*Doğru*” yanıtı 2 puan, “*Bazen Doğru*” yanıtı 1 puan, “*Doğru Değil*” yanıtı 0 puan şeklinde yapılmaktadır. Ölçekten alınabilecek maksimum

puan 12'dir. Yüksek puanlar karar vermede özsaygının yüksek olduğunun göstergesidir. *II. Kısım* ise 22 maddeden oluşmakta ve ***karar verme stillerini*** ölçmektedir. Dört alt faktörü bulunmaktadır. Bunlar (54):

Dikkatli Karar Verme Stili: Bireyin karar vermeden önce özenle gerekli bilgiyi araması ve alternatifleri dikkatlice değerlendirdikten sonra seçim yapma durumudur. Bu faktör altı madde (2, 4, 6, 8, 12, 16) ile ifade edilmiştir.

Kaçınan Karar Verme Stili: Bireyin karar vermekten kaçınması, kararları başkalarına bırakma eğiliminde olması ve böylece sorumluluğu bir başkasına devrederek karar vermekten kurtulmaya çalışma durumudur. Bu faktör altı madde (3, 9, 11, 14, 17, 19) ile ifade edilmiştir.

Erteleyici Karar Verme Stili: Bireyin kararı geçerli bir neden olmaksızın sürekli erteleme, geciktirme ve sürüncemede bırakma durumudur. Bu faktör, beş madde (5, 7, 10, 18, 21) ile ifade edilmiştir.

Panik Karar Verme Stili: Bireyin bir karar durumu ile karşı karşıya kaldığında, kendini zaman baskısı altında hissederek aceleci davranışlar sergileyip çabuk çözümlere ulaşma çabası durumudur. Bu faktör, beş madde (1, 13, 15, 20, 22) ile ifade edilmiştir.

4.2.2.2.Melbourne Karar Verme Ölçeğinin Güvenirliği

Melbourne Karar Verme Ölçeğinin (MKVÖ I-II) güvenirliliğini testin tekrarı ve iç tutarlık yöntemleriyle ayrı ayrı hesaplamıştır (54). Testin tekrarı yöntemi ile MKVÖ I-II 56 üniversite öğrencisine üç hafta ara ile iki kez uygulamış, testin tekrarı yöntemi ile alt ölçeklerden elde edilen güvenilirlik katsayıları $r=0.68$ ile $r=0.87$ arasında değiştiğini hesaplamıştır.

Ölçeğin iç tutarlılık hesaplamasında madde analizi yapmış, analiz sonucunda ölçeklerde yer alan toplam 28 maddenin, 26'sının madde toplam korelasyonları. 33'ün üstünde; diğer iki maddenin, madde toplam korelasyonu ise 26 ve 27 olarak bulmuştur. 154 üniversite öğrencisine uygulanan MKVÖ I-II' nin iç tutarlılık katsayıları; Karar vermede özsaygı. 72, dikkatli. 80, Kaçıngan. 78, Erteleyici.65, Panik. 71 şeklinde hesaplamıştır (54).

4.2.2.3.Melbourne Karar Verme Ölçeğinin Geçerliği

MKVÖ I-II geçerlik çalışmalarını kapsam geçerliği ve benzer ölçekler geçerliği yöntemi kullanarak gerçekleştirmiş, kapsam geçerliğinde, uzman görüşüne başvurmuştur. Benzer ölçekler geçerliğini, tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği ile yapılmış, öğrencilere Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II ve Karar Stratejileri Ölçeği birlikte uygulamıştır. MKVÖ I-II'nin alt ölçekleri ile KSÖ'nin alt ölçekleri arasındaki korelasyon katsayılarının. 15 ile. 71 arasında değiştiğini hesaplamıştır (54).

4.2.2.3.1.Özgüven Ölçeği

Araştırma kapsamında örneklem grubu olarak seçilen farklı klasmanlarda bulunan (Ulusal Hakem, Ulusal yardımcı hakem, Bölgesel hakem, Bölgesel yardımcı hakem ve il hakemleri) futbol hakemlerinin özgüven düzeylerini belirlemek için Akın (2007) tarafından geliştirilen 33 maddelik Özgüven Ölçeği kullanılmıştır (EK-3).

4.2.2.3.2.Özgüven Ölçeği Güvenirliği ve Geçerliliği

Özgüven Ölçeği 1 ve 5 arasında likert tipi ölçüm vermektedir ve ölçek maddeleri puanlanırken 1 “Hiçbir zaman” ve 5 “Her zaman” anlamına

gelmektedir. Yapılan faktör analizi sonucunda toplam varyansın % 43,6'sını açıklayan ve iç öz-güven ile dış öz-güven şeklinde iki faktör altında toplanan 33 madde elde edilmiştir. Ölçeğin faktör yükleri 0.31 ile 0.75 arasında sıralanmaktadır. Ölçeğin iki faktörlü yapısının doğrulanması amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizinde uyum indeksi değerleri RMSEA=0.044, NFI=0.90, CFI=0.96, IFI=0.96, RFI=0.89, GFI=0.94, AGFI=0.91 ve SRMR=0.058 olarak bulunmuştur. Uyum geçerliği çalışmasında Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri ile geliştirilen ölçek arasındaki korelasyonun 0.87 olduğu belirlenmiştir. Öz-güven Ölçeği'nin iç tutarlılık katsayıları ölçeğin bütünü için 0.83, iç öz-güven ve dış öz-güven alt ölçekleri için sırasıyla, 0.83 ve 0.85 olarak bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test güvenirlik katsayıları ise ölçeğin bütünü için 0.94, iç öz-güven alt ölçeği için 0.97 ve dış özgüven için 0.87 olarak bulunmuştur. Ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının 0.30 ile 0.72 arasında değiştiği görülmüştür." Ölçekten elde edilen toplam puanlar arttıkça öz-güven düzeyi artmaktadır. Ölçeği için geçerlik kanıtı sağlamak amacıyla kullanılmıştır (57).

4.3. İstatistiki Değerlendirmeler

Araştırma verilerinin elde edilmesinden sonra Fırat Üniversitesi'nin lisansını aldığı SPSS 22.0 istatistik paket programından yararlanılarak, yüzdeler, dağılımlar, aritmetik ortalama ve standart sapmaları belirlenmiştir. İstatistiki değerlendirmeler yapılırken uzman kişilerin görüşleri ve yardımlarından faydalanılmıştır. Futbol Hakemlerinin bazı değişkenlere göre "Karar verme stilleri" ve "Özgüven düzeyleri" ikili gruplarının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t testi (independent samples t-testi), gruplar arasındaki farklılıklarda ve çoklu karşılaştırmalarda "Anova" testi ve araştırma verilerinin birbirleri ile olan

ilişki-korelasyon düzeyleri ise “*Regression*” analizi ile belirlenmiş ve yorumlanmıştır. Tek yönlü varyans analizinde ortaya çıkan anlamlı farklılığın hangi gruplar lehine olduğunu anlamak için Scheffe ve Lsd Testi uygulanmıştır. Yorumlar tablolar ile desteklenmiştir. Yapılan analizlerde anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

5. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bulgular bölümünde araştırmamıza katılan futbol hakemlerinin, demografik bilgilerine “yaş, boy, kilo, medeni hal, klasman durumları, hakemlik yılı, meslek, futbol oynama durumları, eğitim durumu ve gelir düzeyleri” göre dağılımlarını gösteren bulgular, ikinci kısmında futbol hakemlerinin karar vermede özsayı ve karar verme stillerinin ortalamalarının demografik özellikleri açısından incelenmesini gösteren bulgular, üçüncü kısımda futbol hakemlerinin özgüven düzeyi puan ortalamalarının demografik nitelikleri açısından incelenmesini gösteren bulgular ve dördüncü kısımda futbol hakemlerinin karar vermede özsayı ve karar verme stillerinin ortalamalarının, özgüven düzeyi puan ortalamaları incelenmiştir.

5.1. Araştırmaya Katılan Hakemlere İlişkin Sosyo-Demografik Veriler

Tablo 1. Futbol Hakemlerinin Bölgelere Klasmanlar Dağılımı

Bölgeler	Hakemlik Klasmanları				
	Ulusal Hakem	Ulusal Yardımcı Hakem	Bölgesel Hakem	Bölgesel Yardımcı Hakem	İl Hakemi
Doğu Anadolu	4	9	11	20	42
Güneydoğu Anadolu	6	7	8	16	55
TOPLAM	10	16	19	36	97
178 Hakem	81 Klasman				97 İl

Tablo 2. Futbol Hakemlerinin Yaş Değişkenlerine Göre Dağılımı

Yaş Değişkeni	N	%
20 yaş ve altı	23	12,9
21 - 25 yaş	73	41,0
26 - 30 yaş	62	34,8
31 yaş ve üzeri	20	11,2
Toplam	178	100,0

Tablo 2' de futbol hakemlerinin yaş değişkenine göre dağılımında % 41 inin 21-25 yaş, %34,8 inin 26-30 yaş, %12,9 unun 20 yaş ve altı ve % 11,2 sinin ise 31 yaş ve üzeri aralığında oldukları görülmektedir.

Tablo 3. Futbol Hakemlerinin Boy Ölçüleri Değişkenine Göre Dağılımı

Boy Ölçü Değişkeni	N	%
170 cm ve altı	13	7,3
171 - 179 cm	79	44,4
180 - 189 cm	75	42,1
190 cm ve üzeri	11	6,2
Toplam	178	100,0

Tablo 3e göre futbol hakemlerinin boy ölçüleri değişkenine göre dağılımında % 44,4 ünün 171-179 cm, %42,1 inin 180-189 cm, % 7,3 ünün 170 cm ve altı ve % 6,2 sinin ise 190 cm ve üzeri aralığında oldukları görülmektedir.

Tablo 4. Futbol Hakemlerinin Kilo Değişkenine Göre Dağılımı

Kilo Değişkeni	N	%
70 kg ve altı	62	34,8
71 - 79 kg	86	48,3
80 kg ve üzeri	30	16,9
Toplam	178	100,0

Tablo 4 incelendiğinde futbol hakemlerinin kilo değişkenine göre dağılımında % 48,3 ünün 71-79 kg , % 34,8 inin 70 kg ve altı, % 16,9 nun 80 kg ve üzeri aralığında oldukları görülmektedir.

Tablo 5. Futbol Hakemlerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Dağılımı

Medeni Durum Değişkeni	N	%
Evli	52	29,2
Bekâr	126	70,8
Toplam	178	100,0

Tablo 5 incelendiğinde futbol hakemlerinin Medeni Hal değişkenine göre dağılımında % 70,8 nin evli , % 29,2 inin bekâr oldukları görülmektedir.

Tablo 6. Futbol Hakemlerinin Klasman Değişkenine Göre Dağılımı

Klasman Değişkeni	N	%
Klasman	81	45,5
İl	97	54,5
Toplam	178	100,0

Tablo 6 incelendiğinde futbol hakemlerinin Klasman değişkenine göre dağılımında % 54,5 nin il hakemi , % 45,5 inin klasman hakemi oldukları görülmektedir.

Tablo 7. Futbol Hakemlerinin Hakemlik Yılı Değişkenine Göre Dağılımı

Hakemlik Yılı Değişkeni	N	%
1-3 yıl	65	36,5
4-6 yıl	57	32,0
7 yıl ve üzeri	56	31,5
Toplam	178	100,0

Tablo 7 incelendiğinde futbol hakemlerinin hakemlik yılı değişkenine göre dağılımında % 36,5'nun 1-3 yıl, % 32'sinin 4-6 yıl, % 31,5'nin 7 yıl ve üzeri aralığında oldukları görülmektedir.

Tablo 8. Futbol Hakemlerinin Meslek Değişkenine Göre Dağılımı

Meslek Değişkeni	N	%
Devlet dairesi	57	32,0
Özel-serbest-işsiz	43	24,2
Öğrenci	78	43,8
Toplam	178	100,0

Tablo 8 incelendiğinde futbol hakemlerinin meslek değişkenine göre dağılımında % 43,8 nin öğrenci, % 32 sinin devlet dairesi, % 24,2 si nin özel sektör, serbest meslek ve işsiz oldukları görülmektedir.

Tablo 9. Futbol Hakemlerinin Futbol Oynama Değişkenine Göre Dağılımı

Fut.Oynama Değişkeni	N	%
Futbol Oynamış	77	43,3
Futbol Oynamamış	101	56,7
Toplam	178	100,0

Tablo 9 incelendiğinde futbol hakemlerinin futbol oynama değişkenine göre dağılımında % 56,7 nin futbol oynamamış , % 43,3 inin futbol oynamış oldukları görülmektedir.

Tablo 10. Futbol Hakemlerinin Eğitim Düzeyleri Değişkenine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyleri Değişkeni	N	%
Lise	30	16,9
Önlisans	33	18,5
Lisans	103	57,9
Y.Lisans ve Doktora	12	6,7
Toplam	178	100,0

Tablo 10 incelendiğinde futbol hakemlerinin Eğitim Düzeylerinin değişkenine göre dağılımında % 57,9 un Lisans, % 18,5 inin önlisans, % 16,9 nun lise,% 6,7 yüksek lisans ve doktora mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 11. Futbol Hakemlerinin Aylık Gelir Değişkenine Göre Dağılımı

Aylık Gelir Değişkeni	N	%
500 altı	36	20,2
501-1000	30	16,9
1001-2000	40	22,5
2001-3000	45	25,3
3001 ve üstü	27	15,2
Toplam	178	100,0

Tablo 11 incelendiğinde futbol hakemlerinin aylık gelir değişkenine göre dağılımında % 25,3 ünün 2001-3000 tl, % 22,5 nin 1001-2000 tl, % 20,2 nin 500 TL altı, % 16,9 nun 501-1000 TL, % 15,2 nin 3001 TL ve üzeri aralığında oldukları görülmektedir.

5.2. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeylerinin Futbol Hakemlerinin Özlük Niteliklerine Göre Farklılaşmakta mıdır?

Bu alt problem, Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin özgüven düzeyi puanlarının, futbol hakemleri özlük niteliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin 10 alt problem olarak ele alınmıştır.

5.2.1 Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, yaş değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Özgüven düzeyi puanlarının, yaş değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Yaş Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

Yaş	N	$\bar{X}$	Ss
20 yaş ve altı	23	3,97	0,63
21 -25 yaş	73	3,96	0,57
26 - 30 yaş	62	4,26	0,51
31 ve üstü yaş	20	4,27	0,56
Toplam	178	4,10	0,57

Tablo 12’de futbol hakemlerinin yaş değişkenine bakıldığında, ölçeğin özgüven düzeyleri puanlarında, en yüksek ortalamanın 4,27 ile 31 yaş ve üstü yaş futbol hakemlerine ait olduğu, onları sırasıyla 4,26 ortalama ile 26-30 yaş, 3,97 ortalama ile 20 yaş ve altı ve 3,96 ortalama ile 21-25 yaş futbol hakemlerinin izlediği görülmektedir. Futbol hakemlerinin özgüven düzeyleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13. Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Yaş Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı

	Kareler Toplamı	sd	Kareler		
			Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	4,18	3	1,39	4,43	0,05*
Gruplar İçi	54,673	174	0,31		
Toplam	58,854	177			

* p<0,05

Tablo 13’de futbol hakemlerinin özgüven düzeyi ölçek puanlarının yaş değişkenlerine göre varyans analizi sonuçları incelendiğinde anlamlılık düzeyi ($p=0,05$) olarak bulunmuş ve ($p<0,05$) düzeyinde olduğundan anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir.

Farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; 26-30 yaş futbol hakemlerinin, 21-25 yaş futbol hakemlerine göre özgüven puan ortalamaları açısından anlamlı düzeyde farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu durum futbol hakemlerinin yaş düzeyi arttıkça, özgüvenlerinin de arttığı sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Tablo 14. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Boy Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

Boy	N	$\bar{X}$	Ss
170 cm ve altı	13	3,83	0,62
171-179 cm	79	4,18	0,51
180-189 cm	75	4,11	0,60
190cmve üst	11	3,82	0,62
Toplam	178	4,10	0,57

Tablo 14’de futbol hakemlerinin boy değişkenine bakıldığında, ölçeğin özgüven düzeyleri puanlarında, en yüksek ortalamanın 4,18 ile 171-179 cm boya sahip futbol hakemlerinin olduğu, onları sırasıyla 4,11 ortalama ile 180-189 boy, 3,83 ortalama ile 170 cm ve altı boy ve 3,82 ortalama ile 190 cm ve üstü boy,

futbol hakemlerinin izlediği görülmektedir. Futbol hakemlerinin özgüven düzeyleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15. Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Boy Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı

	Kareler Toplamı	sd	Kareler	F	p
			Ortalaması		
Gruplar Arası	2,30	3	0,76	2,36	0,07
Gruplar İçi	56,552	174	0,32		
Toplam	58,854	177			

Tablo 15’de futbol hakemlerinin özgüven düzeyi ölçek puanlarının boy değişkenlerine göre varyans analizi sonuçları incelendiğinde anlamlılık düzeyi ($p=0,07$) olarak bulunmuş ve ($p>0,05$) düzeyinde olduğundan anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir.

Tablo 16. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Kilo Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

Kilo	N	$\bar{X}$	Ss
70 kg ve altı	62	4,08	0,64
71-79 kg	86	4,14	0,50
80 kg ve üstü	30	4,04	0,63
Toplam	178	4,10	0,57

Tablo 16’da futbol hakemlerinin kilo değişkenine bakıldığında, ölçeğin özgüven düzeyleri puanlarında, en yüksek ortalamanın 4,14 ile 71-79 kg sahip futbol hakemlerinin olduğu, onları sırasıyla 4,08 ortalama ile 70 kg ve altı, 4,04

ortalama ile 80 kg ve üstü, futbol hakemlerinin izlediği görülmektedir. Futbol hakemlerinin özgüven düzeyleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Kilo Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı

		Kareler			
	Kareler Toplamı	sd	Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	0,26	2	0,13	0,39	0,67
Gruplar İçi	58,589	175	0,33		
Toplam	58,854	177			

Tablo 17’de futbol hakemlerinin özgüven düzeyi ölçek puanlarının kilo değişkenlerine göre varyans analizi sonuçları incelendiğinde anlamlılık düzeyi ($p=0,67$) olarak bulunmuş ve ($p>0,05$) düzeyinde olduğundan anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir.

5.2.2. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, medeni durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Özgüven düzeyi puanlarının, medeni durumu değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18. Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Medeni Durumu Değişkenlerine İlişkin t Testi Dağılımı Değerleri

Medeni Durumu	N	$\bar{x}$	Ss	t	p
Evli	52	4,34	0,45	3,73	0,00*
Bekar	126	4,00	0,59		

* p<0,05

Tablo 18'e bakıldığında futbol hakemlerin özgüven düzeyi puan ortalamaları ile medeni durumu değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar t testine göre evli olan hakemler lehine anlamlı bir fark saptanmıştır (p<0,05). Buna göre evli hakemlerinin özgüven düzeyleri ($\bar{x}$ =4,34), bekâr hakemlerinin öz güven düzeylerine ($\bar{x}$ =4,00), göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.2.3. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, klasman durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Özgüven düzeyi puanlarının, klasman durumu değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi Tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19. Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Klasman Durumu Değişkenlerine İlişkin t Testi Dağılımı Değerleri

Klasman Durumu	N	$\bar{x}$	Ss	t	p
Klasman	81	4,32	0,53	4,89	0,00*
İl	97	3,92	0,54		

* p<0,05

Tablo 19 incelendiğinde futbol hakemlerinin özgüven düzeyi puan ortalamaları ile klasman durumu değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar t testine göre klasman hakemleri lehine anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre klasman hakemlerinin özgüven düzeyleri ($\bar{X}=4,32$), il hakemlerinin özgüven düzeylerine ($\bar{X}=3,92$), göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.2.4. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, hakemlik yılı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Özgüven düzeyi puanlarının, hakemlik yılı değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Hakemlik yılı Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

Hakemlik yılı	N	$\bar{X}$	Ss
1-3 yıl	65	3,93	0,59
4-6 yıl	57	4,12	0,53
7 yıl ve üstü	56	4,28	0,54
Toplam	178	4,10	0,57

Tablo 20’de futbol hakemlerinin hakemlik yılı değişkenine bakıldığında, ölçeğin özgüven düzeyleri puanlarında, en yüksek ortalamanın 4,28 ile 7 yıl ve üstünde görev yapan futbol hakemlerine ait olduğu, onları sırasıyla 4,12 ortalama ile 4-6 yıl ve 3,93 ortalama ile 1-3 yıl görev yapan hakemlerin izlediği görülmektedir. Futbol hakemlerinin özgüven düzeyleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Hakemlik yılı Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı

	Kareler Toplamı	sd	Kareler		
			Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	3,61	2	1,80	5,72	0,04*
Gruplar İçi	55,237	175	0,31		
Toplam	58,854	177			

* p<0,05

Tablo 21’de futbol hakemlerinin özgüven düzeyi ölçek puanlarının hakemlik yılı değişkenlerine göre varyans analizi sonuçları incelendiğinde anlamlılık düzeyi ($p=0,04$) olarak bulunmuş ve ($p<0,05$) düzeyinde olduğundan anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir.

Farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; 7 yıl ve üstü kıdeme sahip hakemlerin özgüven düzeyleri ($\bar{X}=4,28$), 1-3 yıl kıdeme sahip hakemlerin öz güven düzeylerine ($\bar{X}=3,93$), göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo. 22. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Meslek Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

Meslek	N	$\bar{X}$	Ss
Devlet dairesi	57	4,37	0,39
Özel-serbest-işsiz	43	4,14	0,58
Öğrenci	78	3,88	0,60
Toplam	178	4,10	0,57

Tablo 22’de futbol hakemlerinin meslek değişkenine bakıldığında, ölçeğin özgüven düzeyleri puanlarında, en yüksek ortalamanın 4,37 ile devlet dairesinde çalışan futbol hakemlerine ait olduğu, onları sırasıyla 4,14 ortalama ile özel sektör- serbest meslek ve işsiz olanlar ve 3,88 ortalama öğrenci olan futbol hakemlerinin izlediği görülmektedir. Futbol hakemlerinin özgüven düzeyleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları tablo 23’de verilmiştir.

Tablo 23. Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Meslek Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı

		Kareler			
	Kareler Toplamı	sd	Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	7,85	2	3,92	13,47	0,00*
Gruplar İçi	50,999	175	0,29		
Toplam	58,854	177			

* p<0,05

Tablo 23’de futbol hakemlerinin özgüven düzeyi ölçek puanlarının meslek değişkenlerine göre varyans analizi sonuçları incelendiğinde anlamlılık düzeyi ($p=0,00$) olarak bulunmuş ve ($p<0,05$) düzeyinde olduğundan anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir.

Farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; devlet dairesinde görev yapan hakemlerin özgüven düzeyleri ($\bar{X}=4,37$), öğrenci olup hakemlik yapanların öz güven düzeylerine ($\bar{X}=3,88$), göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine serbest ve özel sektörde görev yapan hakemlerin özgüven düzeyleri ($\bar{X}=4,14$), öğrenci olup hakemlik yapanların öz güven düzeylerine ($\bar{X}=3,88$), göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Devlet dairesinde görev yapan hakemlerin özgüven düzeyleri, öğrenci olup hakemlik yapanların öz güven düzeylerine, göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine serbest ve özel sektörde görev yapan hakemlerin özgüven düzeylerinin, öğrenci olup hakemlik yapanların öz güven düzeylerine, göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.2.5. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, futbol oynama ve oynamamaya göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Özgüven düzeyi puanlarının, futbol oynama ve oynamama değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi tablo 24’de gösterilmiştir.

Tablo 24. Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Futbol oynama Değişkenlerine İlişkin t Testi Dağılımı Değerleri

Futbol Oynama	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
F. oynamış	77	4,12	0,64	0,37	0,71
F. oynamamış	101	4,09	0,52		

Tablo 24 incelendiğinde futbol hakemlerinin özgüven düzeyi puan ortalamaları ile futbol oynama durumu değişkenine göre yapılan bağımsız gruplar t testine göre incelendiğinde anlamlılık düzeyi ($p=0,71$) olarak bulunmuş ve ($p>0,05$) düzeyinde olduğundan anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir.

5.2.6. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, eğitim düzeyleri değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Özgüven düzeyi puanlarının, eğitim düzeyleri değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi tablo 25’de gösterilmiştir.

Tablo 25. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Eğitim Düzeyleri Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss
Lise	30	3,97	0,66
Önlisans	33	4,16	0,51
Lisans	103	4,10	0,58
Yük.lisans-doktora	12	4,29	0,38
Toplam	178	4,10	0,57

Tablo 25’de futbol hakemlerinin eğitim düzeyi değişkenlerine bakıldığında, ölçeğin özgüven düzeyleri puanlarında, en yüksek ortalamanın 4,29 ile yüksek lisans ve doktora yapan futbol hakemlerine ait olduğu, onları sırasıyla 4,16 ortalama ile önlisans, 4,10 ortalama ile lisans ve 3,97 ortalama ile lise düzeyinde eğitim almış hakemlerin izlediği görülmektedir. Futbol hakemlerinin özgüven düzeyleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları tablo 26’de verilmiştir.

Tablo 26. Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Eğitim düzeyi Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1,05	3	0,35	1,06	0,36
Gruplar İçi	57,795	174	0,33		
Toplam	58,854	177			

Tablo 26’de futbol hakemlerinin özgüven düzeyi ölçek puanlarının eğitim düzeyi değişkenlerine göre varyans analizi sonuçları incelendiğinde anlamlılık düzeyi ($p=0,36$) olarak bulunmuş ve ($p>0,05$) düzeyinde olduğundan anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir.

5.2.7. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven düzeyi puan ortalamaları, Aylık Gelir değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Özgüven düzeyi puanlarının, aylık gelir değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi Tablo 27’de gösterilmiştir.

Tablo 27. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Özgüven Düzeyi Puanlarının Aylık Gelir Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

Aylık Gelir	N	$\bar{X}$	Ss
500 ve altı	36	3,79	0,67
501-1000	30	3,87	0,53
1001-2000	40	4,08	0,56
2001-3000	45	4,32	0,45
3001 ve üstü	27	4,43	0,34
Toplam	178	4,10	0,57

Tablo 27’de futbol hakemlerinin aylık gelir değişkenlerine bakıldığında, ölçeğin özgüven düzeyleri puanlarında, en yüksek ortalamanın 4,43 ile 3000 TL ve üstü gelire sahip olan futbol hakemlerine ait olduğu, onları sırasıyla 4,32 ortalama ile 2001-3000 t1,4,08 ortalama ile 1001-2000 TL, 3,87 ortalama ile 501-1000 TL ve 3,79 ortalama ile 500 TL ve altı gelire sahip hakemlerin izlediği görülmektedir. Futbol hakemlerinin özgüven düzeyleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28. Özgüven Düzeyi Ölçek Puanlarının Aylık Gelir Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	10,13	4	2,53	9,00	0,00*
Gruplar İçi	48,716	173	0,28		
Toplam	58,854	177			

* p<0,05

Tablo 28’de futbol hakemlerinin özgüven düzeyi ölçek puanlarının aylık gelir değişkenlerine göre varyans analizi sonuçları incelendiğinde anlamlılık

düzeyi ($p=0,00$) olarak bulunmuş ve ($p<0,05$) düzeyinde olduğundan anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir.

Farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; 3001 TL ve üstü gelire sahip hakemlerin özgüven düzeylerinin ($\bar{X}=4,43$), 500 TL ve altı gelire sahip ($\bar{X}=3,79$) ve 501-1000 TL arası gelire sahip ($\bar{X}=3,87$) hakemlerin öz güven düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine 2001-3000 TL arası gelire sahip hakemlerin özgüven düzeylerinin ($\bar{X}=4,32$), 500 TL ve altı gelire sahip ($\bar{X}=3,79$) ve 501-1000 TL arası gelire sahip ($\bar{X}=3,87$) hakemlerin öz güven düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3001 TL ve üstü gelire sahip hakemlerin özgüven düzeylerinin, 500 TL ve altı gelire sahip ve 501-1000 TL arası gelire sahip hakemlerin öz güven düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine 2001-3000 TL arası gelire sahip hakemlerin özgüven düzeylerinin, 500 TL ve altı gelire sahip ve 501-1000 TL arası gelire sahip hakemlerin öz güven düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.3. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin, Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Futbol Hakemlerinin Özlük Niteliklerine Göre Farklılaşmakta mıdır?

Bu alt problem, beden eğitimi ve spor alanındaki öğretim elemanlarının karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarının, özlük niteliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin 10 alt problem olarak ele alınmıştır.

5.3.1. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, yaş değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarının, yaş değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi tablo 29’da gösterilmiştir.

Tablo 29. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Yaş Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

	Yaş	N	$\bar{X}$	Ss
Karar Vermede Öz Saygı	20 yaş ve altı	23	6,69	1,76
	21 -25 yaş	73	5,97	1,65
	26 - 30 yaş	62	6,16	1,71
	31 ve üstü yaş	20	6,55	1,60
	Toplam	178	6,19	1,69
Dikkatli Karar Verme	20 yaş ve altı	23	9,04	1,74
	21 -25 yaş	73	8,53	2,33
	26 - 30 yaş	62	8,91	2,21
	31 ve üstü yaş	20	8,75	1,97
	Toplam	178	8,75	2,17
Kaçıngan Karar Verme	20 yaş ve altı	23	4,30	2,96
	21 -25 yaş	73	3,43	2,37
	26 - 30 yaş	62	3,24	2,77
	31 ve üstü yaş	20	3,75	2,86
	Toplam	178	3,40	2,66
Erteleyici Karar Verme	20 yaş ve altı	23	4,17	2,75
	21 -25 yaş	73	2,73	2,38
	26 - 30 yaş	62	2,70	2,21
	31 ve üstü yaş	20	2,80	2,74
	Toplam	178	2,92	2,44
Panik Karar Verme	20 yaş ve altı	23	4,43	2,12
	21 -25 yaş	73	2,83	2,09
	26 - 30 yaş	62	2,69	2,23
	31 ve üstü yaş	20	2,75	2,51
	Toplam	178	2,98	2,25

Tablo 29’da, Melbourne karar verme ölçeğinin, I. kısmını oluşturan karar vermede özsaygı puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 6,69 ile

20 yaş ve altı hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 6,55 ortalama ile 31 yaş ve üstü, 6,16 ortalama ile 26-30 yaş ve 5,97 ortalama ile 21-25 yaş, hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından dikkatli karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 9,04 ile 20 yaş ve altı hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 8,91 ile 26-30 yaş, 8,75 ortalama ile 31 yaş ve üstü, 8,53 ortalama ile 21-25 yaş, hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından kaçınan karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 4,30 ile 20 yaş ve altı hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,75 ile 31 ve üstü yaş, 3,43 ortalama ile 21-25 yaş, 3,24 ortalama ile 26-30 yaş, hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından erteleyici karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 4,17 ile 20 yaş ve altı hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 2,80 ile 31 ve üstü yaş, 2,73 ortalama ile 21-25 yaş, 2,70 ortalama ile 26-30 yaş, hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından panik karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 4,43 ile 20 yaş ve altı hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 2,83 ile 21-25 yaş, 2,75 ortalama ile 31 ve üstü yaş, 2,69 ortalama ile 26-30 yaş, hakemlerin izlediği görülmektedir.

Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Yaş Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Karar vermede öz saygı	11,96 496,152 508,118	3 174 177	3,98 2,85	1,39	0,24
Dikkatli Karar Verme	7,14 833,468 840,612	3 174 177	2,38 4,79	0,49	0,68
Kaçıngan Karar Verme	28,91 1225,963 1254,876	3 174 177	9,63 7,04	1,36	0,25
Erteleyici Karar Verme	41,56 1017,333 1058,899	3 174 177	13,85 5,84	2,37	0,07
Panik Karar Verme	56,34 840,607 896,949	3 174 177	18,78 4,83	3,88	0,01*

* p<0,05

Tablo 30’da, farklı klasmandaki futbol hakemlerinin yaş değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme, kaçıngan karar verme ve erteleyici karar verme ile futbol hakemlerinin yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$). Bununla birlikte panik karar vermede alt boyutunda anlamlılık düzeyi ($p=0,01$) olarak bulunmuş ve ($p<0,05$) düzeyinde anlamlı farklılaşmanın olduğu saptanmıştır.

Farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; 20 yaş ve altı hakemlerin panik karar verme stili düzeyinin ($\bar{X}=4,43$), 21-25 yaşa sahip

hakemlerin ($\bar{X}=2,83$) ve 26-30 yaşa sahip ($\bar{X}=2,69$) hakemlerin *panik karar verme stili* düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.3.2. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, boy değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarının, boy değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi tablo 31’da gösterilmiştir.

Tablo 31. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Boy Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

	Boy	N	$\bar{X}$	Ss
Karar Vermede Öz Saygı	170 cm ve altı	13	6,53	1,56
	171-179 cm	79	5,93	1,38
	180-189 cm	75	6,30	1,85
	190 cm ve üst	11	6,90	2,42
	Toplam	178	6,19	1,69
Dikkatli Karar Verme	170 cm ve altı	13	8,30	1,88
	171-179 cm	79	8,63	2,11
	180-189 cm	75	8,90	2,34
	190 cm ve üst	11	9,18	1,77
	Toplam	178	8,75	2,17
Kaçıngan Karar Verme	170 cm ve altı	13	3,46	2,98
	171-179 cm	79	2,89	2,29
	180-189 cm	75	3,85	2,97
	190 cm ve üst	11	3,90	2,16
	Toplam	178	3,40	2,66
Erteleyici Karar Verme	170 cm ve altı	13	3,07	2,13
	171-179 cm	79	2,59	2,35
	180-189 cm	75	3,14	2,57
	190 cm ve üst	11	3,54	2,58
	Toplam	178	2,92	2,44
Panik Karar Verme	170 cm ve altı	13	2,53	1,76
	171-179 cm	79	2,74	2,10
	180-189 cm	75	3,22	2,45
	190 cm ve üst	11	3,54	2,25
	Toplam	178	2,98	2,25

Tablo 31’de, Melbourne karar verme ölçeğinin, I. kısmını oluşturan karar vermede özsaygı puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 6,90 ile 190 cm ve üstü boya sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 6,53 ortalama ile 170 cm ve altı, 6,30 ortalama ile 180-189 cm ve 5,93 ortalama ile 171-179 cm boya sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından dikkatli karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 9,18 ile 190 cm ve üstü boya sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 8,90 ortalama ile 180-189 cm, 8,63 ortalama ile 171-179 cm ve 8,30 ortalama ile 170 cm ve altı boya sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından kaçınan karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 3,90 ile 190 cm ve üstü boya sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,85 ortalama ile 180-189 cm, 3,46 ortalama ile 170 cm ve altı ve 2,89 ortalama ile 171-179 cm boya sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından erteleyici karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 3,54 ile 190 cm ve üstü boya sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,14 ortalama ile 180-189 cm, 3,07 ortalama ile 170 cm ve altı ve 2,59 ortalama ile 171-179 cm boya sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından panik karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 3,54 ile 190 cm ve üstü boya sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,22 ortalama ile 180-189 cm, 2,74 ortalama

ile 171-179 cm ve 2,53 ortalama ile 170 cm ve altı boya sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları tablo 32’da verilmiştir.

Tablo 32. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Boy Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Karar vermede öz saygı	13,34	3	4,44	1,56	0,20
	494,770	174	2,84		
	508,118	177			
Dikkatli Karar Verme	7,50	3	2,50	0,52	0,66
	833,107	174	4,78		
	840,612	177			
Kaçınan Karar Verme	38,16	3	12,72	1,81	0,14
	1216,716	174	6,99		
	1254,876	177			
Erteleyici Karar Verme	16,82	3	5,60	0,93	0,42
	1042,075	174	5,98		
	1058,899	177			
Panik Karar Verme	14,90	3	4,96	0,98	0,40
	882,041	174	5,06		
	896,949	177			

Tablo 32’de, farklı klasmandaki futbol hakemlerinin boy değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme ile futbol hakemlerinin boy değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

5.3.3. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, kilo değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarının, kilo değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi tablo 33’de gösterilmiştir.

Tablo 33. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Kilo Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

	Kilo	N	$\bar{X}$	Ss
Karar Vermede Öz Saygı	70 kg ve altı	62	5,91	1,73
	71-79 kg	86	6,33	1,60
	80 kg ve üstü	30	6,36	1,84
	Toplam	178	6,19	1,69
Dikkatli Karar Verme	70 kg ve altı	62	8,69	1,81
	71-79 kg	86	8,74	2,33
	80 kg ve üstü	30	8,93	2,44
	Toplam	178	8,75	2,17
Kaçıngan Karar Verme	70 kg ve altı	62	2,87	2,49
	71-79 kg	86	3,62	2,79
	80 kg ve üstü	30	3,86	2,52
	Toplam	178	3,40	2,66
Erteleyici Karar Verme	70 kg ve altı	62	2,64	2,38
	71-79 kg	86	3,02	2,43
	80 kg ve üstü	30	3,20	2,63
	Toplam	178	2,92	2,44
Panik Karar Verme	70 kg ve altı	62	3,20	2,48
	71-79 kg	86	2,74	2,07
	80 kg ve üstü	30	3,20	2,24
	Toplam	178	2,98	2,25

Tablo 33’de, Melbourne karar verme ölçeğinin, I. kısmını oluşturan karar vermede özsaygı puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 6,36 ile

80 kg ve üstü hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 6,33 ortalama ile 71-79 kg, 5,91 ortalama ile 70 kg ve altı hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından dikkatli karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 8,93 ile 80 kg ve üstü hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 8,74 ortalama ile 71-79 kg, 8,69 ortalama ile 70 kg ve altı hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından kaçınan karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 3,86 ile 80 kg ve üstü hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,62 ortalama ile 71-79 kg, 2,87 ortalama ile 70 kg ve altı hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından erteleyici karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 3,20 ile 80 kg ve üstü hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,02 ortalama ile 71-79 kg, 2,64 ortalama ile 70 kg ve altı hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından panik karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 3,20 ile 80 kg ve üstü ve 70 kg ve altı hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 2,74 ortalama ile 71-79 kg, hakemlerin izlediği görülmektedir.

Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları Tablo 34’de verilmiştir.

Tablo 34. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Kilo Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri

	Kareler		Kareler		
	Toplamı	sd	Ortalaması	F	p
Karar vermede öz saygı	7,33	2	3,66	1,28	0,28
	500,784	175	2,86		
	508,118	177			
Dikkatli Karar Verme	1,19	2	0,59	0,12	0,88
	839,416	175	4,79		
	840,612	177			
Kaçıngan Karar Verme	28,34	2	14,17	2,02	0,13
	1226,527	175	7,00		
	1254,876	177			
Erteleyici Karar Verme	7,95	2	3,97	0,66	0,51
	1050,947	175	6,00		
	1058,899	177			
Panik Karar Verme	9,50	2	4,75	0,93	0,39
	887,446	175	5,07		
	896,949	177			

Tablo 34’de, farklı klasmandaki futbol hakemlerinin kilo değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme, kaçıngan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme ile futbol hakemlerinin kilo değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

5.3.4. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, medeni durum değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarının, medeni durum değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi tablo 35’de gösterilmiştir.

Tablo 35. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Medeni Durum Değişkenlerine İlişkin t Testi Dağılımı Değerleri

	Medeni Durum	N	$\bar{X}$	Ss	T	p
Karar Vermede Öz Saygı	Evli	52	5,94	1,16	-1,28	0,19
	Bekar	126	6,30	1,86		
Dikkatli Karar Verme	Evli	52	8,48	2,50	-1,09	0,27
	Bekar	126	8,87	2,02		
Kaçıngan Karar Verme	Evli	52	2,57	2,50	-2,71	0,00*
	Bekar	126	3,74	2,65		
Erteleyici Karar Verme	Evli	52	2,07	2,29	-3,02	0,00*
	Bekar	126	3,26	2,43		
Panik Karar Verme	Evli	52	2,05	1,73	-3,64	0,00*
	Bekar	126	3,36	2,33		

* p<0.05

Tablo 35 incelendiğinde, karar vermede özsaygı puan ortalamaları, evli futbol hakemlerin ortalaması 5,94, bekâr hakemlerin ortalaması ise 6,30 olduğu görülmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p>0,19$) bulunmuş iki grup arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Karar verme ölçeği alt boyutlarından dikkatli karar verme alt boyutunda, evli futbol hakemlerin ortalaması 8,48, bekâr hakemlerin ortalaması ise 8,87

olduğu görülmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p>0,27$) bulunmuş iki grup arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Karar verme ölçeği alt boyutlarından kaçınan karar verme alt boyutunda, evli futbol hakemlerin ortalaması 2,57, bekâr hakemlerin ortalaması ise 3,74 olduğu görülmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p<0,00$) bulunmuş iki grup arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Buna göre bekâr hakemlerin evli hakemlere göre daha çok kaçınan karar verme stili sergiledikleri söylenebilir.

Karar verme ölçeği alt boyutlarından erteleyici karar verme alt boyutunda, evli futbol hakemlerin ortalaması 2,07, bekâr hakemlerin ortalaması ise 3,26 olduğu görülmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p<0,00$) bulunmuş iki grup arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Buna göre bekâr hakemlerin evli hakemlere göre daha çok erteleyici karar verme stili sergiledikleri söylenebilir.

Karar verme ölçeği alt boyutlarından panik karar verme alt boyutunda, evli futbol hakemlerin ortalaması 2,05 bekâr hakemlerin ortalaması ise 3,36 olduğu görülmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p<0,00$) bulunmuş iki grup arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Buna göre bekâr hakemlerin evli hakemlere göre daha çok panik karar verme stili sergiledikleri söylenebilir.

5.3.5. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, klasman değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarının, klasman değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi tablo 36’de gösterilmiştir.

Tablo 36. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Klasman Değişkenlerine İlişkin t Testi Dağılımı Değerleri

	Klasman Durum	N	$\bar{X}$	Ss	T	p
Karar Vermede Öz Saygı	Klasman	81	6,46	1,50	1,97	0,05*
	İl	97	5,96	1,81		
Dikkatli Karar Verme	Klasman	81	9,19	1,99	2,49	0,01*
	İl	97	8,39	2,27		
Kaçıngan Karar Verme	Klasman	81	2,93	2,64	-2,15	0,03*
	İl	97	3,79	2,62		
Erteleyici Karar Verme	Klasman	81	2,51	2,27	-2,02	0,04*
	İl	97	3,25	2,54		
Panik Karar Verme	Klasman	81	2,65	2,30	-1,79	0,07
	İl	97	3,25	2,17		

* p<0.05

Tablo 36 incelendiğinde, karar vermede özsaygı puan ortalamaları, klasman olan futbol hakemlerin ortalaması 6,46 il hakemlerinin ise 5,96 olduğu görülmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri (p<0,05) bulunmuş, iki grup arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır (p<0,05). Buna göre klasmanda bulunan hakemlerin, il hakemlerine göre karar vermede öz saygı düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir.

Karar verme ölçeği alt boyutlarından dikkatli karar verme alt boyutunda, klasman olan futbol hakemlerin ortalaması 9,19 il hakemlerinin ise 8,39 olduğu görölmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p<0,01$) bulunmuş, iki grup arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Buna göre klasmanda bulunan hakemlerin, il hakemlerine göre dikkatli karar verme stilinin yüksek olduğu söylenebilir.

Karar verme ölçeği alt boyutlarından kaçınan karar verme alt boyutunda, klasman olan futbol hakemlerin ortalaması 2,93 il hakemlerinin ise 3,79 olduğu görölmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p<0,03$) bulunmuş, iki grup arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Buna göre il hakemlerinin, klasman hakemlerine göre kaçınan karar verme stilinin yüksek olduğu söylenebilir.

Karar verme ölçeği alt boyutlarından erteleyici karar verme alt boyutunda, klasman olan futbol hakemlerin ortalaması 2,51 il hakemlerinin ise 3,25 olduğu görölmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p<0,04$) bulunmuş, iki grup arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Buna göre il hakemlerinin, klasman hakemlerine göre erteleyici karar verme stilinin yüksek olduğu söylenebilir.

Karar verme ölçeği alt boyutlarından panik karar verme alt boyutunda, klasman olan futbol hakemlerin ortalaması 2,65 il hakemlerinin ise 3,25 olduğu görölmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p>0,07$) bulunmuş iki grup arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

5.3.6. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, hakemlik yılı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarının, hakemlik yılı değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi tablo 37’de gösterilmiştir.

Tablo 37. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Hakemlik yılı Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

	Hakemlik yılı	N	$\bar{X}$	Ss
Karar Vermede Öz Saygı	1-3 yıl	65	6,00	1,48
	4-6 yıl	57	5,98	1,58
	7 yıl ve üstü	56	6,64	1,94
	Toplam	178	6,19	1,69
Dikkatli Karar Verme	1-3 yıl	65	8,72	2,23
	4-6 yıl	57	8,73	2,15
	7 yıl ve üstü	56	8,82	2,18
	Toplam	178	8,75	2,17
Kaçıngan Karar Verme	1-3 yıl	65	3,52	2,53
	4-6 yıl	57	3,05	2,44
	7 yıl ve üstü	56	3,62	3,01
	Toplam	178	3,40	2,66
Erteleyici Karar Verme	1-3 yıl	65	3,15	2,53
	4-6 yıl	57	2,43	2,29
	7 yıl ve üstü	56	3,14	2,46
	Toplam	178	2,92	2,44
Panik Karar Verme	1-3 yıl	65	3,15	2,18
	4-6 yıl	57	2,84	2,07
	7 yıl ve üstü	56	2,92	2,50
	Toplam	178	2,98	2,25

Tablo 37’de, Melbourne karar verme ölçeğinin, I. kısmını oluşturan karar vermede özsaygı puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 6,64 ile

7 yıl ve üstü hakemlik yılına sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 6,00 ortalama ile 1-3 yıl, 5,98 ortalama ile 4-6 yıla sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından dikkatli karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 8,82 ile 7 yıl ve üstü hakemlik yılına sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 8,73 ortalama ile 4-6 yıl, 8,72 ortalama ile 1-3 yıla sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından kaçınan karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, , en yüksek ortalamanın 3,62 ile 7 yıl ve üstü hakemlik yılına sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,52 ortalama ile 1-3 yıl, 3,05 ortalama ile 4-6 yıla sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından erteleyici karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, , en yüksek ortalamanın 3,15 ile 1-3 yıl hakemlik yılına sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,14 ortalama ile 7 yıl ve üstü, 2,43 ortalama ile 4-6 yıla sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından panik karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 3,15 ile 1-3 yıl hakemlik yılına sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 2,92 ortalama ile 7 yıl ve üstü, 2,84 ortalama ile 4-6 yıla sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Hakemlik Yılı Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri

	Kareler		Kareler		
	Toplamı	sd	Ortalaması	F	p
Karar vermede öz saygı	16,27	2	8,13	2,89	0,06
	491,840	175	2,81		
	508,118	177			
Dikkatli Karar Verme	0,33	2	0,16	0,03	0,96
	840,282	175	4,80		
	840,612	177			
Kaçıngan Karar Verme	10,69	2	5,34	0,75	0,47
	1244,182	175	7,11		
	1254,876	177			
Erteleyici Karar Verme	19,54	2	9,77	1,64	0,19
	1039,354	175	5,93		
	1058,899	177			
Panik Karar Verme	3,19	2	1,59	0,31	0,73
	893,755	175	5,10		
	896,949	177			

Tablo 38’da, farklı klasmandaki futbol hakemlerinin hakemlik yılı değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme, kaçıngan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme ile futbol hakemlerinin hakemlik yılı değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

5.3.7. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, meslek değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarının, meslek değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi tablo 39’da gösterilmiştir.

Tablo 39. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Meslek Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

	Meslek	N	$\bar{X}$	Ss
Karar Vermede Öz Saygı	Devlet dairesi	57	6,22	1,51
	Özel-Serbest-İşsiz	43	5,72	1,66
	Öğrenci	78	6,43	1,79
	Toplam	178	6,19	1,69
Dikkatli Karar Verme	Devlet dairesi	57	9,00	2,14
	Özel-Serbest-İşsiz	43	8,27	2,67
	Öğrenci	78	8,84	1,86
	Toplam	178	8,75	2,17
Kaçıngan Karar Verme	Devlet dairesi	57	2,57	2,55
	Özel-Serbest-İşsiz	43	3,04	2,56
	Öğrenci	78	4,20	2,59
	Toplam	178	3,40	2,66
Erteleyici Karar Verme	Devlet dairesi	57	2,36	2,38
	Özel-Serbest-İşsiz	43	2,37	1,93
	Öğrenci	78	3,62	2,57
	Toplam	178	2,92	2,44
Panik Karar Verme	Devlet dairesi	57	2,29	2,17
	Özel-Serbest-İşsiz	43	2,65	1,83
	Öğrenci	78	3,66	2,33
	Toplam	178	2,98	2,25

Tablo 39’de, Melbourne karar verme ölçeğinin, I. kısmını oluşturan karar vermede özsaygı puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 6,43 ile

öğrenci olan hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 6,22 ortalama ile devlet dairesinde çalışan, 5,72 ortalama ile özel sektör, serbest meslek ve işsiz hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından dikkatli karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 9,00 ile devlet dairesinde çalışan hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 8,84 ortalama ile öğrenci olan, 8,27 ortalama ile özel sektör, serbest meslek ve işsiz hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından kaçınan karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 4,20 ile öğrenci olan hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,04 ortalama ile özel sektör, serbest meslek ve işsiz, 2,57 ortalama ile devlet dairesinde çalışan hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından erteleyici karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 3,62 ile öğrenci olan hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 2,37 ortalama ile özel sektör, serbest meslek ve işsiz, 2,36 ortalama ile devlet dairesinde çalışan hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından panik karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 3,66 ile öğrenci olan hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 2,65 ortalama ile özel sektör, serbest meslek ve işsiz, 2,29 ortalama ile devlet dairesinde çalışan hakemlerin izlediği görülmektedir.

Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları tablo 40’da verilmiştir.

Tablo 40. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Meslek Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri

	Kareler		Kareler		
	Toplamı	sd	Ortalaması	F	p
Karar vermede öz saygı	14,25	2	7,12	2,52	0,08
	493,866	175	2,82		
	508,118	177			
Dikkatli Karar Verme	13,80	2	6,90	1,46	0,23
	826,805	175	4,72		
	840,612	177			
Kaçıngan Karar Verme	94,35	2	47,17	7,11	0,00*
	1160,520	175	6,63		
	1254,876	177			
Erteleyici Karar Verme	69,37	2	34,68	6,13	0,00*
	989,528	175	5,65		
	1058,899	177			
Panik Karar Verme	67,91	2	33,95	7,16	0,00*
	829,031	175	4,73		
	896,949	177			

* p<0,05

Tablo 40’da, farklı klasmandaki futbol hakemlerinin meslek değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme ile futbol hakemlerinin meslek değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır.(p>0,05). Bununla birlikte kaçıngan karar verme (p=0,00),erteleyici karar verme (p=0,00), ve panik karar vermede (p=0,00), (p<0,05) düzeyinde anlamlı farklılaşmanın olduğu saptanmıştır.

Tablo 40 incelendiğinde; kaçıngan karar vermede farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine

ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; öğrenci olup hakemlik yapanların kaçınan karar verme puan düzeyleri ($\bar{X}=4,20$), devlet dairesinde görev yapan hakemlerin kaçınan karar verme puan düzeyleri düzeylerine ($\bar{X}=2,57$), göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 40 incelendiğinde; erteleyici karar vermede farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; öğrenci olup hakemlik yapanların erteleyici karar verme puan düzeyleri ($\bar{X}=3,62$), devlet dairesinde görev yapan hakemlerin kaçınan değer verme puan düzeyleri ($\bar{X}=2,36$), ve özel sektörde görev yapan hakemlerin erteleyici karar verme puan düzeylerine ($\bar{X}=2,37$), göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 40 incelendiğinde; panik karar vermede farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; öğrenci olup hakemlik yapanların panik karar verme puan düzeyleri ($\bar{X}=3,66$), devlet dairesinde görev yapan hakemlerin panik karar verme puan düzeyleri düzeylerine ($\bar{X}=2,29$), göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.3.8. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, futbol oynama ve oynamama değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarının, futbol oynama değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi tablo 41’de gösterilmiştir.

Tablo 41. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Futbol Oynama Değişkenlerine İlişkin t Testi Dağılımı Değerleri

	Futbol Oynama	N	$\bar{X}$	Ss	T	p
Karar Vermede Öz Saygı	F.Oynamış	77	6,32	1,64	0,88	0,38
	F.Oynamamış	101	6,09	1,73		
Dikkatli Karar Verme	F.Oynamış	77	8,81	2,22	0,31	0,75
	F.Oynamamış	101	8,71	2,15		
Kaçıngan Karar Verme	F.Oynamış	77	3,09	2,67	-1,37	0,17
	F.Oynamamış	101	3,64	2,64		
Erteleyici Karar Verme	F.Oynamış	77	2,77	2,31	-0,67	0,50
	F.Oynamamış	101	3,02	2,54		
Panik Karar Verme	F.Oynamış	77	2,83	2,13	-0,78	0,43
	F.Oynamamış	101	3,09	2,33		

Tablo 41e göre, karar vermede özsaygı puan ortalamaları, futbol oynamış olan futbol hakemlerin ortalaması 6,32, futbol oynamamış hakemlerin ise 6,09 olduğu görülmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p>0,38$) bulunmuş iki grup arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Karar verme ölçeği alt boyutlarından dikkatli karar verme alt boyutunda, futbol oynamış olan futbol hakemlerin ortalaması 8,81, futbol oynamamış hakemlerin ise 8,71 olduğu görülmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p>0,75$) bulunmuş iki grup arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Karar verme ölçeği alt boyutlarından kaçıngan karar verme alt boyutunda, futbol oynamış olan futbol hakemlerin ortalaması 3,09, futbol oynamamış hakemlerin ise 3,64 olduğu görülmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını

test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p>0,17$) bulunmuş iki grup arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Karar verme ölçeği alt boyutlarından erteleyici karar verme alt boyutunda, futbol oynamış olan futbol hakemlerin ortalaması 2,77, futbol oynamamış hakemlerin ise 3,02 olduğu görülmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p>0,50$) bulunmuş iki grup arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Karar verme ölçeği alt boyutlarından panik karar verme alt boyutunda, futbol oynamış olan futbol hakemlerin ortalaması 2,83, futbol oynamamış hakemlerin ise 3,09 olduğu görülmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan p değeri ($p>0,43$) bulunmuş iki grup arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

5.3.9. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, eğitim düzeyleri değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarının, eğitim düzeyleri değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi Tablo 42’de gösterilmiştir.

Tablo 42. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Eğitim Düzeyleri Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss
Karar Vermede Öz Saygı	Lise	30	6,76	2,38
	Önlisans	33	6,27	1,68
	Lisans	103	5,90	1,29
	Y.Lisans-Doktora	12	7,08	2,19
	Toplam	178	6,19	1,69
Dikkatli Karar Verme	Lise	30	8,40	2,35
	Önlisans	33	8,87	2,32
	Lisans	103	8,69	2,09
	Y.Lisans-Doktora	12	9,83	1,85
	Toplam	178	8,75	2,17
Kaçıngan Karar Verme	Lise	30	4,66	3,00
	Önlisans	33	3,54	2,90
	Lisans	103	2,93	2,31
	Y.Lisans-Doktora	12	3,91	2,99
	Toplam	178	3,40	2,66
Erteleyici Karar Verme	Lise	30	3,43	2,84
	Önlisans	33	2,96	2,32
	Lisans	103	2,72	2,36
	Y.Lisans-Doktora	12	3,16	2,48
	Toplam	178	2,92	2,44
Panik Karar Verme	Lise	30	4,13	2,59
	Önlisans	33	2,78	1,91
	Lisans	103	2,66	2,09
	Y.Lisans-Doktora	12	3,41	2,74
	Toplam	178	2,98	2,25

Tablo 42’de, Melbourne karar verme ölçeğinin, I. kısmını oluşturan karar vermede özsaygı puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 7,08 ile yüksek lisans ve doktora yapan hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 6,76 ortalama ile lise, 6,27 ortalama ile önlisans, 5,90 ortalama ile lisans yapan hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından dikkatli karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 9,83 ile yüksek lisans ve doktora yapan hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 8,87 ortalama ile önlisans, 8,69 ortalama ile lisans, 8,40 ortalama ile lise eğitim düzeyinde olan hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından kaçınan karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 4,66 ile lise eğitim düzeyinde olan hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,91 ortalama ile yüksek lisans ve doktora, 3,54 ortalama ile önlisans, 2,93 ortalama ile lisans eğitim düzeyinde olan hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından erteleyici karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 3,43 ile lise eğitim düzeyinde olan hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,16 ortalama ile yüksek lisans ve doktora, 2,96 ortalama ile önlisans, 2,72 ortalama ile lisans eğitim düzeyinde olan hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından panik karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 4,13 ile lise eğitim düzeyinde olan hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,41 ortalama ile yüksek lisans ve doktora, 2,78 ortalama ile önlisans, 2,66 ortalama ile lisans eğitim düzeyinde olan hakemlerin izlediği görülmektedir.

Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları tablo 43’da verilmiştir.

Tablo 43. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Eğitim Düzeyi Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri

	Kareler		Kareler		
	Toplamı	sd	Ortalaması	F	p
Karar vermede öz saygı	28,26	3	9,42	3,41	0,01*
	479,858	174	2,75		
	508,118	177			
Dikkatli Karar Verme	18,56	3	6,18	1,31	0,27
	822,052	174	4,72		
	840,612	177			
Kaçınan Karar Verme	74,58	3	24,86	3,66	0,01*
	1180,289	174	6,78		
	1254,876	177			
Erteleyici Karar Verme	12,50	3	4,16	0,69	0,55
	1046,391	174	6,01		
	1058,899	177			
Panik Karar Verme	53,94	3	17,98	3,71	0,01*
	843,005	174	4,84		
	896,949	177			

* p<0,05

Tablo 43’de, farklı klasmandaki futbol hakemlerinin eğitim düzeyi değişkenlerine göre varyans analiz sonuçları incelendiğinde, Karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme ve erteleyici karar verme ile futbol hakemlerinin eğitim düzeyleri değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$). Bununla birlikte karar vermede özsaygı (I. kısım) ($p=0,01$), ve karar verme stilleri alt boyutlarından kaçınan karar verme($p=0,01$),panik karar verme ($p=0,01$), ile futbol hakemlerinin eğitim düzeyi

değişkeni anlamlılık düzeyi ($p<0,05$) düzeyinde anlamlı farklılaşmanın olduğu saptanmıştır.

Tablo 43 incelendiğinde; karar vermede öz saygı boyutunda farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine herhangi bir fark bulunmamış olup, daha hassas olan LSD testi yapılmıştır. Yapılan LSD testine ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; yüksek lisans ve doktora yapan veya mezun hakemlerin öz saygı puan düzeyleri ($\bar{X}=7,08$), lisans eğitimi yapan veya mezun hakemlerin öz saygı puan düzeylerine ($\bar{X}=5,90$), göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 43 incelendiğinde; kaçınan karar vermede farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; lise eğitimi yapan veya mezun hakemlerin kaçınan karar verme puan düzeyleri ($\bar{X}=4,66$), lisans eğitimi yapan veya mezun hakemlerin kaçınan karar verme puan düzeylerine ($\bar{X}=2,93$), göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 43 incelendiğinde; panik karar vermede farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; lise eğitimi yapan veya mezun hakemlerin panik karar verme puan düzeyleri ($\bar{X}=4,13$), lisans eğitimi yapan veya mezun hakemlerin panik karar verme puan düzeylerine ($\bar{X}=2,66$), göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.3.10. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, aylık gelir değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarının, aylık gelir değişkenlerine göre incelenmesine yönelik betimsel istatistik analizi tablo 44’de gösterilmiştir.

Tablo 44. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Aylık Gelir Değişkenlerine İlişkin Dağılımı Değerleri

	Aylık Gelir	N	$\bar{X}$	Ss
Karar Vermede Öz Saygı	500 ve altı	36	6,02	1,59
	501-1000	30	6,70	2,15
	1001-2000	40	5,67	1,57
	2001-3000	45	6,26	1,49
	3001 ve üstü	27	6,51	1,60
	Toplam	178	6,19	1,69
Dikkatli Karar Verme	500 ve altı	36	8,97	1,81
	501-1000	30	8,33	1,93
	1001-2000	40	8,55	2,63
	2001-3000	45	8,71	2,28
	3001 ve üstü	27	9,33	1,96
	Toplam	178	8,75	2,17
Kaçıngan Karar Verme	500 ve altı	36	4,33	2,66
	501-1000	30	4,13	2,59
	1001-2000	40	2,95	2,42
	2001-3000	45	3,04	2,66
	3001 ve üstü	27	2,62	2,71
	Toplam	178	3,40	2,66
Erteleyici Karar Verme	500 ve altı	36	3,52	2,66
	501-1000	30	3,50	2,35
	1001-2000	40	2,70	2,09
	2001-3000	45	2,75	2,62
	3001 ve üstü	27	2,07	2,23
	Toplam	178	2,92	2,44
Panik Karar Verme	500 ve altı	36	3,52	2,18
	501-1000	30	3,63	2,32
	1001-2000	40	2,95	1,63
	2001-3000	45	2,71	2,43
	3001 ve üstü	27	2,03	2,45
	Toplam	178	2,98	2,25

Tablo 44’de, Melbourne karar verme ölçeğinin, I. kısmını oluşturan karar vermede özsaygı puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 6,70 ile 501-1000 TL aylık gelire sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 6,51 ortalama ile 3001 TL ve üstü, 6,26 ortalama ile 2001-3000 tı, 6,02 ortalama ile 500 TL ve altı, 5,67 ortalama ile 1001-2000 TL aylık gelire sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından dikkatli karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 9,33 ile 3001 ve üstü aylık gelire sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 8,97 ortalama ile 500 TL ve altı, 8,71 ortalama ile 2001-3000 TL, 8,55 ortalama ile 1001-2000 TL, 8,33 ortalama ile 501-1000 TL aylık gelire sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından kaçınan karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 4,33 ile 500 TL ve altı aylık gelire sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 4,13 ortalama ile 501-1000 TL, 3,04 ortalama ile 2001-3000 TL, 2,95 ortalama ile 1001-2000 TL, 2,62 ortalama ile 3001 TL ve üstü aylık gelire sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından erteleyici karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 3,52 ile 500 TL ve altı aylık gelire sahip hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,50 ortalama ile 501-1000 TL, 2,75 ortalama ile 2001-3000 TL, 2,70 ortalama ile 1001-2000 TL, 2,07 ortalama ile 3001 TL ve üstü aylık gelire sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarından panik karar verme puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamanın 3,63 ile 501-1000 TL aylık gelire sahip

hakemlere ait olduğu, onları sırasıyla 3,52 ortalama ile 500 TL ve altı, 2,95 ortalama ile 1001-2000 TL, 2,71 ortalama ile 2001-3000 TL, 2,03 ortalama ile 3001 TL ve üstü aylık gelire sahip hakemlerin izlediği görülmektedir.

Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarına ait varyans analizi sonuçları tablo 45’da verilmiştir.

Tablo 45. Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Ölçek Puanlarının Aylık Gelir Değişkenlerine Göre Varyans Analizi Dağılımı Değerleri

	Kareler		Kareler		F	p
	Toplamı	sd	Ortalaması			
Karar vermede öz saygı	22,53	4	5,63	2,00	0,09	
	485,588	173	2,80			
	508,118	177				
Dikkatli Karar Verme	17,82	4	4,45	0,93	0,44	
	822,783	173	4,75			
	840,612	177				
Kaçıngan Karar Verme	77,30	4	19,32	2,83	0,02*	
	1177,574	173	6,80			
	1254,876	177				
Erteleyici Karar Verme	45,86	4	11,46	1,95	0,10	
	1013,035	173	5,85			
	1058,899	177				
Panik Karar Verme	50,90	4	12,72	2,60	0,03*	
	846,046	173	4,89			
	896,949	177				

* p<0,05

Tablo 45’de, farklı klasmandaki futbol hakemlerinin aylık gelir değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme ve erteleyici karar verme ile futbol hakemlerinin aylık gelir değişkeni açısından

anlamli bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır.($p>0,05$). Bununla birlikte kaçınan karar verme ($p=0,02$), panik karar verme ($p=0,03$) anlamlılık düzeyleri bulunmuş ($p<0,05$) ve aylık gelir değişkeni açısından anlamlı farklılaşmanın olduğu saptanmıştır.

Tablo 45 incelendiğinde; karar verme alt stillerinden kaçınan karar verme stilinde gelir durumuna göre farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine herhangi bir fark bulunmamış olup, daha hassas olan LSD testi yapılmıştır. Yapılan LSD testine ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; 500 ve altı gelire sahip hakemlerin kaçınan karar verme puan düzeyleri ($\bar{X}=4,33$), iken 1001-2000 TL gelire sahip ($\bar{X}=2,95$), 2001-3000 TL gelire sahip ($\bar{X}=3,04$) ve 3001 TL ve üstü gelire sahip ($\bar{X}=2,62$) hakemlerin kaçınan karar verme puan düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yine Tablo 45 incelendiğinde; karar verme alt stillerinden panik karar verme stilinde gelir durumuna göre farklılaşmanın kaynağının belirlenmesi için Scheffe Testi yapılmıştır. Yapılan Scheffe testine herhangi bir fark bulunmamış olup, daha hassas olan LSD testi yapılmıştır. Yapılan LSD testine ilişkin istatistiksel değerlere bakıldığında; 500 ve altı gelire sahip hakemlerin panik karar verme puan düzeyleri ($\bar{X}=3,52$), iken 3001 TL ve üstü gelire sahip ($\bar{X}=2,03$) hakemlerin panik karar verme puan düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca 501-1000 TL gelire sahip hakemlerin panik karar verme puan düzeyleri ($\bar{X}=3,63$), iken 3001 TL ve üstü gelire sahip ($\bar{X}=2,03$)

hakemlerin panik karar verme puan düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

5.4. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin Özgüven Düzeyleri, Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stillerine Göre Anlamlı Düzeyde Farklılaşmakta mıdır?

Karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puanlarının, futbol hakemlerinin özgüven düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ele alınmıştır.

Tablo 46. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin Özgüven Düzeylerinin, Yordanmasına (Karar Vermede Öz Saygı Ve Karar Verme Stilleri) İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Dağılımı Değerleri

Değişken	B	Standart Hata β	β	T	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	3,673	0,188	-	19,48	0.00	-	-
KararVermede Özsaygı	0,033	0,026	0,097	1,27	0,20	0,09	0,08
Dikkatli Karar Verme	0,065	0,019	0,247	3,51	0,00	0,26	0,23
Kaçıngan Karar Verme	-0,054	0,022	-0,248	-2,44	0,02	-0,18	-0,16
Erteleyici Karar Verme	-0,046	0,024	-0,195	-1,88	0,06	-0,14	-0,12
Panik Karar Verme	-0,009	0,025	-0,034	-0,34	0,73	-0,03	-0,02

Tablo 46’da, yordalayıcı değişkenlerle bağımlı (yordanan, ölçüt) değişken arasındaki ikili kısmi korelasyon incelendiğinde, Karar vermede özsaygı ile özgüven düzeyleri pozitif ve çok düşük düzeyde bir ilişkinin ($r=0,09$) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun ($r=0,08$) olarak hesaplandığı görülmektedir. Dikkatli karar verme ve özgüven arasındaki pozitif ve orta düzeyde ($r=0,26$) bir ilişki vardır. Ancak diğer dört değişken kontrol edildiğinde bu korelasyonun ($r=0,23$) olarak hesaplandığı görülmektedir. Futbol hakemlerinin kaçıngan karar verme puanları ile özgüven

arasında hesaplanan negatif ve düşük ikili korelasyon ($r=-0,18$) ise diğer dört değişken kontrol edildiğinde, negatif ve düşük düzeyde ($r=-0,16$) olduğu görülmektedir. Futbol hakemlerinin erteleyici karar verme puanları ile özgüven puanları arasında hesaplanan negatif ve düşük ikili korelasyon ($r=-0,14$) ise diğer dört değişken kontrol edildiğinde, negatif ve düşük düzeyde ($r=-0,12$) olduğu görülmektedir. Futbol hakemlerinin panik karar verme puanları ile özgüven puanları arasında hesaplanan negatif ve çok düşük ikili korelasyon ($r=-0,03$) ise diğer dört değişken kontrol edildiğinde, negatif ve çok düşük düzeyde ($r=-0,02$) olduğu görülmektedir.

Bu regresyon analizi sonuçlarına göre futbol hakemlerinin özgüven düzeylerinin, karar vermede öz saygı ve karar verme stillerini açıklama gücü tablo 47’da verilmiştir.

Tablo 47. Farklı Klasmandaki Futbol Hakemlerinin Özgüven Düzeylerinin, Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stillerini Açıklama Gücü Dağılımı Değerleri

Model	R	R ²	F	p
Karar Vermede Özsaygı				
Dikkatli Karar Verme				
Kaçıngan Karar Verme	0.495	0.246	11,194	0,00
Erteleyici Karar Verme				
Panik Karar Verme				

Tablo 47’de, farklı klasmandaki futbol hakemlerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri, futbol hakemlerinin özgüven düzeyleri ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir, $R= 0,495$; $R^2 = 0,246$ $p<0.1$, % 24,6’sını açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayılarının (β) göre, yordalayıcı değişkenlerin özgüven üzerinde etkisi vardır. Regresyon anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, dikkatli karar verme ve kaçınan karar verme boyutlarında özgüven üzerinde önemli (anlamlı) bir yordalayıcı olduğu görülmektedir.

6. TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırma örneklemini oluşturan farklı klasmanlardaki futbol hakemlerinin karar vermede özsaygı ve karar verme stillerinin bazı değişkenlere göre farklılaşma gösterip göstermediği ve futbol hakemlerinin özgüven düzeylerinin incelenmesi ile ilgili bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. Araştırma ile ilgili bulguların tartışılması ve yorumlanması, alt problemlerin sıralamasına uygun olarak yapılmıştır.

Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin yaş ile özgüven düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür ($p<0,05$, tablo 13). Futbol hakemlerinin yaş düzeyi arttıkça, özgüvenlerinin de arttığı sonucu görülmektedir. Dolayısıyla 31 yaş ve üstündeki hakemlerin diğer yaş grubundaki hakemlere göre özgüvenlerinin yüksek olduğunu söylenebilir. Başoğlu (58) de yapmış olduğu bir çalışmaya göre yaş ile özgüven arasında anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna varmıştır. Bu çalışmaya göre yaşı küçük olanların özgüven düzeylerinin yaşı büyük olanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bilgin (59) tarafından yapılan ergenlerde özgüven düzeyinin bazı değişkenler açısından incelenmesi çalışmasında da yaşı 17 ve üstünde olanların 16 yaş ve altında olan ergenlere göre özgüven düzeylerinin yüksek olduğu ve anlamlı bir farkın olduğu sonucuna varmıştır. Yapılan bu çalışma da bizim çalışmamızı destekler niteliktedir.

Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin boy değişkeni ve özgüven düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>0,05$, Tablo 15). Ancak 171-179 cm boya sahip hakemlerin, 170 cm ve altı, 180-189 cm ve 190 cm ve üstü hakemlere göre yüksek olduğu görülmektedir.

Literatürde boy ve özgüven ile ilgili araştırmamızı destekleyen ya da farklı yönde sonuç veren çalışmaya rastlanmadığından karşılaştırma yapılamamıştır.

Futbol hakemlerinin kilo değişkeni ile özgüven düzeylerine baktığımız zaman aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı görülmüştür ($p>0,05$, tablo 17). Ergenler üzerine yapılan bir çalışma sonucuna göre özgüven puan ortalamalarının ergenlerin kendilerini kilo olarak normalin üstünde algılayan ergenlerin özgüven puan ortalamaları ile aralarında anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür. Çalışma araştırmamızı destekler niteliktedir. Hakemlerin sahip olduğu kilo oranlarının özgüvenlerini olumsuz yönde etkilemediği söylenilebilir.

Hakemlerin medeni durumları ile özgüven düzeylerine bakıldığı zaman evli hakemlerin özgüven düzeylerinin bekar hakemlerin özgüven düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmış ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$ tablo 18). Yapılan araştırmaya göre evli bireylerin boşanmış bireylere oranla benlik puanlarının daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Çalışma araştırmamızla aynı yönde sonuç vermiştir. Evli bireyler ile bekâr ve boşanmış bireylerin özgüven düzeyleri arasında anlamlı fark çıkmasının sebebi olarak evli bireylerin sorumlulukların daha fazla olduğu düşünülmektedir (58).

Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin klasmanda görev yapan (ulusal hakem, ulusal yardımcı hakem, bölgesel hakem, bölgesel yardımcı hakem) hakemlerin özgüven düzeylerinin, il hakemlerinin özgüven düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,05$ Tablo 19). Snyder ve Purdy (60), hakem hocaları veya tecrübeli hakemler, yeni hakemliğe başlamış kişilere kendilerine güven duymaları konusunda tavsiyelerde bulunduğunu belirtmişlerdir.

Hakemlerin %73'ünün iyi bir hakem olmak için özgüvenin, kuralları bilmekten daha önemli olduğunu söylediklerini belirtmişlerdir. Özgüveni yüksek olan bir hakem, kararlı olacak ve çelişkiye düşmeyecektir. Ayrıca özgüveni yüksek olan hakemler stresli olaylar ile daha kolay başa çıkacaklarını söylemişlerdir.

Bu sonuç klasman hakemlerinin daha tecrübeli olduklarından dolayı özgüvenlerinin daha yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Futbol hakemlerinin özgüven düzeyi ile hakemlik yılı değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür ($p<0,05$, Tablo 21). 7 yıl ve üstü kıdeme sahip hakemlerin özgüven düzeylerinin 1-3 yıl kıdeme sahip hakemlerin öz güven düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya göre 16 yıl ve üzeri hakemlik yapanların duygusallık değerleri, 4-6 ve 7-9 yıllık hakemler ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Kargün ve arkadaşlarının (61) çalışmasından elde edilen bulgular çalışma araştırmamızı destekler niteliktedir. Futbol hakemlerinin mesleklerinde çalışma yılları arttıkça daha fazla özgüvene sahip oldukları söylenilebilir.

Futbol hakemlerinin özgüven düzeyi ile meslek değişkenlerini arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür ($p<0,05$, Tablo 23). Devlet dairesinde görev yapan hakemlerin özgüven düzeyleri, öğrenci olup hakemlik yapanların öz güven düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine serbest ve özel sektörde görev yapan hakemlerin özgüven düzeylerinin öğrenci olup hakemlik yapanların öz güven düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Futbol hakemlerinin özgüven düzeyi puan ortalamaları ile futbol oynama durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$ Tablo 24) Hakem olmadan önce futbol oynamış olan hakemler (7–9 yıl) mesleki tükenmişlikleri bakımından istatistiksel manada anlamlı fark bulunamamıştır ($p>0,05$). Kargün ve arkadaşlarının (61) çalışmasında hakemlerin daha önceden futbol oynamaları futbolu yakından tanımaları avantajlı bir durum gibi düşünülebilir. Fakat araştırmamızda farklı yönde sonuç elde edilmiş konu üzerinde düşünülmesi gerektiği söylenilebilir.

Futbol hakemlerinin eğitim değişkeni ve özgüven düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma görülmemiştir ($p>0,05$ Tablo 26) Yapılan diğer çalışmada da tekvando hakemlerinin eğitim durumu değişkeni ile duygusal tükenmişlik düzeyleri arasında; duyarsızlık düzeyleri ile de kişisel başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (62). Yine yapılan bir başka çalışmada, eğitim durumuna bağlı olarak hentbol hakemlerinin tükenmişlik değerleri ve iş doyumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir (63). Bu sonuçlardan hakemlik mesleğini olumsuz yönde etkileyebilecek konuların, daha çok olayları algılama şekliyle, yani bireylerin kişilik yapılarıyla ilişkili olduğu, fakat öğrenim durumu ile ilişkili olmadığı anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin özgüven düzeyi ile aylık gelir değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür ($p<0,05$ Tablo 28). Futbol hakemlerine yönelik yapılan bir çalışmaya göre kişisel farkındalık alt boyut düzeyi aylık kazanç değişkenine göre anlamlı farklılık göstermiştir. Aylık kazancı;1001-1500 TL aylık kazancı olanların kişisel

farkındalık düzeyleri 1501-2000 TL, 2001-2500 TL ve 2500 TL ve üzeri kazananlara göre anlamlı derecede düşük çıkmıştır (64).

Çalışma araştırmamızı destekler niteliktedir. Futbol hakemlerinin gelir düzeyleri arttıkça özgüven düzeylerinin daha yüksek seviyede olduğu görülmüştür.

Farklı klasmanlardaki futbol hakemlerinin yaş değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin istatistiksel sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme, kaçınan karar verme ve erteleyici karar verme ile futbol hakemlerinin yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$, tablo 30). Bununla birlikte hakemlerin karar verme stilleri alt boyutlarından panik karar verme ($p<0,05$, Tablo 30) düzeyinde anlamlı farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Bu fark panik karar verme stili alt boyutunda, 20 yaş ve altı hakemlerin, 21-25 yaş ve 26-30 yaşa sahip hakemlere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Uzunoğlu (65) de yapmış olduğu çalışmada 18 -25 yaş hakemlerin kaçınan puanlarının, 26-30 yaş ve 36-40 yaş hakemlerin kaçınan puanlarından daha yüksek olduğu bulmuştur.

Çalışmamız sonucu olarak da yaş düştükçe panik karar verme stili arttığı tespit edilmiştir. Çalışma araştırmamızla aynı yönde paralellik göstermektedir. Sonuçlara bakıldığında zaman yaş grubu genç hakemlerin, karar verme aşamasında büyük yaş gruplarındaki hakemlere göre karar verme sorumluluğundan kaçma eğiliminde oldukları söylenilebilir.

Farklı klasmandaki futbol hakemlerinin boy değişkenleri ile karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin istatistiksel sonuçlarına bakıldığı zaman, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme ile futbol hakemlerinin boy değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$, Tablo 32).

Farklı klasmandaki futbol hakemlerinin kilo değişkenleri ile karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin istatistiksel sonuçlarına göre, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme ile futbol hakemlerinin kilo değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$, Tablo 34).

Farklı klasmanlardaki futbol hakemlerinin medeni durum değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin istatistiksel sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme ile futbol hakemlerinin medeni durum değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$, Tablo 35). Bununla birlikte hakemlerin karar verme stilleri alt boyutlarından kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme ($p<0,05$, Tablo 35) düzeyinde anlamlı farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Bu fark kaçınan karar verme stili alt boyutunda evli futbol hakemlerin ortalaması 2,57 bekâr hakemlerin ortalaması ise 3,74 oranla daha yüksek olduğu ve anlamlı bir farklılaşma olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Karar verme ölçeği alt boyutlarından erteleyici karar verme alt boyutunda, evli futbol hakemlerin ortalaması 2,07 bekâr

hakemlerin ortalaması ise 3,26 oranla daha yüksek olduğu ve anlamlı bir farklılaşma olduğu saptanmıştır($p<0,05$). Karar verme ölçeği alt boyutlarından panik karar verme alt boyutunda, evli futbol hakemlerin ortalaması 2,05 bekâr hakemlerin ortalaması ise 3,36 oranla daha yüksek olduğu ve anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Uzunoğlu (65) Türk futbol hakemlerinin karar verme stillerinin klasmanlarına ve bazı değişkenlere göre incelenmesi çalışmasında futbol hakemlerinin medeni durumları ile kaçınan puan ortalamaları ele alındığında, evli hakemlerin puan ortalamalarının, bekâr hakemlerin puan ortalamalarından düşük olduğunu bulmuştur. Bu çalışmada bizim araştırmamızla paralellik göstermektedir. Evli bireylerin sorumluluğunun daha fazla olması, bekâr bireylere göre kaçınan karar verme, erteleyici karar verme, panik karar verme stillerini daha da az kullandığını söyleyebiliriz.

Karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri ölçek puanlarının klasman değişkenlerine ilişkin istatistiksel sonuçlar incelendiğinde karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ile futbol hakemlerinin klasman değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($p<0,05$, Tablo 36). Bununla birlikte panik karar verme ile anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$, Tablo 36). Avşaroğlu (66) yapmış olduğu çalışmada; özgüvenin, kaçınan karar verme ile negatif yönde bir ilişkisi olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgular çalışmamızda elde ettiğimiz bulgularla çelişmektedir. Elit hakemler üzerinde yapılan araştırmaya göre bir hakem dakikada en az 2-3 karar verme durumundadır. Bu rakama kendi içinde

vermediği kararlar da dâhildir. Bu şartlar altında hakemlik için yüksek derecede motivasyon şarttır (67).

Farklı klasmandaki futbol hakemlerinin hakemlik yılı değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin istatistiksel sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme ile futbol hakemlerinin hakemlik yılı değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$, tablo 38).

Farklı klasmandaki futbol hakemlerinin meslek değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin istatistiksel sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme ile futbol hakemlerinin meslek değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$, tablo 40). Bununla birlikte kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar vermede ($p<0,05$, tablo 40). düzeyinde anlamlı farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Hakemlerin meslek gruplarına göre; özel, serbest, işsiz hakemler ile devlet daireleri ve diğer meslek mensupları hakemler arasında karar vermede özsaygı bakımından anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Özel, serbest, işsiz, devlet daireleri ve diğer meslek mensupları hakemlerin, işçi hakemlere göre karar verirken kendine daha özgüvenli ve kendi kararlarını daha benimseyici tutumlar sergiledikleri söylenebilir. Uzunoğlu (65) da yaptığı çalışmada Meslekleri açısından hakemlerin; dikkatli karar verme puanları ortalamalarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu karşılaştırmalarda işçi hakemlerin dikkat puanları serbest meslek ve memur hakemlerin dikkat puanlarından daha yüksek,

serbest meslek mensubu hakemlerin dikkat puanları akademisyen ve diğer meslek mensubu hakemlerin dikkat puanlarından daha düşük ve yine memur olan hakemlerin de dikkat puanları öğretmen, akademisyen ve diğer meslek mensubu hakemlerin dikkat puanlarından daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu durumda karar verme becerisine güvenen ve karar verme durumunda kendilerini başarılı olarak algılayan işçi, öğretmen, akademisyen ve diğer meslek sahibi hakemlerin; memur ve serbest meslek hakemlere göre karar verirken daha dikkatli davrandıkları söylenebilir. Bu bulgular araştırmamızda elde ettiğimiz bulgularla benzerlik göstermektedir.

Farklı klasmandaki futbol hakemlerinin futbol oynama değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin istatistiksel sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme, kaçınan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme ile futbol hakemlerinin futbol oynama değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$, Tablo 41). Uzunoğlu (65) da yaptığı çalışmada Hakemlerin futbol oynayıp oynamamalarına göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri alt boyutlarında anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür. Bu çalışmada araştırmamızı destekler niteliktedir.

Farklı klasmandaki futbol hakemlerinin eğitim düzeyi değişkenlerine göre istatistiksel sonuçları incelendiğinde, Karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme ve erteleyici karar verme ile futbol hakemlerinin eğitim düzeyleri değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$, Tablo 43). Bununla birlikte karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar

verme stilleri alt boyutlarından kaçınan karar verme, panik karar verme ile futbol hakemlerinin eğitim düzeyi değişkeni anlamlılık düzeyi ($p<0,05$, tablo 43).düzeyinde anlamlı farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Uzunoğlu (65) da yaptığı çalışmada Hakemler, öğrenim durumlarına bakılarak; kaçınan karar verme puanları incelendiğinde lise mezunu hakemler ile yüksek lisans mezunu ve BESYO mezunu hakemler arasında önemli bir farklılık olduğu saptanıp, bu farklılığın lise mezunu hakemlerin aleyhine olduğu görülmüştür. Dolayısı ile eğitim seviyesi azaldıkça; hakemlerin çekingen davranış gösterdikleri ve sorumluluk almaktan uzaklaşma eğiliminde oldukları söylenebilir.

Yapılan bir çalışmada, yüksek düzeyde akademik başarıya sahip olan öğrencilerin karar verirken, orta ve düşük düzeyde akademik başarıya sahip olan öğrencilerden daha çok mantıklı karar verme stratejisini kullandıkları belirtilmiştir (68). Bunun yanında Ersever (69), akademik başarısı düşük olan öğrencilerin akademik başarısı yüksek olan öğrencilerden daha fazla içtepsel ve aceleci karar verme davranışı gösterdiklerini ifade etmiştir. Bu çalışmada kaçınan karar verme ve panik karar verme stillerimizi destekler niteliktedir.

Farklı klasmandaki futbol hakemlerinin aylık gelir değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin istatistiksel sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı (I. kısım) ve karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme ve erteleyici karar verme ile futbol hakemlerinin aylık gelir değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır.($p>0,05$, tablo 45). Bununla birlikte kaçınan karar verme ve panik karar vermede ise anlamlılık düzeyleri bulunmuş ($p<0,05$, tablo 45). Aylık gelir değişkeni açısından anlamlı farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Uzunoğlu (65) da

yaptığı çalışmada gelir düzeyleri ile özsaygı puanları ortalamaları karşılaştırıldığında, sadece geliri 600 ve altı hakemlerle, geliri 1501-2000 olan hakemler arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Gelir düzeyi yükseldikçe hakemlerin karar verme aşamasında kendinden emin bir tutum sergiledikleri söylenebilir. Bu bulgular araştırma bulgularımızla benzerlik göstermektedir.

Farklı klasmanlardaki futbol hakemlerinin özgüven düzeylerinin karar vermede özsaygı ve karar verme stillerini yordalama gücüne ilişkin sonuçlar incelendiğinde; futbol hakemlerinin karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarının özgüven düzeyi puanını yordalamasına ilişkin varyans analizindeki yordalyıcı değişkenlerle bağımlı (yordanan, ölçüt) değişken arasındaki ikili kısmi korelasyon incelendiğinde, “Karar vermede özsaygı, erteleyici ve panik karar verme karar verme stili” ile “özgüven düzeyleri” arasında bir ilişkinin olmadığı ($p>0,05$), ancak dikkatli karar verme stilinde pozitif ve kaçınan karar verme stilinde ise negatif yönde ile “özgüven düzeyleri” arasında orta düzeyde bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p<0.05$, Tablo 46, 47).Sonuç olarak futbol hakemlerinin özgüven düzeyleri arttıkça, karar vermede dikkatli karar verme stili pozitif yönde, kaçınan karar verme stili negatif yönde yükselmekte iken, öz saygı erteleyici karar verme ve panik karar verme stillerinde bir ilişki olmadığı ortaya konmuştur. Avşaroğlu da yapmış olduğu çalışmasında; özgüvenin, kaçınan karar verme ile negatif yönde bir ilişkisi olduğunu belirtmiştir (66). bu araştırma sonucu ile çalışma bulgularımız paralellik göstermektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuç

Spor, toplumları birleştiren, barıştıran, ilişkilerin devamını sağlayan önemli bir işlev üstlenmektedir. Spor olgusunun içerisindeki yerini giderek büyüyen futbol sporu ise toplumların ilgisini çekmeye devam etmektedir. Futbol kitleleri peşinden sürükleyen dünyada da en fazla seyircisi olan evrensel bir spor dalı halini almıştır. Bu nedenle hakemin verdiği kararlar bir maçın sonucunu direkt etkilediği için futbolda büyük önem arz etmektedir. Çünkü günümüzde futbol maçları hızlı bir tempoda geçmekte ve futbolcuların hızlı hareket etmeleri, saha içerisinde geniş alana yayılmaları beklenmektedir. Bu tür maçları yöneten hakemlerde uygun kararlar verirken oyun sahası içinde geniş alanı hakimiyetleri altına almalıdırlar.

Hakemlik futbolun altın üçgeninin en önemli köşesini oluşturmaktadır. Hakem; hem seyirci ile futbolcu arasında, hem de rakip takımlar arasında köprü görevini görmekte, bir yandan da oyunun önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde değerlendirmesini yapmaktadır. Bir futbol maçının güzel, heyecan verici, fair play ilkeleri içerisinde, bol gollü geçmesinde, bitmesinde veya düzensiz, olaylı kavgalı bir hava içerisinde oynanmasında hakemin rolü son derece önemlidir.

Hakemlik; bilgi, tecrübe eğitim, yeterlilik, kişilik kondisyon ve konsantrasyon gerektirir. Hakem; düzgün yaşantısı, dürüst kişiliği ile insan psikolojisinden ve toplum sosyolojisinden anlayan, insanın bireysel ve toplumsal davranışlarını yorumlayabilen saha içindeki ve dışındaki hareketleriyle örnek

olması gereken kişidir. Hakemlik özel olarak seçilmiş insanların topluluğu olma yolundadır.

Çalışmalar doğrultusunda, adalet dağıtan kişiler olan hakemlere de büyük görevler düşmektedir. Çünkü bir hakem, vereceği hatalı bir karar sonrası, bir takımın kaybetmesine veya kazanmasına sebep olabilmektedir.

Fakat unutulmaması gereken, futbolun bir hatalar oyunu olduğu ve bu oyunun bir parçası olan hakemlerin de birer insan olduğudur. Nasıl, yöneticilerin yanlış transferlerinde veya teknik direktörün hatalı taktik vererek müsabakayı kaybetmesinde art niyet aranmıyorsa, hakemlerin de müsabaka esnasında yapmış oldukları insani hatalar, farklı yorumlanarak onlar hakkında takımların, yöneticilerin ve genel olarak toplumun yanlış değerlendirmede bulunmamaları gerekmektedir.

7.2. Öneriler

- Eğitim ve yaş çerçevesinde bakıldığında, futbol hakemleri üzerinde yapılması planlanacak olan olası iyileştirme, sürekli kalite yükseltme çalışmaları bu çerçevede odaklanabilir. Eğitimli ve genç bir nüfusa sahip olan ülkemizde, dinamik bir hakem kadrosunun eğitim çalışmalarında da bu değerler üzerinden gidilmesinde bilimsel açıdan fayda olacaktır.
- Hakemlerin mesleklerinde daha fazla verimli çalışmalarını sağlamak için eğitimden başlayarak çalışma ortamlarına kadar çeşitli konularda düzenlemeler ve iyileştirmeler yapılmalıdır. Uygun iş koşulları oluşturulması iş stresini azaltıcı tedbirler olarak önem taşımaktadır.

- Gelir düzeyi düşük hakemlerin karar verirken yetersizlik, başaramama gibi kaygı verici süreçleri daha fazla yasamaları ve görevlerini başkalarına bırakma eğiliminde olmaları; reddedilme kaygısı, insanlarla ilişki kurmaktan kaçınmaları ile düşük yaşam standartlarına bağlı konsantrasyon eksikliğinden kaynaklanabilir. Bu nedenle başarılı çalışmalar yapan hakemler maddi ve manevi olarak ödüllendirilmelidir. Kulüpler Hakemlerin başarılı müsabakalarında onları desteklemeli ve eleştirilerden uzak durmalıdırlar.
- Hakem yetiştiren kurumlarda liderlik eğitimi konularında hakem olarak karşılaştıkları sorunlara nasıl çözümler getirebilecekleri gibi konulara ağırlık verilmelidir. Hakemlerin meslekte karşılaştıkları sorunlar ve çatışmalarla baş edebilmeleri için seminer programlarında iş stresi, zaman yönetimi ve hayat kalitesi konularında ve bunları önleme yollarına yer verilmelidir.
- Aday hakem eğitimi kurslarındaki uygulama eğitimine ağırlık verilmeli, her bir aday hakem için deneyimli bir rehber hakem belirlenmelidir. Aday hakemlerin gelişmelerinin izlenmesinde belirlenen rehber hakemin vereceği raporlar dikkate alınmalıdır.
- Avrupa ülkelerindeki her hakemin bir kulübe üye olması, kulüplerin müsabakalarından sonra müsabakalarını yöneten hakemlerin performansını değerlendirmeleri ve aynı anda hakemlik, futbolculuk ve antrenörlük yapabilme şeklindeki uygulamalar ülkemiz futbolu şartlarına uygunlaştırılarak denenebilir. Böylece hakemlerin yalnız adam olma ve acımasızca eleştirilmeleri kısmen önleneceği gibi geri bildirim çeşitliliğini artıracığı için mesleklerine de olumlu katkı sunacağı düşünülmektedir.

- Hakemlerin klasmanları yükseldikçe, hedefleri koyarken kendi donanımlarını fark etmeleri, eldeki imkanlara göre en uygun kararı vermeleri, verdiği kararlara duyduğu saygı ve güven; daha fazla müsabakaya çıkmaları, çok sayıda pozisyonla karşılaşmaları ve bunların getirdiği deneyim ile bilgi birikimlerini arttırmaları sağlanabilir.
- Hakemlerin; antrenörler,sporcular ve yöneticiler ile olumlu iletişim içinde olmaları müsabakada doğru kararlar vermesinde etkili olabileceği söylenebilir.
- Hakemlere belirli aralıklarla psikolojik testler uygulanmalıdır.Bu testler sonucunda yoğun baskı olan müsabakalarda hakemlerin daha sağlıklı kararlar vermesi ve kendisine olan özgüven düzeyinin artacağı söylenebilir.
- Hakemler müsabaka öncesi gerekli mental hazırlıklar yapması vereceği kararlarda doğru tespitler yapmasına yardımcı olacağı düşünülebilir.

8. KAYNAKLAR

1. Eygü H. Spor Psikolojisi ve Türkiye'deki Futbol Hakemlerinin Hakemlik Psikolojileri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 2012.
2. FIFA Futbol Oyun Kuralları. Avşaroğlu Matbaası, İstanbul, 2016.
3. Ekblom B. Handbook of Sports Science and Football. Blackwell Scientific Publication, Oxford, 1994.
4. FIFA History of Football. Fifa Magazine , April , 1996, sf. 6-7 , 20-21.
5. Cengiz R, Pulur A. Hakemlerin Fair Play Olaylarına Bakış Açıları. Celal Bayar Üniversitesi Spor Felsefesi ve Sosyal Bilimleri Sempozyumu,17-20 Kasım, Manisa Özet Bildiriler Kitapçığı, 2004.
6. Cei A. “Hakemlik Psikolojisi”, (Çeviri: Ayşe Kin), H. Ü. S. B. T. Y. O. , Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 1, Ankara, 1994, s,23.
7. Durna E. Türkiye’de Futbol ve Hakem. Yıldızlar Matbaacılık, İstanbul, 1997.
8. Arıpınar E. Türkiye’de Futbol Hakemliği. Türk Futbol Tarihi 1-2. Cilt ,syf 30-31, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları , Mart Matbaacılık, İstanbul, 1992.
9. T.F.F. M.H.K- Epak. Hakem ve Gözlemci Raporu. Ankara, 1997.
10. www.fifaworldcup.com, Erişim Tarihi: 17.06.2016.
11. Sunay H. Ankara Bölgesi Futbol Hakemlerinin Hakemliğe Yönelmelerine Etki eden Motivasyonel Etkenler Üzerine Bir Araştırma. H.Ü. Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, 1992, 18-23.
12. Batmaz HÇ, Yıldırım F, Coşkun Z, Karadağ M, Al M. Ortaöğretim Kurumlarında Voleybol Oynayan Sporcuların Beklenti ve Memnuniyet Düzeyinin Ölçülmesi (Elazığ Örneği). 8. Ulusal Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Kongresi, 25-27 Nisan, Mersin, 2013; 92.
13. Balyan M. Gençler RT. Türk Futbol Hakemlerinin, Hakemliğe Başlama Kararları Üzerine Bir İnceleme. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 17-20 Ekim 2004, Antalya, Kongre CD’si, 2004.
14. Müniroğlu S. Ankara’daki klasman futbol hakemlerinin eğitimi. Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, 1995, 2(1): 22-23.

15. Ersever ÖH. Karar Verme Stratejileri Kazandırma Programın ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerine Etkileri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 1996.
16. Doğan B. Eniseler N. Vurgun H., Futbol Hakemleri ile İlgili Maç Öncesi ve Sonrası Çıkan haberler ve Yorumlanması. 2. Futbol ve Bilim Kongresi Özet Kitapçığı, 16-17-18 Ekim 2000, sayfa 8.
17. FIFA, The Referee is a Part of the Game. Fifa Magazine, March 96, 1996, sf. 46.
18. McKeon D., The Football Referee , January 2003, sayfa 8 , The Referees' Association, UK, 2003.
19. Sellin E. The Psychology Of Soccer Officiating . The Referees' Association unrevised magazine, UK, 1992.
20. Vautrot M. Referee Is The Part Of The Game, 1999. [www.fifa.com-articles]
21. Babacan D. Türkiye' de Futbol Hakemliği. İstanbul: Eğitim Yayınları, 1991.
22. TFF: Futbol Hakemlik Klasmanları. Erişim Adresi: <http://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/MHK-Talimati.pdf>. Erişim Tarihi: 20.06.2016.
23. Kuzgun Y. Meslek Danışmanlığında Kuramlar ve Uygulamalar. Ankara : Nobel Yayın Dağıtım, 2000.
24. Bakırcıoğlu R. İlköğretim Ortaöğretim Yükseköğretimde Rehberlik Ve Psikolojik Danışma (beşinci baskı) Ankara: Anı Yayıncılık, 2000.
25. Smith RE. Psychology. sayfa 340-343, West Publishing Company MN, 1993.
26. Adair J. Karar verme ve Problem Çözme. Çev : Kalaycı Nurdan. (syf 17- 18 Gazi Kitabevi Ankara, 2000.
27. Tenenbaum G, Eli MB. Decision making in Sport : A cognitive Perspective. Handbook of Research of Sport Psychology (İçinde) Macmillan Publishing Company New York, 1993.
28. Kökdemir D. Belirsizlik durumunda karar verme ve problem çözme. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.
29. Mac Mahon. C. Making sense of Chaos: Decision Making By High and Low Experienced Rugby Referees , Ottawa, 1999.
30. Başaran İE. Yönetim. Feryal Matbası, Ankara, 2000, syf. 197-98.
31. Corner J, Buchanan J, Morcedai H. Dynamic Decision Problem Structuring. Journal of Multi-Criteria Decision Analysis, 2001, 10:129-141.

32. Newell BR, Rakow T, Weston NT, Shanks DR. Search Strategies in Decision Making: The Success of 'Success'. *Journal of Behavioral Decision Making*, 2004, 17: 117-137.
33. Morgan CT. *Psikolojiye Giriş*. McGraw-Hill Book Company, New York, pp: 397-399, 273, 1974.
34. Dinç A. Futbol Hakemlerinin Klasmanlarına Göre Mesleki Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi (10. Bölge Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 2013.
35. Gacar A. Türkiye'deki Beden Eğitimi ve Spor Öğretim Elemanlarının Karar Verme ve Atılganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Doktora Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 2011.
36. Burwitz L. Developing and Acquiring Football Skills. *Proceedings of the 3rd World Congress on Science And Football*, Reilly T, Bangsbo J, Hughes M. Cardiff, Wales, (Eds), 9-13 April 1995: 201-205.
37. Tiryaki Ş., *Spor Psikolojisi Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama*, Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2000; s.75.
38. Thomas RJ, Thomas KT, Gallagher DJ. Developmental Considerations in Skill Acquisition. *Handbook of Research of Sport Psychology* (İçinde), syf. 90, Macmillan Publishing Company New York, 1993.
39. Evans R, Bellion E. *For the Good of the Game*. Youth Sports International, California, USA, 2000.
40. Abernethy B, Attention. *Handbook of Research of Sport Psychology*, syf. 127, Macmillan Publishing Company New York, 1993.
41. Andersen BM. *Doing Sport Psychology*. Human Kinetics, Champaign, USA, 2000: 31, 231.
42. Nideffer RM. *The Ethics and Practice of Applied Sport Psychology*. Ithaca, NY: Movement Publications, 1981: 25.
43. Cox RL, Stavros L. Home Advantage in Football: The Perceptions of Professional Players, Moray House Institute of Education. Heriot-Watt University, Scotland, 1998.
44. Nevill AM, Newell SM, Gale S. Factors Associated With Home Advantage in English and Scottish Soccer Matches. *Journal of Sport Sciences*, 1996, 14, 181 - 186.
45. Silverio J, Tendais I, Almeida G. Home Advantage in Portuguese Football. 5th World Congress on Science And Football, Lisbon 11-15 April 2003, Book of Abstracts, Abstract Nr: PA14-05: 116
46. Helsen W, Bultynck, J. The Road to Excellence Fitness Training for Top Referees. Department of Kinesiology, Cathoilek University, Luven, Belgium, 2001.

47. Ratmatpenah MA. Critical Look at the Quality of Our Soccer Officials, Central Methodist college, 1997.
48. Nevill AM, Balmer NJ, Willimas AM. The influence of crowd noise and experience upon refereeing decisions in Football. Psychology of Sport And Exercise Elsevier Science, 2000.[<http://else.hebis.de/cgi-bin/sciserv.pl?collection=journals&journal=14690292&issue=v03i0004>].
49. Lehman DR, Reifman A. Spectator influence on basketball officiating. Journal of Social Psychology, 1987, 127, 673-675.
50. Tversky A. ve Kahneman D. Judgement under certainty: Heuristics and biases. Science, 1974, 185, 1124-1131.
51. Wann D. Sport Fans : The Psychology and Social Impact of Spectators. Routledge, 2001.
52. Cengiz R, Yenel A. Futbol Hakemlerinin şiddet olaylarına bakış açıları üzerine bir araştırma. Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2004, (1).
53. Arslan C, Ramazanoğlu F, Yıldırım E , Karahüseyinoğlu MF. Amatör ve Profesyonel Futbolcuların Seyircilerden Etkilenme Faktörlerinin Araştırılması. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 17-20 Ekim 2004, Antalya, Kongre CD'si, 2003.
54. Mann L, Radford M, Burnett P. et al. Cross-Cultural Differences in Self-Reported Decision-Making Style and Confidence, International Journal of Psychology, 1998 ve Deniz ME. Investigation of the Relation Between Decision Making Self-Esteem, Decision Making Style And Problem Solving Skills of University Students. Eurasian Journal of Educational Research 2004; 15: 23-35.
55. Vealey R. S. Self-Confidence İn Athletes. Encyclopedia Of Apl Line Psychology, 2004; 3:361-368.
56. Burton K, Platts B. Building Self-Confidence for Dummies. Chichester, West Sussex: John Wiley and Sons, 2006.
57. Akın A. Özgüven Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2007;7 (2):167-176.
58. Başoğlu ST. Sınav Kaygısı İle Özgüven Arasındaki Erinlik Döneminde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
59. Bilgin O. Ergenlerde Özgüven Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011.
60. Snyder EE, Purdy DA. "Social control in sport: An analysis of basketball officiating." Sociology of sport journal, 1987; 4: 394 – 402.

61. Kargün M, Albay F, Cenikli A, Güllü M. Türk Futbol Hakemlerinin İş Doyumu Ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi, Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi Journal of Sports and Performance Researches 2012.
62. Tekin M, Taşğın Ö, Baydil B. Çeşitli Değişkenlere Göre Taekwondo Hakemlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi, Kastamonu Eğitim Dergisi, 2009; 17(3); 1001-1012.
63. Can Y, Soyer F, Yılmaz F. Hentbol Hakemlerinin İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimi Dergisi, 2010, 12(2);113-119.
64. Özdayı N, Uğurlu FM. Futbol Hakemlerinin Duygusal Zekâ ve İletişim Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi, 2015; 1(1): 31-39.
65. Uzunoğlu ÖF. Türk Futbol Hakemlerinin Karar Verme Stilllerinin Klasmanlarına Ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2008.
66. Avşaroğlu S. Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme Ve Stresle Basa Çıkma Stilllerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, 2007.
67. Helsen W, Bultynck J. The Road to Excellence Fitness Training for Top Referees, Catholiek University , Luven , Department of Kinesiology , Belgium, 2001.
68. Yiğit A. Lise Öğrencilerinin Karar Verme Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordanması. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, 2005.
69. Müniroğlu S. Ankara Bölgesi Futbol Hakemlerinin Maç Sırasındaki Kalp Atım Hızı ile Koşu Mesafeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe J. of Sport Sciences 1999;10: (2,3,4) 25 - 32.

9. EKLER

Ek-1: Kişisel Bilgi Formu

- 1- Yaş 2- Boy
- 3- Kilo 4- Medeni durumunuz () Evli () Bekar () Dul
- 5- Klasmanınız.....
- 6- Hakemlik yılınız 7- Mesleğiniz
- 8- Futbol Oynadınız mı? Profesyonel () Amatör () Hayır ()
Oynadıysanız süresi.....
- 9-Eğitim düzeyiniz () Lise () Önlisans () Lisans () Yüksek Lisans
() Doktora
- 10- Aylık geliriniz () 500 TL ve altı () 501-1000 TL() 1001-2000 TL
()2001-3000 TL ()3001-4000 TL () 4000 TL ve üstü

Ek-2: Karar Verme Ölçeği

İnsanlar karar verme aşamasında kendilerini ne derece rahat hissettikleriyle ilgili olarak farklılık gösterirler. Lütfen sizin için en uygun olan ifadeyi çarpı (X) ile işaretleyiniz.		DOĞRU	BAZEN DOĞRU	DOĞRU DEĞİL
KISIM I				
1	Karar verme yeteneğime güvenirim.			
2	Karar verirken kendimi birçok kişiden aşağı görürüm.			
3	Kendimi karar vermede başarılı biri olarak düşünürüm.			
4	Kendimi o kadar cesaretsiz hissederim ki, karar verme uğraşından vazgeçerim.			
5	Verdiğim kararlar iyi sonuçlanır.			
6	Diğer insanların, benim kararımdan ziyade, kendi kararlarının doğru olduğu konusunda beni ikna etmeleri kolaydır.			
KISIM II				
1	Karar verirken kendimi, sanki büyük bir zaman baskısı altındaymışım gibi hissederim.			
2	Bütün alternatifleri göz önünde tutmayı severim.			
3	Kararları diğer kişilere bırakmayı tercih ederim.			
4	Bütün alternatiflerin dezavantajlarını ortaya çıkarmaya çalışırım.			
5	Son kararı vermeden önce, önemsiz konular üzerinde çok zaman harcarım.			
6	Kararı en iyi şekilde nasıl uygulayabileceğimi enine boyuna düşünürüm.			
7	Bir kararı verdikten sonra bile kararı uygulamayı geciktiririm.			
8	Karar verirken, karar hakkında pek çok bilgi toplamaktan hoşlanırım.			
9	Karar vermekten kaçınırım.			
10	Karar vermek zorunda olduğum zaman, karar üzerinde düşünmeye başlamadan önce uzun süre beklerim.			
11	Karar verme konusunda sorumluluk üstlenmeyi sevmem			
12	Karar vermeden önce amaçlarımı netleştirmeye çalışırım.			
13	Önemsiz, küçük olayların yolunda gitmeyebileceği olasılığı, benim aniden tercihlerimden dönüş yapmama neden olur.			
14	Bir karar benim tarafımdan veya başka biri tarafından verilecekse, ben karar vermeyi diğer kişiye bırakırım.			
15	Ne zaman zor bir kararla karşı karşıya gelsem, iyi bir çözüm yolu bulma konusunda kendimi kötümser hissederim.			
16	Seçim yapmadan önce çok fazla dikkatli davranırım			
17	Zorunda kalmadıkça karar vermem.			
18	Son ana kadar karar vermeyi geciktiririm.			
19	Çok daha bilgili kişilerin benim yerime karar vermelerini tercih ederim.			
20	Karar verdikten sonra, kararın doğru olduğuna kendimi inandırmak için çok zaman harcarım.			
21	Karar vermeyi ertelerim.			
22	Acilen karar vermem gereken bir durumda doğru düşünemem.			

Ek-3: Özgüven Ölçeği

Sayın hakemler, bu anketlerden elde edilen sonuçlar bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır. Sizden istenilen bu ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirmeniz ve sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koymanızdır. En uygun yanıtları vereceğinizi ümit eder katkılarınız için teşekkür ederim.		HİÇBİR ZAMAN	NADİREN	SIK SIK	GENELLİKLE	HER ZAMAN
1	Kendimi başarılı bir insan olarak görürüm.					
2	Başkalarının yanında heyecanımı kontrol edebilirim.					
3	Seçimlerimde başkalarına bağımlı değilimdir.					
4	Yaşamdaki zorluklarla baş edebilirim.					
5	Benim için aşılamayacak sorun yoktur.					
6	Başkalarının görüşlerine saygı gösteririm.					
7	Problemlerimin üstesinden gelebileceğime inanırım.					
8	Sosyal etkinliklere katılmaktan çekinmem.					
9	Verdiğim kararların arkasında dururum.					
10	Kendi kendime yetebileceğime inanırım.					
11	Aktif birisi olduğumu düşünürüm.					
12	Öz-eleştiri yapabilirim.					
13	Anlamadığım konularda başkalarına soru sorabilirim.					
14	Yeni girdiğim ortamlara uyum sağlarım.					
15	Kendimle barışık bir insanım.					
16	Gerektiğinde sonuna kadar hakkımı savunurum.					
17	İstediğim şeyleri elde etmek için mücadele edebilirim.					
18	Kendimi rahat bir şekilde ifade edebilirim.					
19	Kendimi ve başkalarını olduğu gibi kabul ederim.					
20	Çevremde yeteri kadar güvenebileceğim insan vardır.					
21	Sorumluluk almaktan çekinmem.					
22	Diğer insanların eleştirilerini anlayışla karşılayabilirim.					
23	Sıkıntılı anlarımda bile olumlu düşünmeye çalışırım.					
24	Ön plana çıkmaktan korkmam.					
25	Başarısız olduğumda hemen pes etmem.					
26	Başka insanlarla kolaylıkla iletişim kurabilirim.					
27	Değerli birisi olduğuma inanırım.					
28	Kolay arkadaş edinebilirim.					
29	Düşüncelerimi ifade ederken başkalarından çekinmem.					
30	Kolay karar verebilirim.					
31	Sosyal bir insan olduğuma inanırım.					
32	Kendimi severim.					
33	Başka insanların övgülerini hak ettiğime inanırım.					

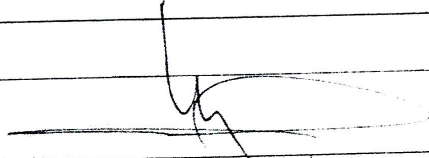
Ek-4: Etik Kurul Formu

ETİK KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	ÇALIŞMACININ ADI SOYADI
16.06.2015	13	03	Prof. Dr. Cengiz ARSLAN

KARAR

“Farklı Klasmanlardaki Futbol Hakemlerinin Karar Verme Stilleri ve Özgüven Düzeylerinin İncelenmesi” konulu çalışma etik kurulumuzda görüşülmüş olup: çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oybirliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa KAPLAN (Başkan)			
Prof. Dr. Engin ŞAHNA (Üye)	Bulunmadı	Prof. Dr. Neriman ÇOLAKOĞLU (Üye)	İmza
Prof. Dr. Sefa KAZANÇ (Üye)	İmza	Prof. Dr. Süleyman Serdar KOCA (Üye)	İmza
Doç. Dr. Erdal TAŞKIN (Üye)	Bulunmadı	Doç. Dr. Demet ÇİÇEK (Üye)	İmza
Doç. Dr. Fatih FIRDOLAŞ (Üye)	İmza	Doç. Dr. Yalın Kılıç TÜREL (Üye)	İmza
Doç. Dr. Ertan EVİN (Üye)	Bulunmadı	Doç. Dr. Alper Osman ÖĞRENMİŞ (Üye)	İmza
Doç. Dr. Murat SUNKAR (Üye)	İmza	Doç. Dr. Yüksel SAVUCU (Üye)	Bulunmadı
Doç. Dr. Funda GÜLCÜ BULMUŞ (Üye)	İmza	Yrd. Doç. Dr. Nurhan HALİSDEMİR (Üye)	İmza

ÖZGEÇMİŞ

Atakan AKSU 1 Ocak 1984 tarihinde Elazığ'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Elazığ'da tamamladı. 2009- 2013 yılları arasında Fırat Üniversitesi Spor Yöneticiliği ve Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği (ÇAP) Bölümünden mezun oldu. 2003 yılında başlayan futbol hakemliğini Bölgesel hakem olarak sürdürmektedir. 2014 yılında Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimine başladı . Halen devam etmektedir.

